ناري

پبليڪيشنس

سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع
سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع
سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع
سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع
سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع
سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع

اُجايل

پبليڪيشنس

سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١

سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ٩٨١

سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١

سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١

نڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٠١

ڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع سنڌي ساهت سال ١٩٨١

أجايل

ناري پبليڪيشنس
جو ڇهون ڪتاب

اُجايل ناري

سهيڙيندڙ
نذير ناز
صلاحڪار
خيرالنساء جعفري

پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

قيمت : ٦-٠٠ روپيا

(سنڌي ساهت سال ١٩٨١ع)

ناري پبليڪيشنس
حيدرآباد، سنڌ

ڇپائيندڙ: نذير ناز، پاران ناري پبليڪيشنس
پوسٽ باڪس نمبر ١٥، حيدرآباد سنڌ
ڇپيندڙ: سهڻي پرنٽرس، الهندو ڪچو حيدرآباد سنڌ

ڇپجڻ جو مهينو: نومبر ١٩٨١ع

(ڪتاب جا سڀئي حق ۽ واسطا قائم)

ترتيب

گذارش — نذير ناز — ۴

ڪهاڻيون

مڙسي — نجم عباسي — ۷

ڪلپنا — نظير جان — ۱۵

رڃ — طارق عالم — ۱۶

گهر واري مرغي — ابراهيم خشڪ — ۲۱

Un-Balanced/Banced ماڻهو — اخلاق انصاري — ۲۲

آڇايل ناري — ابن آدم / نذير ناز — ۲۷

شعر

غزل، نظم، وائي، بيت، وائي، غزل، ترائيل
نظم، غزل، غزل ۔

شاعر

استاد بخاري، زيب ڀٽي، راشد مورائي، شمس عقيلي،
ادل سومرو، هاسارام 'پيٽا'، راهي چنا، مير محمد
پيرزادو، نذير ناز، عرفان مهدي ۔ ۹۴ کان ۱۰۰

مضمون

سفرنامو ايران جو سفر — غلام رباني — ۱۰۲

ڳالهه ٻولهه جيون سڄو سارو پيڙا — حميد سنڌي — ۱۱۱

نوٽ بڪ Actual Feelin — اڪبر سومرو — ۱۱۶

آن ٻي خط تو ريءَ ساجن — سحر إمداد — ۱۱۸

گذارش

هيءُ سال ’سنڌي ساهت سال‘ ڪري ملهائڻو پيو. سال ته هميشه ٿي ايندا رهندا آهن، هن سال کي سنڌي ساهت سال ڪري رکيو انهيءَ ڪري ملهايو ويو آهي ته سنڌي ساهت کي اهميت ڏجي ۽ پڙهندڙن کي متوجه ڪجي. پر هُنءَ پاسي ڪتاب وڪرو ڪندڙن ۽ ڪتاب شايع ڪندڙن جو چوڻ آهي ته هن سال سنڌي ڪتابن جو وڪرو، گذريل سالن جي ڀيٽ ۾ گهٽ ٿيو آهي.

ڪيڏي نه عجب جهڙي ڳالهه آهي ته سنڌي ساهت سال ۾ ئي سنڌي ڪتابن جو وڪرو گهٽ ٿيو آهي. انهيءَ جا سبب ڪهڙا ٿي سگهن ٿا؟ يا ته سنڌي ماڻهن ۾، سنڌي ڪتاب پڙهڻ جو شوق گهٽبو ٿو وڃي، يا سنڌيءَ ۾ انهيءَ معيار جا ڪتاب ڪونه ٿا نڪرن، جيڪي پڙهندڙن کي پاڻ ڏانهن ڇڪين. ڪارڻ ڪوبه هجي، پر اِها حقيقت آهي ته سنڌي ڪتابن جو وڪرو سٺو ڪو نهي، فقط سنڌي ساهت سال ملهائڻ، وڏا وڏا فنڪشن ڪرڻ، ڏکيون ڏکيون تقريرون ڪرڻ سان ورندو ڪجهه به نه، جيڪڏهن اسان کي خود پنهنجي ٻولي ۽ ادب سان محبت ئي نه هجي. جيڪڏهن اسانکي پنهنجي ٻولي ۽ ادب سان محبت آهي ته پوءِ هر سال سنڌي ساهت سال آهي. ٻيو نه ته اسين سنڌي ساهت سال جي لڄ رکڻ لاءِ ئي پنهنجي ٻوليءَ جا ڪتاب گهٽي ڪان گهڻا وٺون. يا هميشه وانگر رکيو ڏينهن ملهائيندا رهندا سين. پوءِ ٿيندو اهو ته ڏينهن ته تمام ڌوم ڌام سان ملهائبو، پر ڪتاب ڇپائيندڙ ادارا ۽ ڪتاب بند ٿيندا ويندا، جنهن جي لاءِ سڀني کي سوچڻ گهرجي.

نذير ناز

مڙسي	نجم عباسي
ڪلپنا	نظير جان
ڏج	طارق عالم
گهر واري مرغي	ابراهيم خشڪ
آجايل ناري	اخلاق انصاري
Un-Balanced/Balanced ماڻهو	ابن آدم
	نذير ناز

ڪهاڻيون

سوڀي پبليڪيشنس

جا شايع ٿيل ڪتاب

سونهن پٽڙ ۽ پيار

طارق **اشرف** جي ڪهاڻين جو مجموعو.

ٽئين ايڊيشن جون ٻه هاڻ فقط آڏيون ڪاپيون بچيون آهن.

غدار

جڳ مشهور ليکڪ **ڪرشن چندر** جو شاهڪار ناول

ٻيو ايڊيشن ٻه ختم ٿي ويو.

ميرو ڏاڙيل

طارق **اشرف** جو آهو ناول، جنهنکي سنڌ توڙي ڀارت

جي هر ننڍي وڏي پڙهندڙ پسند ڪيو آهي.

قيمت: ١٢-٠٠ رپيا

ايندڙ ڪتاب (ساهت سال ١٩٨١ع ۾ شايع ٿيندا)

رشتا ناتا

برک ڪهاڻيڪار **نجم عباسي** جي ڪهاڻين

جو نئون مجموعو

زهر جهڙي زندگي

نئين ڪهاڻيڪار **ماڪو شاهه** رضوي جي ڪهاڻين

جو پهريون مجموعو

ڪهرائڻ لاءِ:

سوڀي پبليڪيشنس

الهند و ڪچو، حدرآباد سنڌ

نجم عباسي

مڙسي

بيمار جي کٽ جي چوڌاري ڊاڪٽر ۽ مائٽ بيٺل آهن. سائن جا منهن مرجهايل، منجهيل ۽ پريشان آهن. کٽ تي ليٽيل مائي بيهوش آهي. هن جي عمر ٣٥ سال کن ٿيندي، هڏ ڪاٺ جي مضبوط ۽ بدن جي پريل. هن جو چهرو پيلو پئجي ويو آهي. ڪپڙن تي رت جا ڪيترائي داغ اٿس، هن جي مٿي ۾ ڦاڙ آهي، جو سرمي سان ڀري ان تي ميرو ڪپڙو ٻڌو ويو آهي. اهو ڪپڙو به رتهاڙو ٿي ويو آهي. هن جي پٺيءَ تي پڻ زخم آهي. اهو به ساڳئي نموني بند ڪيو ويو آهي. بدن جي ٻين حصن تي به سوڄ، ڏنا ۽ رهڙون آهن، هن جي ڪاهي چنگهه تي ڪاٺ جي پٺي رکي، ان تي بوچڻ ويڙهيو ويو آهي.

ڊاڪٽر هن جي چڪاس ڪري چڪو آهي ۽ هاڻي مريض جي سائن ۽ ڊاڪٽر جي وچ ۾ بحث مباحثو ٿي رهيو آهي:

"توهان پلا بيمار کي سول اسپتال ڪٺي وڃڻ کان ڇو ٿا ڪيٻايو؟ هن جي حالت اهڙي آهي جو هن کي ترت اتي پهچايو وڃي." ڊاڪٽر چوي ٿو.

"سائين، سول اسپتال ڪيڏانهن ڪٺائي وڃون، جو ڪجهه ڪرڻو آهي توهان ئي هتي ڪريو." هڪڙو مائٽ چوي ٿو.

"سائين، اتي ته ايترو خيال به ڪونه ٿا ڪن جيترو جانورن جو ڪبو آهي." ٻيو مائٽ چوي ٿو.

"سائين، اتي به پيسي وارن تي ڌيان ڏين ٿا، اسان غريبن کي ته ڪير پڇندو به ڪونه. اوڏانهن اسين ڪونه وينداسين. اتي جو وڃي لاش رلي تنهن کان بهتر آهي ته هتي ئي مري." ٽيون مائٽ چوي ٿو.

”سول اسپتال ۾ به هر شيء جا پئسا ڏيڻا پون ٿا ۽ دوائون به پاڻ خريد ڪري آڻيون پون ٿيون. اسين غريب آهيون پر توهانجي پوري ڀي پرينداسين. بسم الله ڪري علاج شروع ڪريو.“ چوٿون مائٽ چوي ٿو.

”توهان ڳالهه سمجهو ڇو نه ٿا. مائيء جي ٽنگ جو هڏو ڀڳل آهي. انجو ايڪسري ٿيندو ۽ مون وٽ ايڪسري جو انتظام ڪونهي. ڀڳل هڏي جو علاج به اتي هڏن وارو ڊاڪٽر ڪندو. ننهن ڪانسواءِ مائيء جا زخم گهرا آهن جن کي ٽانڪا لڳندا ۽ اهو ڪم به سول اسپتال ۾ سولائيء سان ٿي سگهندو. مائيء جو رت به ضايع ٿيو آهي ۽ شايد رت جي بوتل چڙهيس، ان لاءِ به اتي سهوليت آهي. اتي هرويرو ايترو انڌير ڪونهي جيترو توهين سمجهو ٿا.“ ڊاڪٽر چوي ٿو.

”سائين، توهان ايڪسري ۽ هڏي جي علاج کان ڇٽا آهيو. اسين پاڻهي وڃي ڪنهن کان ڪرائينداسين. باقي هنکي هوش ۾ آڻيو ۽ هنجي زخمن کي ٽانڪا لڳايو ته رت بيهي. اهو ڪم توهان هتي ڪري سگهو ٿا.“ ڪو مائٽ چوي ٿو.

”مريض جي حياتي خطري ۾ آهي، مونکي ته سمجهه ۾ نه ٿو اچي ته توهين ايترو ضد ڇو ٿا ڪريو. مونکي ته اهو به شڪ ٿو پوي ته توهان هن مائيء جي زخمن جي باري ۾ مون کان اصل ڳالهه پيا لڪايو. توهان ٿا چئو ته مائي ٿاڦو ڪائي ڪري آهي. ائين ڪرڻ ڪري ته هيترا ۽ ههڙا زخمي ٿي نه ٿا سگهن.“ ڊاڪٽر چوي ٿو.

مائٽ مات ٿي وڃن ٿا ۽ هڪ ٻئي ڏي نهارين ٿا. پوءِ هڪ پوڙهي مائي، جا زخمي عورت جي ماءُ هئي، سا سرڪي ڊاڪٽر جي ويجهو اچي ٿي ۽ هٿ ٻڌي چوي ٿي:

”ڊاڪٽر سائين، ڊاڪٽر ابو امان ٿيندو آهي. توهان کان ڇا لڪائينداسين ۽ نه لڪائي سگهنداسين، پر ڇا ڪريون هڪ ڀيرو اول سول اسپتال جون اکيون ڏسي چڪا آهيون.“

”ڇا ٿيو هو؟“ ڊاڪٽر پڇي ٿو.

”اڄ ٻه ڇوڪريءَ کي هڪ گهمري ڏاڍا ڏک لڳا هئا. توهان وانگر هڪ ٻيو خانگي ڊاڪٽر هو، ان کي وٺي آياسين. هن چيو ته سول اسپتال کڻائي وڃوس. اوڏانهن کڻائي ته وياسونس پر اتي اسان سان جيڪي جٺيون ٿيون سي اڄ تائين وساري نه سگهيا آهيون.“

”ڪهڙيون جٺيون؟“ ڊاڪٽر دريافت ڪري ٿو.

”اتي واري ڊاڪٽر پڇيو ته مائيءَ کي زخم ڪيئن ٿيا آهن ۽ ڏک ڪيئن لڳا آهن. اسان به ڊاڪٽر کي ابو اما سمجهي هنکي سچي ڳالهه ٻڌائي ته سندس مڙس ڪٽيو ۽ ماريو اٿس. پوءِ ته مارئي ڊاڪٽر اکيون ڪڍي ڦوٿار يون ۽ چيائين ته پوليس کي فون ڪرڻو پوندو ۽ اها اچي بيان وٺي تنهن کانپوءِ علاج ٿيندو. اسان کي ڪڍي وهاريائين ۽ پوليس کي فون ڪيائين. جهٽ ۾ ٻه پوليس وارا اچي بيٺا ۽ اسان سان ٻن ماڻن ۽ ٽن مردن کي کڻي ٿاڻي تي وٺي ويا. ڇوڪريءَ جو مڙس اسان سان گڏ ڪونه هو، جيئن هيئنر به لائي ڪيڏانهن هليو ويو آهي، سو تنهن کي به ڳولي ڦولي ڪٿان پڪڙي آيا، سڀني کي سڄي رات اچيو بکيو ٿاڻي تي وهاريائون. صبح جو ٻن کي ته ڇڏين پر مڙس کي روڪي رکين ۽ چين ته چئن ڪلاڪن اندر جي پنج سؤ روپيا نه ڏيندا ته ڪيس ڪورٽ ۾ چالان ڪنداسين. بس بابا ڏاڍا ٻچڙا ٿياسين ۽ پٽ سٽ ڪري پوليس کي پنج سؤ ڏئي جند ڇڏايائينس. هاڻي توهان ابو آهين جيئن وڻي تيئن ڪر پر ڇوڪريءَ جو بلو ڪر. مون سان ته ٻنهي پاسي ڏچو آهي.“ پوڙهي ڳالهائيندي هنجون هاريندي رهي ٿي.

ڊاڪٽر سئي تيار ڪرڻ لڳي ٿو.

پوءِ به سال ۾ هڪ يا ٻه ڀيرو ميِنديءَ کي سندس مڙس

ميهر اهڙي سخت مار ڪيندو هو جو هڏ گڏ ڀڄي پوندا هئس ۽ ڊاڪٽر کي گهر تي گهرايو ويندو هو. سنهي ٿلهي ٿڦا ٿوڪي ته ڏاڙي ٿيندي هئي: ڪڏهن ٻارن جي غلطيءَ يا ڪو اُپڙ ڀڄي وڃڻ ڪري، ڪڏهن مانيءَ ۾ دير ٿيڻ ڪري، ڪڏهن ٻوڙ خراب رڌڻ ڪري، ڪڏهن هنڌ وقت تي نه وڇائڻ ڪري، ڪڏهن ڏاڍيان ڳالهائڻ ڪري، ڪڏهن ڪپڙا ٽانڪڻ وسارڻ ڪري مڙس اچي زال کي مُڪن ۽ لتن سان وٺندو. ڪڏهن ته ڪوبه ظاهري سبب ڪونه هوندو. ڪڏهن ٻاهران اچي جئن ئي گهر ۾ گهڙندو ته لڪڻ کڻي اچي زال کي ڪٽڻ شروع ڪندو. جسم اهڙو سڄائي ڇڏيندس جڻ هزارين ڏينهن ڏنگيو اٿس. ڪڏهن مار ملڻ وقت ميندي اهڙيون دل ڏاريندڙ ۽ قياس جوڳيون رڙيون ڪندي هئي جو پاڙي وارا مجبور ٿي اچي وچ ۾ پوندا هئا ۽ هنکي ڇڏائيندا هئا.

بعضي ميندءَ کي دوري پوڻ ڪري ڊاڪٽر کي گهرايو ويندو هو. اهو دورو مار جي ڪري نه پوندو هو پر مار جي دپ ڪري پوندو هو. اهو هن طرح ته ميندءَ کان گهر ۾ ڪا قيمتي شيءِ ٽٽي پوندي هئي، يا ميهر ڪو ڪم چئي ويندو هوس ۽ هن کان اهو ڪم ڪرڻ وسري ويندو هو ۽ ميهر جي اچڻ جو وقت ٿي ويندو هو، اهڙن حالتن ۾ ميندءَ جي ڪَل آڏڙڻ يقيني هو ۽ ان دپ ۾ هنکي اهو هسٽيريا جو بيهوشيءَ جو دورو پئجي ويندو هو ۽ هوءَ انڪري موچڙن کان بچي ويندي هئي.

هاڻي ڊاڪٽر ميندي ۽ هنجي مائٽن جو باقاعدي فئملي ڊاڪٽر بڻجي ويو هو. ميندي پنهنجي يا پنهنجي ٻارن جي دوا درمل وٺڻ لاءِ هنجي اسپتال ۾ پئي ايندي ويندي هئي. موقعو ملڻ تي ڊاڪٽر هن سان ڪچهري ڪندو هو ۽ هن کان گهر ٻار جون خبرون پڇندو هو. ڊاڪٽر کي مڙس جي مار ڏيڻ جو

سبب چاڻ جي جستجو رهندي هئي. ميندي‌ءَ جي هلت چلت
اهڙي به نه هئي جو هن ۾ آوارگي‌ءَ جو شڪ ٿي سگهي.

هڪ ڀيري ميندي‌ءَ کان پڇيائين: ”توهان کي گهر ۾
پيسي جي تنگي ته نٿي رهي؟“

”نه ادا، اسين ته گهڻي کان سکيا آهيون. آهيون ته
ٻئي زال مڙس اڻپڙهيل، پر مڙس آفيس ۾ پٽيوالي ڪندو آهي
۽ آفيس مان اچي ٿورو آرام ڪري وري وڃي رڪشا هلائيندو
آهي. اتان به ڏهاڙي چڱي ڪمائي ٿيندي اٿس. ڏاڍو محنتي آهي.“

ٻئي ڀيري پڇيائينس: ”توکي مڙس آخر ماري ڇو ٿو؟“

”بس ڊاڪٽر سائين ڇتو ٿيو آهي، خدا ڪَلَ ٽيڙي
اٿس. جڏهن شادي ٿي هئي ته چوندو هو ته منهنجا فلاڻا فلاڻا
سنگتي زالن کي اڏين ڪٽيندا آهن جيئن اُن پٺ تي ڪٽجي،
پر تون مون کي اهڙي سهڻي ٿي لڳين، مونکي تو سان اهڙو
پيار آهي جو ڪڏهن به توني هٿ ڪئي نه ٿو سگهان، پر ٿوري
وقت کانپوءِ شايد سنگتين جو اثر ٿيس ۽ انهن وٽ پنهنجي
مڙسي‌ءَ جي هام هڻڻ لاءِ مونکي هروڀرو مارڻ لڳو. اسان زالون
به ڍڳن ڍورن وانگر آهيون، مردن جي ملڪيت. جيئن ڍڳن
ڍورن کي مالڪ ماريندو آهي، اسين به پيون مار جهليون. مان
ته وري ننڍڙي آهيان جو پيءُ يا وڏو ڀاءُ ڪو نهيم. توهان
وٽ به پيو ايندو آهي، توهان سمجهايوس نه.“

”مان سمجهائڻ تي ڀروسو نه رکندو آهيان. چڙي نصيحت
يا هدايت ڪنهن کي بدلي نه ٿي سگهي.“

”سائين ڇتو سچ ٿا، مئي مارئي کي پيءُ ماءُ سمجهايو،
مٽن مائٽن سمجهايو، پاڙي وارن ڦٽ لعنت ڪئي پر ڪونه
مڙيو، پيو ته نهيو، پوليس وٽ هيترو بڇڙو ٿيو تڏهن به
ڪونه سڌريو. جڏهن ڏاڍي مار ڪيندو آهي ته امان مون کي
پنهنجي گهر وٺي رهائيندي آهي. ڏهن ٻارهن ڏينهن ۾ اهڙو
ڏکيو ۽ پشيمان ٿيندو آهي جو پرچائڻ ۽ وٺڻ ايندو اٿم. خدا
۽ رسول جا هزار قسم کڻي انجام ڪندو آهي ته اڳتي ڪڏهن

به ٽوڻي هٿ نه ڪئندس، پر هو ان انجام تي قائم رهي ڪونه سگهندو آهي. ڪجهه ڏينهن ڏاڍو قرب ڏيکاريندو آهي، فلم تي به وٺي ويندو آهي. پر جلد ئي پنهنجي پرائي پير تي اچي ويندو آهي."

"پلا ميهر ڪو نشو پتو نه ڪونه ٿو ڪري؟"

"نه ادا ڊاڪٽر، اهڙي ڳالهه نه چئو، هو نيڪ نمازي آهي. جمعي جي نماز ته ضرور پڙهندو آهي."

هڪ ڏينهن ميندي مار جي ڪري سڄيل ساڇي اک جي دوا وٺڻ آئي ته ڊاڪٽر مذاق مان ڪلندي چيس: "توڻ مڙس ڪان نه ٿلهي متاري آهين، پنهنجيءَ تي اچين ته هنڪي ڏينهن جا تارا ڏيکاري سگهين ٿي."

"ادا، قسمت ۾ جو لکيو آهي سو پئي ڀوڳيان، خدا ڏينهن ڏئيس، منهنجو ڍڪ آهي، منهنجي چاتو آهي، منهنجن ٻچن جو پرجهلو آهي."

ڊاڪٽر دل ۾ چيو: جو مقابلو نه ڪندو سو مارجندو ئي رهندو....

ان دوران هڪ ڏينهن ڊاڪٽر پنهنجي محبوبه کي اهڙو زور سان ٺٺڙ وهائي ڪڍيو، جو هنجي ڪاپي ڳٽي تي پنجن ئي آڱرين جا نشان چٽا ٿي بيٺا. محبوبه جا وهندڙ ڳوڙها بند ٿي ويا. هن پنهنجو ڪاپو هٿ پنهنجي ڪاپي ڳٽي تي ڪري رکيو ۽ حيرت، بي اعتباري ۽ صدمي ڪان خالي خالي نظرن سان ڪاوڙيل ڊاڪٽر ڏانهن نهاريندي رهي. هوءَ اڳوات پروگرام ڏيڻ جي اوچتو اچي وٺي هئي. هنجي چهري مان چٽو هو ته تار پيالو چلڪڻ وارو آهي، پريل ڪڪر وسڻ وارو آهي. پر ڊاڪٽر جو ان طرف ڌيان ئي ڪونه ڇڪيو هو. هو ته پنهنجي مستيءَ ۾ اچي ويو هو. جنهن ئي هنکي ياڪر ۾ ورتائين ته پيالو چلڪي پيو ۽ ڪڪر وسڻ لڳو. هوءَ هنجي ڇاتيءَ ۾ پنهنجو منهن

ڇپائي ڦٽي هيان رڙڻ لڳي. ڊاڪٽر ڇرڪ نشي مان سجاڳ ٿيو.... ڪهڙي ڳالهه آهي؟ ڇا ٿيو آهي؟ مڙس سان جهڳڙو ٿيو آهي؟.... جنهن تي هن سوال پڇيا تنهن سڏڪن ۾ واڌارو ٿي آيو ۽ رڙڻ ۾ تيزي پئجي آئي. هنجي نيڻن جي نير سان ڊاڪٽر جي قميص آلي ٿيندي ٿي وئي، هن هنجو مٿو مٿي ڪري اکيون اکين سان ملائڻ جي ڪوشش ٿي ڪئي پر هن پوري زور سان پنهنجو منهن واپس هنجي ڇاتيءَ سان ٿي لڳائي ڇڏيو، پوءِ هو هنجا ڳوڙها اگهندو، اکين کي چمندو ۽ ماٺ ۾ بدن تي پيار سان هٿ ڦيري هنکي ٺاپر ۾ آڻڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. جڏهن هوءَ ڳالهائڻ جهڙي ٿي تڏهن سڏڪن وچ ۾ چيائين: "مڙس مونکي ماريو آهي...."

"هان...." ڊاڪٽر جي وات مان نڪتو.

"ها، مونکي ماريو اٿيئين ۽ ڏاڍو ماريو اٿيئين، نه رڳو لتن ۽ مڪن سان پر هڪڙي ڪاٺ جي پٽي پئي هئي، ان سان ڦٽڪا هنيا اٿيئين ۽ لڳاتار پندرهن ويهه منٽ ڪٽيو اٿيئين...."

پهرين ته ڊاڪٽر کي مڙس خلاف نفرت جو جذبو جاڳيو، پوءِ هڪدم پڇيائين: "اهو سارو وقت تو ڪجهه نه ڪيو، سڀ ڪجهه ماٺ ميٺ ۾ برداشت ڪيئه؟"

"مان ڇا ٿي ڪري سگهيس..." هنجا سڏڪا جاري هئا.

ڊاڪٽر جو پارو چڙهي ويو. هنکي پاڻ کان الڳ ڪري، پري ڪري ٿڦڙ وهائي ڪڍيائينس.

هوءَ، جا ڊاڪٽر کي پيار ڪندڙ ۽ پنهنجو سمجهي، حال اورڻ ۽ همدردي ۽ پيار حاصل ڪرڻ ۽ پنهنجو بار هلڪو ڪرڻ لاءِ هن وٽ آئي هئي، تنهنجون ڊاڪٽر جي روش وايون بتال ڪري ڇڏيون. هن ته ڊاڪٽر کي اڃا اهو به ڪونه ٻڌايو هو ته جي هنکي هنجي پيار جو ڏڍ ۽ پنهنجائيءَ جي ڇڪ هيڏي نه آڻي ها ته هوءَ درياهه تي وڃي ٽپو ڏئي ٻڏي مري ها. هن ته ڊاڪٽر کي اڃا پنهنجي مڙس خلاف شڪايتن جي

اها ٻڌي به نه ڪڻائي هئي جا هوءَ دل ئي دل ۾ وات ئي ورجائيندي آئي هئي، هن ته اڃا ڊاڪٽر کي پنهنجي جسم تي مڙس جي مار جا نشان، رهنڊون، ۽ ڏنا به ڪونه ڏيکاريا هئا.

ڊاڪٽر چوندو رهيو: ”مان توکان اهو نه پڇندس ته تنهنجي مڙس توکي ڇو ماريو. مان فقط اهو ٿو ڄاڻان ته تون اڻپڙهيل ۽ گهوٺاڻي ڪانه آهين، تون پاڻ نوڪريءَ ۾ آهين، پاڻ آفيس ۾ ملازمت سان گڏ گهر جو ڪم ڪار به ڪرين ٿي. ٻئي خيال کان تون پاڻ پيدائيندي آهين ته تنهنجي مڙس جا ڪن عورتن سان ناتا آهن. بدن ۾ به ايترو ڪمزور ڪونه آهين جو ٿورو مقابلو به ڪري نه سگهين، جي ڏهه ٽڪ هن هنيا ته چار ٽڪ تون هڻي ٿي سگهينءَ، ۽ پڇي آهين روئي مونکي ٻڌائين. تنهنجي مار کائڻ جو مان تصور به ڪري نه ٿو سگهان، منهنجو ذهن اهو قبول ئي نه ٿو ڪري ته تنهنجو مڙس توکي ماري به سگهي ٿو.... بزدل! مان توکي پوئين ۾ چوندو آهيان ته مان بيمارن مان اهڙو تنگ آهيان جو مونکي بيمار محبوبه نه کپي، هاڻي توکي پوري گهپيرائيءَ سان چوان ٿو ته مونکي بزدل محبوبه نه کپي....“

هڪڙي پيري، وري جڏهن ڊاڪٽر کي ميناديءَ جي گهر گهرايو ويو ته هن اتي ڦرڪو ڦريل ڏٺو. هن موقعي کان پوءِ مينادي علاج لاءِ ته ڊاڪٽر وٽ ايندي رهي، پر هنکي ڪڏهن به مار ۽ ٽڪن جي دوا درمل لاءِ اچڻ جي ضرورت نه پئي.

ان ڏينهن ميناديءَ جي گهر پهچي، ميناديءَ ٻڌران سندس سنهڙي ۽ ڏٻرڙي مڙس ميهر کي کٽ تي بيهوش ليٽيل ڏسي، ڊاڪٽر وائڙو ٿي ويو. کٽ وٽ فقط ٽي ٻار بيٺل هئا، جن مان وڏي جي عمر ڏهه سال هئي. پڇڻ تي ان ٻڌايس ته ڪلاڪ کن کان بابو بيهوش پيو آهي ۽ ڳالهائي ئي ڪونه

ٿو. هن چڪاس ڪئي. هٿن جي ترين ۽ ٻانهن تي لڪن جي ڏنن جا هاڪا نشان هئا ۽ ساڳئي قسم جا ٻہ نشان ڇاتيءَ جي پاسن ۾ هئا، پر ڏڪ اهڙا نہ هئا جن ڪري ماڻهو بيهوش ٿي وڃي، وڌيڪ تپاس مان ڪاٿو ڪيائين تہ بيهوشي ذهني صدمي ڪري ٿي آهي. هن ٿورو ٻرڙو پٽ تي لڪن پيل ڏٺو. هو دل ٿي دل ۾ مرڪيو.

بيمار وارڊ ۾ ليٽيل هو. ٻنهي ڪوٺين جا در ٻيڪڙيل هئا، هن ٻارن کان زور سان پڇيو تہ هي ڪيئن بيهوش ٿيو. ٻار منجهي بيهي رهيا. ايتري ۾ ڪوٺيءَ اندران مينديءَ جي سس ٻاهر نڪتي ۽ سڏڪا ڀريندي ڊاڪٽر کي چيائين: "ڊاڪٽر ابو اما ٿيندو آهي. توهان کان ڪهڙو لڪاءُ. اهو هنجي ڪارمنهين ڏاڍي زال مينديءَ جو ڪرتو آهي!"

نظير جان

ڪلپنا

(مني ڪهاڻي)

جنهن ڏينهن کان توکي ڏٺو اٿم انهيءَ ڏينهن کان دل ۾ هڪ ڪلپنا ڪُر ڪنيو بيٺي آهي تہ تون هميشہ لاءِ منهنجي ٿي وڃين. پر اهو سوچي ماٺ ٿي ويندو آهيان تہ منهنجي جيون ۾ محرومين کانسواءِ ڪجهہ بہ نہ آهي. مان ڪٿي تو توکي حاصل ڪري سگهان، مان جڏهن بہ اڪيلو هوندو آهيان تہ سوچي پنهنجي جيون مان مايوس ٿي ويندو آهيان. ڇا لالي چو؟ انهيءَ کي نصيب چئي سگهجي ٿو يا ڪا ٻي شيءِ؟.

مونکي اها بہ خبر آهي تہ تون هڪ وڏي گهراڻي سان تعلق رکين ٿي ۽ آئون هڪ غريب سو ڪٿي ٿو توکي حاصل ڪري سگهان، پر جڏهن بہ توکي ڏسان ٿو اهو يقين الائجي ڇو ٿي ويندو اٿم تہ تون هن جهان ۾ صرف منهنجي لاءِ ئي آئي آهين. ۽ اهو سوچي منهنجي آس پختي ٿي ويندي آهي تہ تون صرف منهنجي لاءِ آهين ۽ آئون تنهنجي لاءِ، ڪاش ائين ٿي وڃي.

■ طارق عالم

لڄ

”ٽائم ڏنو اٿئي“؟

”ها“

”ڇا ٿيو آهي؟“

”سادا ٻارنهن.“ (ڪوٽ لاهيندي چيائين).

”توکي اهو به ياد هوندو ته گهر مان ڪيڏي مهل ويو هئين؟“

”جي ـ سادي ڇهين وڳي.“

”تون آخر مونکي صاف ڇو نه ٿو ڇئي ڇڏين؟“

”ڇا؟!“

”ته تنهنجي دل مون مان ڀرجي وئي آهي.“

”دل ڀالئي تم نه هوندي آهي جو ڀرجي وڃي.“

”مان ٻئڪ ٻڌڻ جي موڊ ۾ بنهه ناهيان.“

”اوـــڪي“ (هو يت سان ٽيڪ ڏياري رکيل ڪتابن جي سٽَ مان ’ڪهاڻي ڪلا جو وڪاس‘ ڪڍي پڙهڻ ٿو لڳي.)

”مونکي جواب گهرجي.“

(پر هُو ڪتاب ڏاڍي ويچار مان پڙهندو رهي ٿو. جڻ ڪمري ۾ ڪائنس سواءِ ٻيو ڪوبه نه هجي.)

”مان اڄ هنن سمورن ڪتابن کي باهه ڏيئي ڇڏينديس.“

(هُوءَ سٽ ڏيئي سندس هٿن مان ڪتاب ڦري آڻي لڳي ٿي.)

”هيڏانهن ڏسُ ـــ منهنجن ڪتابن کي جيڪڏهن ڪجهه ٿيو آهي ته....“

”ها ڇئو؟ ڇئو نه، تون مونکي ڇا ڪندين؟ ....
ماري ڇڏيندين تون مونکي ڇڏي ڪنهن ٻيءَ سان هليو
ويندين؟“

”ڪرڙو هجيم ها ته اِهي ٻئي ڪم اڳيئي ڪري چڪو
هجان ها.“

”نه ته ڪري وٺ، پڇتائين ڇو ٿيو؟“

”مونکي ڪنهن به ڳالهه جو پڇتاءُ ڪونهي، يقينن
توکي هوندو؟“

”ها آهي — مون تنهنجي لاءِ پنهنجين سمورين فرينڊس
کي وساري ڇڏيو. گهر وارن جا در، مٿن سائٽن جا دروازا
پنهنجي مٿان هميشه لاءِ بند ڪرائي ڇڏيا ۽ توکي مون ڪان
وڌ پنهنجا ڪتاب پيارا آهن. پنهنجا دوست ويجها آهن....“

”۽ مونکي تو سان به اونري ٿي محبت آهي.“

”بڪواس ٿو ڪرين. جيڪڏهن توکي مونسان محبت
هجي ها ته اڏين هميشه ڪتابن ۾ منهن نه هجئي ها. نه ئي
دوستن سان هليو وڃين ها مونکي اڪيلو ڇڏي.“

”هينئر جڳ ۾ رکيو تون ۽ مان ته نٿا رهون، پيا به
رهندا آهن، هونئن به منهنجا دوست مشڪل سان مهيني ۾
هفتو مَسَ ايندا هوندا.“

”مونکي ان سان ڪا غرض ناهي ته هفتو اچن ٿا يا
مهينو — بس مونکي تنهنجن دوستن جو اچڻ نٿو وڻي.“

”مان پنهنجن دوستن کي روڪي نٿو سگهان.“

”ها، تون ڪيئن روڪيندين....؟! توکي ته پاڻ بهانو
ملي ٿو وڃي نه عيش ڪرڻ جو.“

”تون اجايو مينٽل پيشنٽ ٿيندي پئي وڃين.“

”سڀئون سڌو ڇو نه ٿو چئي ڇڏين ته منهنجو دماغ
خراب ٿي ويو آهي —؟ شاديءَ کان اڳ به تو مون کانسواءِ،
مون کان پهرين ڪنهن سان به رومانس نه ڪيو هو، اِهي چارئي
به تنهنجين ڪهاڻين جا محض ڪردار هيون — ڇئو نه، چپ ڇو

ٿي ويو آهين؟“

”تون سدائين اهي سڀ پاڻ ٿي ياد ڏياريندي رهندي آهين مونکي.“

”ٿي سگهي ٿو هاڻ به ڪا اهين آئي هجي. هيڏو وڏو ناميارو رائٽر جو آهين!“

(هُنَ“ کان ٽهڪ نڪري ويو، ڪي گهڙيون کلندو رهي ٿو پوءِ ڳالهه وچ ۾ ڇني ٿو): ”مونکي ناميارو سدائين تو ٿي سمجهيو آهي. هونءَ به سنڌي ليکڪ جي اهميت فقط پنهنجي ليکڪ ناڻين ٿي محدود هوندي آهي. پوءِ ڪنهن نئينءَ جي اچڻ جو خيال پيدا ٿي نٿو ٿئي.“

”مون کي خبر آهي تون مون کي ريجهائين ٿو. مان به نه تنهنجي ڪهاڻين کان متاثر ٿي هيس.“

”تون غلط ٿي ڳالهائين. جڏهن مان تنهنجو ڪلاس ميٽ نه هجان ها، ته يقينن نه تون رومانس ڪرين ها نه شادي.“

”پوءِ مون کي ڪهڙي خبر تون پاهر نڪرڻ بعد ڪنهن ڪنهن سان ٿو وڃين ملين. ڪو ڪنهن جي اندر مان ٿوروئي گهمي آيو آهي.“

”تون ٽن سالن جي عرصي ۾ به مون کي سمجهي نه سگهي آهين. جڏهن ته مونکي تنهنجي اندر جي ڄاڻ آهي.“

ڇو نه هوندي – عورت ويچاري ته هميشه کان کليل ڪتاب جيان رهندي پئي آئي آهي. مرد وڏا ڪوڙا پهروپي هوندا آهن. ليکڪ ۽ انٽل ايڪچئل مرد ته اندران هڪڙا ۽ ٻاهران بلڪل ٻيا هوندا آهن.“

”يا اها اپتري گندگي تون فقط عورت هجڻ جي ناتي ۾ مردن مٿان آڇڻ جو حق رکين ٿي؟!“

مرد هر دؤر ۾ اندر پسند نت رهندو آيو آهي، پر مون جهڙا مرد ’يا شايد سڀ مرد‘ فقط شاديءَ کان اڳ ٿي آزاد هوندا آهن. بلڪل انهن جهنگلي گهوڙن وانگر، جيڪي جيڏانهن چاهين ڊوڙ پـرين. هو ان وقت سڄي جهنگل کي پنهنجي هڪ ٿي

ڏاڍي ۾ اورانگهي ڇڏڻ جي سگهه رکندا آهن، پر شادي ۽ ڪانپوءِ ان شهري گهوڙن جان ٻڌي پوندا آهن، جن جو ڪم رڳو گاڏي ڇڪڻ رهجي ويندو آهي. جيڪڏهن ڪين ڪٿلو به ڇڏي ڏجي ته اها هڪ ٽي ٽاپ ۾ سڄي جهنگل کي لتاڙي ڇڏڻ واري مستي ناهي رهندي! اُن وٽ آهي فقط ڳهڻ لاءِ رهجي ويندا آهن ۽ مان به ڳهڻ لاءِ مجبور آهيان!

”نه رهه —— ڇو ٿو رهين هرو ڀرو مجبور ٿي پيندي مٿ رهڻ لاءِ - هليو وڃ ڪنهن ٻيءَ جي ڳولا ۾ - مون ۾ هاڻ تنهنجي لاءِ رهيو ئي ڇاهي - خوبصورت ڳالهيون ڪري ڇاڙين، ڦاسي ويندئي آرام سان. ملي ويندءِ مون کان وڌيڪ.“

”سڀ ڇوڪريون پري کان خوبصورت لڳنديون آهن! وڃڻهو اچڻ کانپوءِ هڪ جهڙيون ٿي پونديون آهن.“

”ڏاڍو تجربو اٿئي!“

”تون چاهين ڇا ٿي؟“

”مان چاهي ڇا ڪنديس.... ٿيندو اهو جيڪو تون چاهيندين.“

”ته پوءِ مهرباني ڪري مونکي اڪيلو ڇڏ.“

”ها ڇو نه —— ته جيئن ٿون آرام سان پنهنجي ڪنهن نئين ۽ ——“

”منهنجو موڊ خراب نه ڪر شفا.“

”ڇو منهنجو سچ چوڻ برو ٿو لڳئي؟“

”تنهنجن روز روز جي الزامن مونکي مينٽل ڪيس بڻائي ڇڏيو آهي، مون سمجهيو هو تون انٽل ايڪچئل آهين منهنجي هر ڳالهه ۾ شيئر ڪندينءَ“

”مون به نه چاتو هو ته ڪنهن گهر جي بجاءِ ڪتاب گهر ۾ رهڻو پوندو، جتي چوويهه ڪلاڪ تنهنجن پاڳل دوستن سان ملڻو پوندو.“

”منهنجن دوستن کي وچ ۾ نه آڻ. هو بنهه گهٽ ايند آهن.“

”مان آئينديس، ڇو ته هو اچن ٿا ۽ توکي مون کان وڌيڪ پيارا آهن.“

”ڇا اهو ڪافي نـاهي ته مان توکي چاهيو ۽ توسان ميرج ڪري تنهنجي هر ضرورت کي پورو ڪندو رهانتو.“

”ضرورتـون پوريون ڪرڻ ڏي ته سڀ ڪجهه نـاهي هوندو!“

(هو چپ ٿي ويو آهي، سندس پٽر اکيون شفا مٿان کپي ويون آهن ۽ هو چڙوچڙ ساه کڻي رهيو آهي.)

”جانا تون فقط منهنجو آهين، منهنجو، بس تون هميشه مون سان گڏ هج.“

”دوء دعا ڪر ته مان ڪٿو ٿي وڃان.“

”نه تون ڇو؟ ڪٿي ته مان آهيان جـو آفيس کان واپس اچڻ کانپوء سمورو وقت در جي چائنٽ کي ٽيڪ ڏيئي تنهنجو انتظار ڪندي رهان.“

”تون بـکين ٿي، مان ڪڏهن ڪڏهن ٻاهر نڪرندو آهيان.“

”گهر ۾ هوندو به آهين ته نه جهڙو، هميشه بوٽ مٿان ڪتاب پيا هوندا اٿئي.“

”انتها ٿي وئي.“ (هو يڙڪو ڏئي اٿي ٿو ۽ بند ٿيل دروازي ڏانهن وڌي ٿو).

”ڪيڏانهن ــــ هيڏانهن ڳالهه ٻڌ منهنجي.“

هـو ۽ سنـدس آڏو اچـي ٿـي. هـو در جـو ڪـڙو کولي ٿو ڇڏي، شفا سندس ڳلـي کان جهليندي چئي ٿي):

”تون ٻاهر نه وينديـن.“

هـو کن لاء شفا جي اکين ۾ گهوري ٿو پوء جهٽڪو ڏئي ڳلو ڇڏائڻ لاء ٿـو ڪري، جهٽڪي ۾ سنـدس ڳلي جا بٽڻ ٽٽي ويـا آهن ۽ ڪنهن حـد تائين قميص بـه چيرجي وئي آهي.)

”منهنجي ڳالهه ٻڌي وڃ.“

”جواب ۾ هو ٻيو جهٽڪو ڏئي قميص جو ڳلو ڇڏائي در ڪولي فليٽ جون اندا هيون ڏاڪڻيون لٿاڙيندو وڃڻ ٿو لڳي. ڪمري ۾ سياري جو درڙي ڪڍي ڇڏيندڙ جهوٽو ڊوڪي ٽڙني ديوارن کي ٺاري ٿو ڇڏي.

شفا کي گهڙيون ويساهه سان اوندهه ۾ وڃائجندڙ پيرن جي ٺڙڪن جا آواز ٻڌندي رهي ٿي، پوءِ اکين جي ڇنڊورن ۾ پيرجي آيل لڙڪن کي ترڻ جي پٽ سان اگهي در ٻيڪڙڻ ٿي لڳي.

ابراهيم خشڪ (سنڌي ڪهاڻي)

گهر واري مرغي

ڪُڪڙين کي مرغيون به سڏيو ويندو آهي. مرغيءَ جي ڪاڻ ۾ ڏاڍو مزو هوندو آهي پر گهر جي مرغي گهڻن کي نه وڻندي آهي، انڪري ٺي چوندا آهن ته گهر جي مُرغي دال برابر. پر ائين آهي چوندا آهن جن کي ٻئي هنڌ مرغي ڪاڻ جيترا پئسا ۽ موقعا آهن. هونئن نه ته ڪيترا ته دال کي به مُرغي سمجهي پيا کائيندا آهن. پر دال دال آهي، مرغي مرغي آهي. انڪري آهي ماڻهو جيڪي پنهنجي گهر جي مرغيءِ کي دال برابر سمجهندا آهن، انهن کي اها ته خبر هوندي آهي ته مرغيءَ جي ڪاڻ ۾ ڏاڍو مزو هوندو آهي، انڪري اهي ماڻهو مرغي کائيندا ضرور آهن، پوءِ ڪڏهن هوٽل جي مُرغي ته ڪڏهن ڪنهن ٻئي گهر جي مرغي. ۽ سندن گهر واري مرغي وري ڪو ٻيو سندن مهمان بڻجي کائي ويندو آهي.

اخلاق انصاري

UN-BALANCED/BALANCED ماڻهو

سامهون ڍنڍ آ. ڍنڍ ۾ پاڻي ۽ پاڻيءَ ۾ ڪنول. ڍنڍ چوڌاري ٻام جا ڊگها ڊگها وڻ ۽ بوگن ويلا جا ڳاڙها پيلا گل، پرسان روڊ جي سرميءَ ليڪ وري ڍنڍ ۽ ٻام ڊگها ڊگها وڻ.

هو ٻئي هوٽل جي مٿاهين ڪمري جي دريءَ پرسان ويٺا آهن. ڪافي پيئندي ڇوڪري سامهون ڏٺو. ڍنڍ جي چوڌاري پکڙيل لان تي ٻار ڊوڙي رهيا آهن. آتان نظرون هٽائي پنهنجي Bloved جي اکين ۾ گهوريندي چيو: "توکي ٻار وڻندا آهن؟"

"مان انسان آهيان."

هو پريشان ٿي ويو. ٿورو مرڪي چوڻ لڳو: "ڇا انهن کي حاصل نه ڪجي."

سندس محبوبه جي منهن تي سنجيدگي ۽ حيراني پکڙجي ويئي. ٿورو خاموشي رهي چوڻ لڳي: مان پنهنجا Complex انهن ۾ نه ٿي وجهڻ چاهيان. توکي ٻڌايو اٿم ته مان پڙهڻ کان اڳ اتي رهندي هيس، جت منهنجي ماءُ رات جو ٻئي گهر هوندي هئي. در به بابا کوليندو هئس. بابا ڏينهن جو آفيس ته امان ننڊ ڪندي هئي. مان ۽ منهنجي ڀيڻ گهر ۾ ائين هئاسين بلڪل ائين، ڇو ته امان جي ڪا به اهميت نه هجي. منهنجي ڀيڻ پرسان رهندڙ Banker سان ڀڄي وئي. مان ماستري ڪئي ۽ هاڻ هت پڙهان ٿي.

هو بليڪ ڪافيءَ ۾ چمچو گهمائي غور سان پنهنجي Bloved جي منهن ۾ ڏسي رهيو هو. ڪنڌ ڳڏائي سپ ڪري،

ڪوپ هيٺ رکي چوڻ لڳو: "ڏس! سلسلا آهن، ان ڪان پوءِ سلسلا ۾ انهن سلسلن مان ٻارن جا سلسلا ٺي نڪرن ٿا، جي ائين نه ٿي ته جيڪر دنيا ٻيهجي وڃي. آخر دنيا جي ٻه ته سوڌهن کي برقرار رکيو آهي."

گهڙي ٻءِ جي خاموشيءَ کان پوءِ ٿورو ڪاوڙ ڳاڙ ۾ تيز لهجي ۾ ڪيس Bloved چيو: "تون ڪوڙو آن."

"ڪيئن؟"

"تون ڏي ته چوندو آهين ته اسان ۾ هي سڀ سلسلا Frame ol refernce ۾ بند آهن، جيڪا شي ٻئي جي حوالي سان سڃاڻي وڃي، ان جي ڪهڙي اهميت؟"

چوڪري مرڪي چيس: "اهميت پل نه هجي پر...."

"ها، ائين نه ته اسان کي شادي ڪري ٻار ڄڻڻ کپن."

چوڪري ٿورو منهن اڳتي ڪري تيز لهجي ۾ چوڻ لڳي: "اهو مون کان نه پڇندو، منهنجا تنهنجا ۾ سوسائٽيءَ جا Complex انهن ۾ وجهڻ نه ٿي چاهيان، انهن کي ڇٽي مارڻ نه ٿي چاهيان."

چوڪري پرتي پام جي چوٽين ڏانهن نهاريو. سج جي پوين ڪرڻن ڪري چلڪندڙ چوٽين کي ڏسندي، اندر ۾ ڏک محسوس ڪندي، هلڪي آواز ۾ چوڻ لڳو: "مان.... مان ڏس ڪيان ٻه ڇا. مان اسپيس ايج ۾ ڪلاسيڪل ماڻهو آهيان. ٽيڪنالاجي جي دور ۾ مونکي مندر ڏاڍا وڻندا آهن.

"سوسائٽيءَ ۾ Move ڪرڻ لاءِ فزڪس پڙهان. سچ ته ڪائنات جي اسٽڊي ڪندي وري مون کي Spirit valism ڏانهن موٽڻو ٿو پوي، هاڻ مان ختم ٿي چڪو آهيان. نه اسپيس ايج ۾ رهي ٿو سگهان، نه وري مان هاڻ مندر مان مزو ماڻي سگهندس. جڏهن ته سونهن جا سڀ معيار ٽٽي چڪا آهن، ته Relation ۾ ڪهڙو اعتبار. ٻيءَ پاڻ گهر مان ڪڍيو ۾ ماءُ کي انڪري ڇڏي آيم ته هنجي مرڪ ۾ ڳوڙها رکيو منهنجي ڪمائيندڙ پيءُ لاءِ هئا. سڀ سلسلا ٽوڙي ٻني سني گٽار وٺي

ڀاڻ ڀيو پرچايان.“ ڇوڪري جو آواز ڳورو ٿيندو ويو ۽ شڪل روهاڙڪي ٿي ويس، چپ ڪري مٿي آسمان ڏانهن ڏسڻ لڳو.

ڇوڪريءَ مڳ پرتي رکي ان کي ڇتائي ڏسندي چيو: ”منهنجي يا تنهنجي دوستي رڳو ايستائين رهندي، جيستائين اسان ٻنهي کي هڪ ٻئي مان سيٽسفيڪشن ملي. تون مون کي انڪري ٿي وڻندو آهين، جو تون مونسان دوستي رکڻ لاءِ ادي ڇٽي Short cut نه ڪيو هٿي هوئين ته ادي ۽ ادا چوڻ وارا هڪ ٻئي جي توهين ڪندا آهن. ۽ توهين ڪندڙ سان ڪهڙو پيار ۽ ڇا جي دوستي. سچ ته انڪري ته تون بي حد پيارو آهين.“

ڇوڪرو ڪنڌ هيٺ ڪري ٽيبل تي آڱر گهمائيندي چوڻ لڳو: ”ڇوڏاري آهن رڳو بمن ۽ جنگن جون ڳالهيون. هر طرف آهن باهيون، رڙيون ۽ بيماريون. اهڙي دور ۾ ماڻهو وري Idealism ۾ پناهه ٿو وٺي. ڏس ڏند ڪٿائن ۾ ڪيترو نه سڪون آهي. ڪڏهن ڪڏهن لڳندو آهي، جڏهن شيو مهراج ڪيلاش پربت تي ويهي پنهنجي وارن ۾ گنگا پئي لاٿي، ڇوڏاري وڄ، ڪنوٽيون، گوڙ هيو، تڏهن مان ننڍڙو نيري نڪر ۾ وڏي پٿر جي اوٽ وٺي سيڪجهه بيٺي ڏٺم. سچ، جيڪو سڪون ان ڪان پوءِ هيو سو اڄ ڪٿي.“

ڇوڪري سمجهائڻ جي انداز ۾ چوڻ لڳس: ”ها مونکي به دنيا جي نقشي ۾ مختلف ملڪن جي نقشن کي ڏسندي لڳندو آهي. هر ملڪ ماڻهو آهي اڇو، ڪارو بندرو ٻگهو هر ماڻهوءَ جي هٿ ۾ خنجر، تلوارون، رائفلون، بم ۽ منهن تي ڪاوڙ آهي. پر Destruction اڄ به آهي، شيو جي دور ۾ به هئي. تباهيون ۽ تخليقون بلڪل ڏينهن ۽ رات وانگر گڏ آهن. هونديون پر تون بزدل ٿي ويو آهين. تو ۾ وڙهڻ جي طاقت ڪونهي، شادي ڪري عورت جي ڪڇ ۾ لڪڻ ٿو چاهين. ڇا دوستيءَ ۾ سڀ ڪجهه نه ٿو ڏئي وٺي سگهجي؟“

ان ڪان اڳ جو هوءَ لاڳاتار ڳالهائيندي رهي، سفيد

ڊريس ۾ ويٽر آيو مگ ڪٽندي پليٽ ۾ بل رکيو. سڄ لهي چڪو هو بلب ٻرڻ شروع ٿيا هئا، ڇوڪرو پينٽ ۾ هٿ وجهي ان ڪان اڳ ڇوڪريءَ پرس کولي، پيسا رکندي چيو:
”اڄ بل مان ڏيندس.“

”ڇو؟“

”انڪري ته مونکي تو سان همدردي آهي.“

”همدردي؟!“ بي عزتي محسوس ڪندي هلڪي رڙ سان چيو.

هي اٿيا. ڇوڪري جي اکين ۾ ڳوڙها هئا. سڀ منظر ڏندلا. پريان بس اچي بيٺي بس هارن ڏنو ڇوڪرن سيٽيون وڄايون.

”بس اچي وئي.“ ڇوڪريءَ چيو.

هو سامهون نهارڻ کان سواءِ ڏاڪڻ لهي آهستي آهستي هلي اچي بس ۾ ويٺو. بس هلڻ لڳي، شهر چڙهي سپر هاءِ وي جي هيٺاين مٿاين تان هلندي، ڪارن، بسن ٽرڪن کي اورٽيڪ ڪندي وڃي رهي هئي. ڇوڪرا ڇوڪريون، رڙيون، سيٽيون ۽ تاڙيون وڄائيندا ڳائيندا نچندا ٿي هليا. هو ۽ هوءَ هڪ سيٽ تي خاموش ويٺا آهن. هو ٻاهر نهاري رهيو آهي. ٻاهر اوندهه آهي تيز هوا ڪري هن جا وڏا وار هوا ۾ اڏامن پيا، ٻٽڻ ڪاليل، ڇاتيءَ تي ننڍڙين ڪوڏين جو هار لڏي رهيو آهي.

ڇوڪريءَ دري بند ڪندي چيو: ”چپ ڪري نه ويهه.“

”ڇا ڳالهايان؟“

”پلا، ٽوئر ۾ Enjoy ڪيئي؟“

”بس - صبح جو سمنڊ ڪناري گٽار وڄائيندي ڳائيندي Enjoy ڪيم.“

هو چپ ٿي ويو. هن ٻانهون اکين سيٽ تي رکي منهن ٻانهن تي لڙڪائي هيٺ ڏسڻ لڳو. چپ چپ. ڏڪ مٿائين لاءِ چپن کي گول ڪري آهستي آهستي هلڪي سيٽي وڄائيندو رهيو.“
پوءِ ٽورو ڪنڌ مٿي ڪري Bloved کي چيائين: ”تو

Enjoy ڪيو؟"

"ها Enjoy ڪيم. ريسٽورينٽ ۾ جتي مان پاڻ تي فتح حاصل ڪئي، شڪست تڏهن ملي هئي، جڏهن گهر مان نڪري يونيورسٽيءَ ۾ اچي پناهه ورتي هئم. جڏهن ڳوٺ جي سيٺني گهرن جون ديوارون مٽي تي ويئون هيون ۽ مون وٽ رهڻ لاءِ ڪو سبب ڪونه هو."

هو چپ ڪري ٻاهر ڏسڻ لڳو اوندهه ۾. بس تيزڪان تيز هلي رهي هئي.

سڀ ساري ڏينهن جا ٿڪل ڪنڌ ڍرڪائي ۽ ڪي ٻاهر اوندهه ۾ نهاري رهيا هئا.

هن ٻاهران نظرون هٽائيندي ڇوڪريءَ کي چيو: "پر، جڏهن هاسٽل ڇڏي گهر وينديءَ، اگر ۾ وڃي آسمان ۾ سنجها ويل ورندڙ پکين کي ڏسنديءَ نه، ته سچ ان وقت تون وري آئيڊلزم ڏانهن موٽنديءَ، اٿهن ٿي سڀ ڪجهه ڦرندڙ رهي ٿو. سرڪل ۾ بلڪل سولر سسٽم جيان. سڀ سلسلا ڦرن ٿا. ڏينهن ۽ رات وانگر.... ڏڪ هاڻ به نڙيءَ ۾ ڳوڙهو بڻجي اٽڪيو پيو آهي. هاڻ مان گهر وڃڻ ٿو چاهيان.... امڙ کي ڏسڻ ٿو چاهيان. جي امڙ مري وئي ته مان ڪنهن ٿڪل سواري جيان پرتي هليو ويندس. پولار ۾ گم ٿي ويندس.

ناري پبليڪيشنس

جو ٻارن لاءِ شايع ٿيل پيارو ڪتاب

سوني زنجير

سنڌيءَ جي برک ليکڪ حميد سنڌي جو. ترجمو ڪيل جڳ مشهور جاپاني ڪهاڻيون.

گهرائڻ لاءِ لکو: ناري پبليڪيشنس
پوسٽ باڪس نمبر ١٥
حيدرآباد سنڌ

■ ابن آدم

سنڌيڪار: نذير ناز

اُجايل ناري

هوءَ اپريشن ٿيٽر ۾ پئي هئي ۽ ايمرجنسي شعبي جو اسٽاف رسيپشن اپريشن ٿيٽر جي وچ ۾ گهٻرايل انداز ۾ ڊوڙي ڊڪي رهيو هو. نرسون ڊاڪٽر ۽ ٻيو عملو سڀ ئي ڊوڙندا نظر اچي رهيا هئا. هڪ ڪاري چمڙيءَ واري ڇوڪريءَ جي زندگي بچائڻ لاءِ سفيد چهرا فڪر ۾ زرد هئا. ائين لڳو ٿي دنيا ۾ صرف هڪ ئي جڳهه اهڙي آهي جتي رنگ نسل ۽ مذهب جو فرق ختم ٿي ويو هو.

چوندا آهن قسمت زندگيءَ ۾ هر انسان جو دروازو ضرور کڙڪائيندي آهي. فريده جي قسمت به هن جو دروازو کڙڪايو هو. پر هن وقت جڏهن هوءَ وڏي دروازو کولي نٿي سگهي، جڏهن هوءَ موت ۽ زندگيءَ جي ٻواٽي تي بيٺي هئي، موت جي پرن جو آواز ويجهو اچي رهيو هو ۽ زندگيءَ جي قدمن جو آواز پري ٿيندو رهيو، پوءِ به هوءَ خوش نصيب هئي. هوءَ اهڙن خوش نصيبن مان هئي جيڪي سڄي زندگي گناهن جي ڏٻڻ ۾ هلندا رهندا آهن. مايوسين جي گهٽا ٽوپ اونداهين ۾ ڀٽڪندا رهندا آهن، مگر موت جي قدمن جو آواز ٻڌندي ئي هڪ ئي ٽپي ۾ هيرو بڻجي ويندا آهن. فريده جي ماضي جو چهرو به اونداهين گناهن ۽ گمناميءَ جي رهڻ مان پيدا ٿيو هو. پر جڏهن هوءَ موت جي بستري تي ساهه جا ڪچا ڌاڳا ٽوڙي رهي هئي ته هوءَ هڪ دم اهم شخصيت بڻجي وئي. هن جي لاءِ هاسپٽل جو عملو.... اهڙي طرح ڊوڙي ڊڪي رهيو هو ڇو ته اگر فريده مري وئي ته برطانيه هڪ عظيم انقلاب ۽ نقصان ۾ اچي ويندي. هن جي لاءِ هڪ ماهر ڊاڪٽر

بذريعي هوائي جهاز فرانس کان اچي رهيو هو. ٽيلي فون جي لائن مصروف هئي ۽ هن جا ٻه چاهڻ وارا. ٻه محبوب هڪ ڪارو ۽ هڪ گورو آپريشن ٿيٽر جي ٻاهر هڪ ٻئي جا ڳوڙها اگهي رهيا هئا. هڪ ٻئي جي ڪلهي تي مٿو رکي اوڇنگارون ڏيئي رهيا هئا. هڪ ٻئي کي صبر جي تلقين ڪري رهيا هئا. فريده انهن ٻنهين جي محبت هئي ۽ ٻنهين هن کي چاهيو هو. اڄان تائين چاهيندا رهيا هئا. فريده به ٻنهين کي پنهنجي پريت سان نوازيو هو. ۽ هاڻ جيئن ته هن جي خوبصورت اکين ۾ موت جا پاڇا رڙهي رهيا هئا. هوءَ ٻنهين کي ڏسڻ لاءِ ٻنهين سان ڳالهائڻ لاءِ بار بار درخواست ڪري رهي هئي. هن جون پريشان اکيون بار بار بند ٿيندي کلندي دروازي ڏانهن کڄي رهيون هيون. هڪ ڳالهه جنهن کي موت چوندا آهن ان جو مون کي يقين هو هن جي ٻئي محبوب کي به يقين هو ۽ خود فريده کي به يقين هو. پر ڊاڪٽر جيڪي آخري لمحي تائين صرف زنده رکڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. انهن کي شايد يقين ڪو نه هو. هو بار بار اسان ٻنهين کي هن جي زنده رهڻ جو يقين ڏياري تيزيءَ سان اڳيان وڌي ويندا هئا. ڄڻ هن کي خطرو هو ته اسين هن جي اکين ۾ جهاتي پائي مايوسيءَ جي تحرير پڙهي وٺنداسون.

فريده شروع کان وٺي جلدباز قسم جي ڇوڪري هئي يا هن کي شاهين فطرت چوڻ وڌيڪ موزون ٿيندو. هڪ تنگ و تاريڪ جهوپڙيءَ ۾ رهندي هن هميشه ائرڪنڊيشنڊ بنگلن جا منصوبا ٺاهيا هئا. گهٽ ۽ هيٺين سطح جي سوچڻ کي هوءَ پنهنجي بي عزتي سمجهندي هئي. هوءَ پنهنجي پسند ۽ حق کي ڳالهه ٻولهه سان نه بلڪ هميشه جهپ هڻي ڦري وٺڻ جي عادي هئي. هوءَ منهنجي ڳوٺ جي هڪ لوهار جي هڪڙي ڌيءَ هئي. ۽ هن سان منهنجي پهرين ملاقات گارڊن ڪاليج جي لائبرريءَ ۾ وڏي ڊرامائي انداز ۾ ٿي هئي ۽ اهو ڊرامائي انداز خود انهيءَ اوچتو ظاهر ٿي پيدا ڪيو هو. آءٌ ڪراچيءَ کان مائگريٽ

ڪري گارڊن ڪاليج ۾ داخلا ورتي آيو هوس ۽ انهيءَ وقت لائبريريءَ ۾ مون سان گڏ هڪ پراڻي جي ڪزن به موجود هئي. جيڪا ايم اي فائنل ۾ هئي. ڪجهه عمر ۾ به شايد وڏي هئي. وڏي پيءُ جي ڌيءَ به هئي ۽ اها وجه هئي جو هوءَ مون تي پهرين ملاقات ۾ ڇانئجڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي ۽ آءٌ مروت ۽ ضرورت جي ڪري مغلوب ٿيندو رهيس ۽ ڪنڌ جهڪائي هن جو ليڪچر ٻڌندو رهيس ۽ هوءَ ڇوڪري جيڪا منهنجي ڳوٺ جي هئي. مگر منهنجي لاءِ اجنبي هئي. سامهون ويٺي بگهڙ وانگر هلڪي آواز ۾ غرائي رهي هئي. هن جون تيز نگاهون مون کي بُري طرح چڀي رهيون هيون. مون کي ڪيترائي دفعا احساس ٿيو هو ته اها ڇوڪري مون کي ڪجهه چوڻ چاهي ٿي. پوءِ جڏهن منهنجي ڪزن نصابي ڳالهين جي وچ ۾ اوچتو مون کان پڇيو:

”هان راشد رهائش لاءِ تو ڇا سوچيو آهي. ڇا ڪراچيءَ وانگر هتي به رهائش جو پرابلم موجود آهي.“ مون چيو مانس:

”هون.“ منهنجي ڪزن چيو: ”نو پرابلم. اسان وٽ هل. ڪمرو. خوراڪ ڪنو بس ۽ ٻيا سڀ پرابلم حل ٿي ويندا.“

”پهرين مون کي پنهنجي طريقي سان ٽرائي ڪرڻ ڏيو.“ مون جواب ڏنو. ”اگر ڪا مشڪل پيش آئي ته پوءِ هن شهر ۾ توهان کان سواءِ منهنجو ڪير آهي.“ ”آءٌ جو آهيان.“ هن ڇوڪريءَ اکيان جهڪندي چيو ۽ اسان ٻنهين ڇرڪ ڀري هن جي طرف ڏٺو. هن جي خوبصورت اکين مان شعلا اڀري رهيا هئا ۽ ڳاڙها چپ آهستي آهستي مسڪرائڻ جي انداز ۾ ڏڪي رهيا هئا. ڇڻ چئي رهيا هجن مون ڏانهن غور سان ڏس راشد نواز مون کي سڃاڻ. ويجهو اچي منهنجي بدن جي مهڪ سونگهه، پوءِ پنهنجي بدن جي خوشبو سونگهه. اسين هڪڙي مٽي مان ٺهيل آهيون. پنهنجي ڳوٺ جي مٽي جي مهڪ ته ماڻهو

ميلن تان سونگهي وٺندا آهن.

”آئي ايم سوري مس....“

”مس فريده .... فريده افضل.“ هن مسڪرائيندي ٻڌايو.

”اوه .... اوه.... توهان يعني ڪ.“

”چا ايتري سچائپ ڪافي ناهي، مسٽر راشد.“ هن منهنجي ڳالهه ڪپيندي ائين چيو، ڄڻ مونکي وڏيڪ ڪجهه چوڻ کان روڪي رهي هئي.

”مونکي توهان سان ملي بلڪ هتي ڏسي روحاني خوشي ٿي آهي، مس فريده افضل. توهان يقين ڪريو آءٌ بي پناه خوشي محسوس ڪري رهيو آهيان.“

”مونکي يقين آهي.“ هن اٿندي چيو- ”۽ هاڻ منهنجو حق مس شازيه کان وڌيڪ آهي.“

”يقينن. يقينن.“ مون کلندي چيو.

”چا شازيه رحمان، تون به منهنجو حق تسليم ڪرين ٿي؟“ فريده ڪجهه اهڙي لهجي ۾ چيو جو مونکان چرڪ نڪري ويو- هو ٻئي هڪ ٻئي کي ٻن خونخوار ٻلين وانگر گهوري رهيون هيون.

”فريده.“ شازيه چيو. ”تون هر دفعي مونکي ڪراس ڪرڻ جي عادت ڇڏي ڏي. وقت هر وقت تنهنجو ساٿ ڪونه ڏيندو.“

”نه شازيه.“ فريده چوڻ لڳي. ”وقت جڏهن چاهي ٿو منهنجو دروازو کڙڪائي ٿو ۽ اهو عجيب اتفاق آهي ته جڏهن به مون دروازو کوليو، توکي بيٺل ڏٺم. ڏس نه مونکي ته وقت جي آواز تي وڃڻو پوي ٿو ۽ رستي ۾ ايل رڪاوٽ کي به هٽائڻو ٿي پوي ٿو. وڏي مجبوري آهي، شازيه رحمان. ورنه ڪير چاڻي واڻي هنگامن کي ڳلي لڳائي ٿو.“

”ٻه هاڻي هن دفعي آءٌ چمي تنهنجو مقابلو ڪندي.“ شازيه چيو.

”شوق سان.“ فريده جي مسڪراهٽ ۾ بي رحمي جهلڪي

رهي هئي.“ اهو منهنجو حق آهي. اسين هڪ ئي ڳوٺ جي فضائن ۾ پلجي وڏا ٿيا آهيون. هڪ ئي نديءَ جو پاڻي پيتو آهي. اسان جي جسمن جي مٽي هڪ آهي. آءٌ هن کي پاڻ سان گڏ وٺي وڃي رهي آهيان. ليڪن پنهنجي فطرت کان هٽي اڄ پهريون دفعو توکي درخواست ڪريان ٿي مونکي ڪراس ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪجئين — اڄ راشد!“

هن وڏي منهنجي ٻانهن جهلي ورتي هئي. ۽ آءٌ نه ڄڻ مٽيءَ ڳوڙهو ٻڌجي ويو هوس. اوچتو ٻن ڇرين ڇوڪرين جي وچ ۾ حالتن مونکي مفلوج ڪري ڇڏيو هو.

”ڇو راشد!“ شازيه جو آواز ڄڻ هڪڙي ڪرندڙ ديوار وانگر هو. ”تون ڇاٿو چوين.“

”آءٌ نه اڃان توهان ٻنهين کي سمجهڻ ڪونه سگهيو آهيان.“ مون چيو.

”ڪا مشڪل ناهي.“ فريده چيو. ”اسين ٻئي تنهنجي ويجهو تنهنجي سامهون آهيون. هتي ڏس ۽ پوءِ هيتي ڏس. ۽ پوءِ بلڪل اهڙي طرح هڪ قدم کڻي پنهنجو فيصلو ٻڌاءِ جهڙي طرح ننڍپڻ ۾ اسين سڀ مائي اڄو جي کليل اڱڻ ۾ راند شروع ڪرڻ کان پهرين ساٿي چوندا هئاسين، ياد ڪر.... اون.... ياد آيئي ڪجهه. اهو ئي هڪ پاسي آءٌ بيٺي هيس ۽ ٻي پاسي سڪينه ۽ اسان ٻنهين واري واري تي سڀنن سان مخاطب ٿي چوندا هيون سين. منهنجو ساٿي هيڏانهن. نانگ جو ڪاڏل هوڏانهن ۽ تون ها راشد تون هميشه هڪ قدم کڻي منهنجو ساٿي ٿيڻ جو خاموش فيصلو ڪري ڇڏيندو هونئين. اڄ به ائين ڪر. اسين اڄ به ٻار آهيون. صرف راند جو اڱڻ ۽ نالو ئي ته بدليو آهي.“

مون ڪنهن جادوءَ ۾ گهيريل شخص وانگر بلڪل اهو ڪجهه ڪيم جنهن جو حڪم فريده ڏنو هو. مون پهرين فريده کي ڏٺو هو. هن جو گهڙيل بدن مونکي ائين لڳو هو ڄڻ ڍنڍ جي وچ ۾ ڪنول لڏي رهيو هو. پوءِ مون شازيه کي

ڏنو هو، هن جو لٽل چهرو مونکي ائين ڏسڻ ۾ آيو هو، ڄڻ ڏيئي جي مدهم روشنيءَ ۾ ڪا پوڙهي زال آخري هڏڪي ڏئي رهي هجي ۽ پوءِ آءٌ اڄ به قسم کائي چئي سگهان ٿو. اهو قدم مون پاڻ ڪونه کنيو هو. مونکي ته صرف ايترو هوش آهي ته آءٌ فريده جي ڪلهي سان ڪلهو ملائي بيٺو هوس. فريده مسڪرائي رهي هئي ۽ شازيه ڏند ڪرٽيندي فرش ڪٽيندي ٻاهر نڪري ويئي هئي.

پوءِ جڏهن فريده هڪ فاتح جنرل وانگر آڪڙجي مونکي پنهنجي سيني تي تمغي وانگر سجائي گيٽ تي آئي هئي، ته شازيه جي ڪاري گاڏي ڇري هٿيءَ وانگر رڙيون ڪندي ٻلڪ اسان کي پنهنجن پيرن هيٺان ڇٿڻ جي ڪوشش ڪندي گيٽ کان نڪري ويئي هئي.

”ويچاري.“ فريده چيو. ”الله هن کي سلامت رکي“

منهنجي فوڪس سامهون پيٽرول پمپ وٽ بيٺي هئي. فريده فرنٽ سيٽ تي ٽپ ڏيئي ائين ويٺي هئي ڄڻ ڪا ننڍڙي ڇوڪري پهريون دفعو ڪار ۾ ويٺي هجي.

”هيءَ ڪتي هن جو مقابلو ڪيئن ڪندي.“ فريده چيو.

”ڇا مطلب؟“

”اڙي تنهنجي فوڪس ۽ شازيه جي ڪيڊيءَ جي ڳالهه ڪري رهي آهيان.“

”سيائي هلنداسين.“

”ڪٿي.“

”اڙي اتي جتي پرائيون موٽرون وڪامنديون آهن. هن کي ڏيئي وڏي ڪار وٺنداسين. فريده جهڪي ڊيش بورڊ کي سونگهيو ۽ پوءِ پاڻ ئي ڪلندي چيائين:“ ”سڀ ٺيڪ آهي.“

”ڇا ٺيڪ آهي.“ مون اکيون رستي تي ڄمائيندي پڇيو.

”مون هي يقين ڪرڻ ٿي چاهيو ته هن سيٽ تي صرف آءٌ ويٺي آهيان.“ ”يمن اڇي ويو.“

”ها_“ فريده چهڪي. ”اگر ائين نه هجي ها ته ڊيش

بورڊ تي عطر، پوڊر وغيره جي خوشبو ضرور هجي ها."

فريده هر موڙ تي لفٽ رائيٽ چوندي منهنجي رهنمائي ڪري رهي هئي. ۽ جڏهن ڪار، هڪ گهٽيءَ ۾ لوڏا کائي رهي هئي، ۽ فريده هر لوڏي تي کلي رهي هئي ۽ آءٌ کلي رهيو هوس. شهر ۽ ڪوٽ ڪيترا مختلف هوندا آهن هر شڪل ۾ مختلف ــ هتي جا ماڻهو هتي جي ماڻهن کان، هتي جا گهر هتي جي گهرن کان، هتي جي سوچ، هتي جي سوچن کان، هتي جي ڇوڪري، هتي جي ڇوڪرين کان.

اگر اسين هن وقت، هن حالت ۾ پنهنجي ڪوٽ جي ڪنهن گهٽيءَ ۾ هجون ها ته ڪار جي پٺيان ڪتن ۽ ٻارن جو جلوس هجي ها. راهه ويندڙ ماڻهو ڏسن ها ۽ پوءِ ڏندن هيٺان آڱر ڏيئي بيهي رهن ها. حويلين جا وڏا ڪرم وارا دروازا کلن ها ۽ حيران چهرا ٻاهر جهاتيون پائي ۽ هائي چئي اندر تي وڃن ها. ۽ پوءِ چند منٽ بعد ڪالهين جو آواز باندر وانگر ديوارن تان ٽپ ڏيئي هٽ کان هتي ويندي ۽ شام تائين ڪوٽ ۾ هڪ طوفان اچي ويندو. ماڻهون، گهٻرائيندي گهٻرائيندي جوان ڌيئن کي غور سان ڏسنديون. پوڙها ڪنڌ جهڪائي اوطاق ڏانهن ۽ اچن ٻڪرن جي سامهون. ڪوٽ جو پوڙهو غريب لوهار ڪنڌ جهڪائي بيٺو ڏکي رهيو هو، ۽ وري ڪنهن پڳڙيءَ جي ور سان آواز نڪتو.

"فضلو!" هيءَ شريفن جو ڪوٽ آهي. اسان جا پيءُ ڏاڏا شريف هئا اسين شريف آهيون، ۽ اسين پنهنجي اولاد کي ۽ اچڻ وارن نسلن کي شريف رکڻ چاهيون ٿا. لهذا تون پنهنجي منهن زور ڌيءَ کي لڳام ڏي يا هيءُ ڪوٽ ڇڏي ڏي."

"بس، بيهاري ڇڏ." فريده چيو، ۽ مون خيالن مان ڇرڪ ڀري بريڪ تي پير جو زور لڳايو ۽ ڪار هڪ جهٽڪي سان بيهي رهي.

"اهو سامهون اسان جو محل آهي" فريده هڪ پراڻي

گھر ڏانھن اشارو ڪيو. ”سياڻي اهو ئي بدلائي ڇڏيندا سين.“

”ڇو نيڪ آهي نه.“ مون پنهنجو ڳرو مٺو اسٽيرنگ تي رکي ڇڏيو هو.

”ڊرائيونگ سيٽ تي سمهڻ منع آهي.“ هن منهنجي وارن تي ٽپڪي هڻندي چيو. اچ اندر هلون.“

مون دروازو کوليو ۽ ٻاهر نڪري فريده جي پٺيان هلڻ لڳس.

”گڊ گڊ هل.“ فريده چيو. ”تون هاڻي مهمان ڪونه آهين. هن گهر جو مالڪ آهين. پاڙو ڏيندين.“

هوءَ ڪجهه اهڙي تيزي ۽ رواني سان حرڪت ۾ اچي ڳالهائيندي هئي. ڄڻ ڪو ماهر باڪسر ٽپ ڏيئي پنهنجي مقابل کي ٺونشا هڻندو هجي. هن پرس مان چاٻي ڪڍي. حويليءَ جي بند دروازن کي لتَ هڻي کوليو ۽ هڪ طرف هٽي مونکي اندر وڃڻ جو رستو ڏنئين. جڏهن مان اندر هليو ويس ته هن لت هڻي ٻنهين دروازن کي بند ڪيو. ۽ ڪمري جو تالو کولڻ لاءِ اڳيان وڌي ويئي. ڪمري ۾ ٻه پلنگ وڇايل هئا. ٻه ڪرسيون، هڪ ميز ۽ ڪجهه ڪتاب هيٺ هٿ پکڙيل هئا.

”آءٌ وقت جي وَلي آهيان. هوءَ کلڻ لڳي. مونکي خبر هئي ته تون هڪ نه هڪ ڏينهن ضرور ايندين. ڏسي وٺ تنهنجو پلنگ.“

”مهرباني.“ آءٌ ڪرسيءَ تي ڍير ٿي ويس.

”ماني کائيندين نه- ٻوڙ تيار آهي. مانيون تنور تان هاڻ اچي وينديون بس چند منٽن ۾.“ هوءَ تيزي سان اندرين دروازي ڏانهن هلي ويئي ۽ پوءِ پيرن جو آواز ٻڌي مون اڱڻ ڏانهن ڏٺو. ڦاٽل پراڻي چمپل گھليندي، ميرو برقعو پائي هڪ پوڙهي زال وچي رهي هئي. پوڙهيءَ کي ڏسندي منهنجي دماغ الجهن محسوس ڪئي. جيتوڻيڪ مونکي خبر هئي ته فريده جي ماءُ ڪيترا سال پهرين هُتي مري ويئي هئي. ۽ فضلو بابا هڪ

سال پهرين مري ويو هو. ڏهن منٽن کان پوءِ اها پوڙهي جهڪل چيلهه سان اندر داخل ٿي. اخبار ۾ ويڙهيل مانيون هيون. هوءَ آهستي آهستي هيڏانهن اچي رهي هئي. اندر اچي هن مانيون ميز تي رکيون.

مون فريده کي چيو: ”پهرين آءٌ وينهجڻ چاهيان ٿو.“

”بهتر.“ چئي هن منهن اگهاڙو ڪيو ۽ حيرت ۾ اچي منهنجو وات کلي ويو. اها فريده هئي.

”اڙي تون.“

”ها. آءٌ هت پنهنجي ماءُ سان گڏ رهندي آهيان. هر جوان ڇوڪريءَ جي لاءِ ماءُ، پيءُ، ڀاءُ، ڀيڻ يا مڙس جو سهارو ضروري ٿيندو آهي نه. نه ته معاشري جي زبان تي خارش ٿيڻ لڳي ٿي. ضرورت ايجاد جي ماءُ آهي. تنهنڪري مون پنهنجي ماءُ ايجاد ڪري ورتي آهي.“

آءٌ حيرت ۽ فخر سان پنهنجي ڳوٺ جي هن حسين ڇوڪريءَ کي ڏسي رهيو هوس. جنهنجي ماءُ اسان جا ٿانو ملندي هئي، ۽ جنهنجو پيءُ اسان جي حويليءَ ۾ اڏين داخل ٿيندو هو، ڇڻ سزائي موت جو مجرم ڦاسي گهر ۾ داخل ٿيندو آهي. مونکي حيرت هئي ته هن جي ڇوڪري ايتري ذهين ڪيئن ٿي ويئي. ۽ فخر اهو هو ته هيءَ ڇوڪري منهنجي پياري ڳوٺ جي هئي.

۽ تڏهن مون انجام کان بيخبر ٿي هن ڇوڪريءَ کي پنهنجو پارٽنر بنائڻ جو فيصلو ڪيو. سياڻي ڇا ٿيندو. ڪنهن کي ڪهڙي خبر، مونکي ته صرف اهو ياد آهي ته اڄ ڇا ٿيو هو.

مانيءَ کان فارغ ٿي. فريده ٿانو رکي پلنگ تي اونڌي ليٽي پئي هئي. گداز ويهاڻو هن جي گداز سيني جي هيٺان دٻجي پنهنجي نصيب تي خوش هو. ۽ آءٌ ڪرسيءَ تي پڪڙجي هن کي ڏسي رهيو هوس. چور اکين سان نه باڪ بي باڪ نگاهن سان.

”راشد. هتي اچي ڇا محسوس ڪري رهيو آهين.“
فريده پڇيو.
”هوش ۾ اچڻ ڏي، پوءِ پڇجانءِ.“
”راشد. خبر ناهي آءٌ ڪهڙي ڇوڪري آهيان، شايد خراب آهيان. منهنجي اندر روح نه پارو آهي، جيڪو ڏڪندو رهي ٿو. انهيءَ ڪان پهرين تون منهنجي باري ۾ راءِ قائم ڪرين، آءٌ توسان ڪلي ڳالهه ڪرڻ پسند ڪريان ٿي. اسان جو ننڍپڻ گڏ گذريو آهي. اگر آءٌ اهو چوان نه بي جا نه ٿيندو. مون توکي انهيءَ وقت پسند ڪري ورتو هو. جڏهن آءٌ پسند ڪرڻ جي روح کان ناواقف هئس. پوءِ هيءَ پسند اندر ئي اندر وڌندي رهي. منهنجي عمر ۽ قد سان گڏو گڏ ۽ وري جڏهن مونکي پسند جو مفهوم معلوم ٿيو ته ڪراچي هليو ويو هوئين. ڏ ن آءٌ تنهنجي گهر اچي پڙهايان ها. آءٌ ڪنهن کان ڪونه ڊڄان، آءٌ جيڪو چاهيندي آهيان، انهيءَ ڪي جهپ هٿي ڊ ڙائي ڇڏيندي آهيان. مون علم کي چاهيو، ڏس اڄ آءٌ ڪٿي آهيان. ۽ ڪهڙي حالت ۾ علم حاصل ڪري رهي آهيان. رات جي ڪلاسن کي پڙهايان ٿي، زمين وڪڻي ڇڏيم. گهر گروي رکي ڇڏيو اٿم. آءٌ توکان اهو ڪونه پڇنديس ته تون مونکي پسند ڪرين ٿو يا نه. صرف توکي ٻڌائڻ ضروري هو. ته توکي پسند ڪريان ٿي. بي حد، بي حساب ۽ بس.“
مونکي هن جي اعترافِ محبت جو هي سخت انداز بي حد خراب ۽ عجيب لڳو. مونکي هرگز اميد نه هئي ته ڪا ڇوڪري پهرين ملاقات ۾ اهڙيون ڳالهيون ڪري سگهي ٿي. انسان کي پسند ڪرڻ ۽ ڀاڄي جي دڪان تي پپيئي ۽ توريءَ کي پسند ڪرڻ ۾ جيڪو فرق هوندو آهي. انهيءَ کي هوءَ نظر انداز ڪري ويٺي هئي.
”مهرباني.“ منهنجي لهجي ۾ ڪجهه طنز شامل هو.
”ڇا تون ٻڌائي سگهين ٿي ته مونکان پهرين ڪيترن خوش نصيبن کي پنهنجي پسند جو يقين ڏياري چڪي آهين.“

”وهاٽ (ڇا)؟“ هن رڙ ڪري چيو ۽ ٽپ ڏيئي پلنگ تان هيٺ اچي بيٺي.

”وري چئو.“ ڇتاخ سان هن جو هٿ منهنجي ڳل تي اچي لڳو. وري زور سان پيو هٿ لڳو. ”تو مونکي ڇا سمجهو آهي. آءٌ رنڊي آهيان. آءٌ ڪتي آهيان.“ وارن کان جهلي هن مونکي ڌوڏاڙيندي زمين تي اڇلائي ڇڏيو. ۽ آءٌ زمين تي اڌ رڪي مرڪڻ لڳس.

هڪ اهڙي خوشي منهنجي اندر ڊوڙڻ لڳي هئي. جنهن منهنجي روح کي ترو تازه ڪري ڇڏيو هو. مون اتان ئي پنهنجو سڄو هٿ هن ڏانهن وڌايو. جهلي وٺ فريده. هي ٔ جو هٿ آهي، هي تنهنجي برتري جو نشان آهي.“

”برتري نه.“ جهڪي منهنجو هٿ پنهنجي پنهنجي هٿن ۾ جهليندي چيو: ”برابر، اوڪي.“

”اوڪي جان.“ مون هن جو سهارو وٺي اٿندي چيو.

”اڄ کان آءٌ تون، ۽ تون آءٌ.“ ”چئو منظور.“ هن اکيون وڌي پاڻهون منهنجي ڳلي ۾ وجهندي، پنهنجا گلابي رسيلا ۽ صحت مند چپ منهنجي ڇپن جي ويجهو آڻيندي چيو، ”ڪِس مي راشد. فرسٽ ڪِس اِن مائي لائف- فرسٽ ڪِس فار مائي لاسٽ اينڊ فرسٽ ٽو. ڪِس مي پليز.“ هن ڏڪندڙ جذبات سان پرپور آواز ۾ چيو. ۽ هن جا اڌ کليل چپ ڏڪي رهيا هئا. پر آءٌ- راشد نور حاجي رب نواز جو پٽ هڪ ئي دفعي ۾ ايترو اکيون ڪيئن وڌي ها.

”نه فريده.“ مون هن جي ڇپن تي آگر رکندي چيو. ”هنن پاڪ ڇپن جو تقدس برقرار رهڻ گهرجي. اڄان نه جان.“

”ڪس مي راشد ڪس مي.“ هوءَ اکيون بند ڪري ڇڻ خواب ۾ ڳالهائي رهي هئي.

”نه نه فريده.“ مون آهستي سان هن کي پري ڪرڻ چاهيو. ۽ هوءَ ڪنهن چري ٻلي وانگر رڙ ڪري مونکي چنبڙي وئي.

”نہ ڪندين نہ ڪندين نہ ڪندين ڪِس؟“ هن، تيز نهنن سان منهنجو منهن رهڙون ڪري ڇڏيو. قميص ڪڇيءَ تائين ڏس تائين ڦاٽي چڪي هئي.

”نڪري وڃ. آئي سي يُو گيٽ آئوٽ.“ هوءَ مونکي ڌڪا ڏيندي اڳ کان دروازي تائين وٺي ويئي ۽ ڌڪو ڏيئي ڪمري ۾ اڇلائي زور سان دروازو بند ڪري ڇڏيائين.

مون پاڻ کي سنڀالڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي. پر فريده ڌڪو ايڏو نہ زور سان ڏنو هو جو آءٌ منهن پر ڪرندي ڪوڏن پر وڃي ڪريس، اگر رات هجي ها نہ شايد هيءَ غير متوقع حادثو اسان ٻنهين تائين محدود رهجي وڃي ها. پر ڏينهن جي روشنيءَ ۾ هڪ جوان خوبصورت ڪاليجيٽ ڇوڪريءَ جي گهر مان، هڪ وڏي، پاڙي جي مصروف گهٽيءَ ۾ ڪرڻ. صرف ڪرڻ ئي هجي ها، تہ ڳالهہ ايتري اڳيان نہ وڌي ها. مگر ڪرڻ واري حالت ايتري خراب هئي، بلڪ خطرناڪ هئي جو گهٽيءَ جا آوارا ڪتا بہ نظر انداز نہ ڪري سگهيا. ڪري پوڻ ڪانپو جڏهن آءٌ اٿس تہ راهہ ويندڙ گهڻا ماڻهو بيهي رهيا. منهنجي ڪار سامهون بيٺي هئي. پر هوءَ بي حس لوهہ جي مشين هئي. ڪنهن ڊاڪوءَ جي سمجهدار گهوڙي تہ ڪونہ هئي جيڪا پنهنجي مالڪ کي خطري ۾ ڏسي ڊوڙندي هلي اچي، ۽ اچي دشمنن کي چڪ هڻي يا لتون هڻندي مالڪ کي وات ۾ جهلي ڀڄي وڃي.

آءٌ اڃان... ڪار تائين وڃڻ جو سوچي رهيو هوس تہ چند نوجوان ۽ ٻي سفيد پوش بزرگ مونکي گهيرو ڏئي چڪا هئا. تڏهن مونکي حالات جي نزاڪت جو احساس ٿيو. پر دروازو بند ٿي چڪو هو. ۽ آءٌ رنورت گهٽيءَ جي وچ ۾ پاڙي وارن جي وچ ۾ گهيريل بيٺو هوس. مون گهبرائيندي ڀريل شرفا کي ۽ پوءِ بند دروازي ڏانهن ڏٺو.

”توکي هن بهادر ڇوڪريءَ ۽ غيرت مند ماءُ واقعي چڱي سزا ڏيئي ڇڏي آهي. هاڻي آءٌ توجهڙي انسان تي هٿ

ڪڻ پنهنجي بي عزتي سمجهان ٿو.“ هڪ ٿلهي متاري قسم جي نوجوان منهنجي قاتل قميص کي ڏسندي چيو.

”هن بدمعاش کي ٽاٽي وٺي هلو.“ هڪ مولوي صاحب راهه ڏني ۽ اهوئي نوجوان مونکي ڌڪو ڏيندو ڪار ٽائين وٺي آيو. آءٌ ڇا چوان ها. فريدهه سان ڪهڙو رشتو ظاهر ڪريان ها. منهن تان وهندڙ رت ۽ قاتل قميص زبان حال ڪان ساڻهن کي گهڻو ڪجهه ٻڌائي رهي هئي. وڏيڪ بي عزتيءَ کان خاموشي بهتر هئي، مون زبان ڏندن هيٺان دٻائي ڇڏي هئي.

”چابي.“ ڊرائيونگ سيٽ تي ويٺي هن نوجوان ڪاوڙ ۾ چيو.

مون پتلون جي کيسي مان چابي ڪڍي، چپ چاپ هن جي حوالي ڪري ڇڏي هئي. پٺين سيٽ تي هڪ پاسي مولوي صاحب ۽ ٻي طرف هڪ ڊيزل ميڪنڪ قسم جو نوجوان ويٺي رهيو. ۽ وچ ۾ مونکي ويهاريو ويو.

”ضرور ڪنهن وڏي پيءُ جو پٽ هوندين.“ مولوي صاحب چيو.

”جي نه.“ مون جواب ڏنو. ”آءٌ فضلو لوهار جو ناٺي آهيان.“

”ڪهڙو ڪم ڪندو آهين؟“ ڊيزل ميڪنڪ پڇيو سوال پڇيو.

”ناڪام عاشق.“ مون جواب ڏنو.

”ماشا الله!“ مولوي صاحب جي زبان مان بي ساخته نڪري ويو.

”بلڪ سبحان الله!“ ڊرائيور مرڪندي چيو. ”دوست اگر سچ سچ سڀ ڪجهه ٻڌاهه ڇڏين ته رعايت ٿي سگهي ٿي.“

”ڇا منهنجو حليو ڪوڙ ڳالهائي ٿو؟“ منهنجو جواب ٻڌي هن ٻچڙو منهن ناهيو. ۽ پوءِ ٽاٽي ٽائين ڪنهن به وڌيڪ سوال ڪرڻ جي جرئت ڪونه ڪئي.

لاڪپ جي بدبودار ڪمري ۾ ويهي جڏهن مون سوچيو ته چوڌري رب نواز لينڊ لارڊ جو پٽ راشد نواز فضلو لوهار جي ڌيءَ جي هٿان رتورت ٿي سرڪاري مهمان آهي ته مونکي ڏاڍو سرور آيو. ۽ آءٌ پوري ڏهن منٽن تائين ٺهڪ ڏيندو رهيس. سپاهي بدحواس ٿي هيڊ ڪانسٽيبل کي منهنجي هوش حواس وڃائڻ جي اطلاع ڏنو. پوءِ رات جو اٺين وڳي لاڪپ جو دروازو کليو ۽ سپاهيءَ وڏي ادب سان مون کي ٻاهر هلڻ جي لاءِ چيو.

مون سوچيو يقينن ٿاڻيدار صاحب مون کان زور ڏيارينداو. يا پوءِ جانچ شروع ٿيندي. پر هتي ٿاڻيدار وٽ هڪ معزز بزرگ ويٺو هو، خبر پئي ته مونکي ضمانت تي ڇڏائڻ آيو آهي. چند منٽ لکپڙهه ٿي ۽ ٿاڻيدار اٿندي چيو: ”ملڪ صاحب هاڻي توهان وڃي سگهو ٿا. توهان جي ڪار ڪجهه دير لاءِ هيڊ محرر کڻي ويو آهي. بس ايندو ئي هوندو.“

”چڱو پٽ هاڻي مونکي اجازت ڏي.“

مون جهڪي هن سان هٿ ملايو ۽ هو ٿاڻيدار سان گڏ ٻاهر نڪري ويو. آءٌ به ٻاهر ورانڊي ۾ پسار ڪرڻ لڳس. مون کي ان ۾ ڪوبه شڪ ڪونه هو ته ضمانتي ڪنهن موڪليو آهي.

نوين وڳي هيڊ محرر ڪار واپس آندي. مون ڍ چندي ڍ چندي هن کان چاٻي اهڙيءَ طرح گهري ڄڻ ڪار هن جي هجي. ڪار جڏهن رستي تي آئي تڏهن سوچ جي زخمي ڪبوتر ڦٿڪڻ شروع ڪري ڏنو. ڪيڏانهن وڃان ڪيڏانهن نه وڃان.

پوري پوڻي ٻارهين وڳي جڏهن مون ڪار بند ڪئي ته ڪار فريده جي دروازي جي سامهون هئي. آءٌ ڪيڏانهن وڃان. ڪٿي وڃان. منهنجو هن شهر ۾ ڪير هو. صرف فريده جنهن ڪجهه ڪلاڪ پهرين گهر مان ڌڪا ڏئي ڪڍيو هو. هاڻي وري آءٌ هتي آيو هوس. هن جي لڳاتار رهڻ ۾ ڪيترو

سرور هو. ڪيترو ڪيف هو. اهو فقط مون ئي ڄاتو ٿي. پر هتي اچي همٿ جواب ڏيئي چڪي هئي، يا چوڌري رب نواز جو نج رت آڏو اچي ويو هو. دروازو ڏڙڪائڻ جي همت اندر ئي دٻجي ويئي هئي. مون ٻئي دروازه لاڪ ڪيا شيشا چاڙهيا ۽ سيٽ تي ئـي ليٽي پيس. ٿوري دير کان پوءِ حويليءَ جي دروازي آواز ڪيو. هڪ چهرو ٻاهر نڪتو. مون هٿ وڌائي اندريون بلب روشن ڪيو. چهرو اندر هليو ويو ۽ وري دروازو بند ٿي ويو. مون مرڪي وري بلب وسائي ڇڏيو. پندرهن منٽن کان پوءِ وري دروازو کليو. چهرو ٻهرين اڌ نڪتو ۽ پوءِ سڄو ۽ آءٌ اونداهه ۾ پيو هوس. ان کان پوءِ هڪ جسم ٻاهر نڪتو. ۽ وري بيهي رهيو. هوءَ فريده هئي. هوءَ آهستي آهستي پير کڻندي ڪار جي ويجهو آئي. ۽ شيشي جي اندر جهاتيون پائڻ لڳي. هن دروازو کولڻ جي ڪوشش به ڪئي. جڏهن اندر ڏسڻ ۽ دروازو کولڻ ۾ ناڪام ٿي تہ شيشي کي آڱر سان وڄائڻ لڳي.

"سمهڻ ڏي يار." مون ننڊاکوڙي آواز ۾ چيو.

"مون اڃان تائين ماني کونہ کاڌي آهي." هن آهستگيءَ سان چيو. "ٻڌو، آءٌ اڃان تائين بکي آهيان."

"معاف ڪر ماني." مون ٻاسو ورائيندي چيو. "ڪنهن آباد گهر ڏانهن وڃ ويران ڪنڌر ۾ ڪاڏو ڪٿي."

"راشد! مون ماني پچائي رکي آهي." مون وري ٻاسو ورايو.

"سور! مون تنهنجي انتظار ۾ اڃا ماني کونہ کاڌي آهي."

"وڃ وڃي کاءُ.....!"

"دروازو کول." هن شيشي تي زور سان هٿ هنيو.

"کونہ کوليندين."

هن سينڊل جي کڙي شيشي تي هڻي ڪڍي. شيشو چور ٿي منهنجي مٿان اچي ڪريو.

جيڪڏهن اچان به آءٌ ناراضگيءَ جو ڪوڙو پڙدو چاڙهي رکان ها ته خطرو هو ته شيشي وانگر سينڊل جي ڪُڙي مٿي تائين اچڻ ۾ دير نه ڪري ها. آءٌ هن وحشي ڇوڪريءَ کي گهڻي حد تائين سمجهي چڪو هوس. مون لاڪ کوليو ۽ جڏهن دروازو کولي ٻاهر نڪتس، ته هوءَ ڊوڙندي اندر وڃي چڪي هئي. هاڻ وقت ضايع ڪرڻ حماقت ٿي هئي. فريده جهڙي ڇوڪري هن کان هيٺ نٿي ڪري سگهي. مون به ڊوڙندي اڱڻ پار ڪيو ۽ جڏهن اندر پهتس ته بي اختيار مٿو پٽڻ چاهيم. ڇو جو هوءَ وڏي مزي سان ماني کائي رهي هئي. آءٌ هن جي سامهون واري ڪرسيءَ تي ويهي رهيس ۽ انتظار ڪرڻ لڳس ته هوءَ مونکي به مانيءَ ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ چوندي. پر هوءَ ته اهڙي طرح کائي رهي هئي، ڄڻ آءٌ هن جي ويجهو پکو هڻڻ لاءِ ويٺو آهيان.

”تون مونکي اندر ڇو وٺي آئي آهين؟“ مون پڇيو.

”تون خود آيو آهين.“ هن گرهه چٻاڙيندي چيو.

”پر تو سڏيو هو.“

”اهو ته آءٌ توکي ٻڌائڻ آئي هيس ته آءٌ بکي آهيان.“

”آءٌ به ته بکيو آهيان.“

”پوءِ؟“

۽ مون پاڻيءَ سان ڀريل جڳ کڻي هٿي ڪڍيو مانس ۽ ان جي جوابي حملي لاءِ خود کي تيار ڪيم. هن هڪ پل جي لاءِ مونکي گهوري ڏٺو ۽ پوءِ کلندي اتان اٿي ويئي. ٻن منٽن کان پوءِ مانيءَ جي ٿري کڻي واپس آئي ۽ منهنجي سامهون رکندي چيائين:

”هائي نينڊي، پر مونکي ٻن قسم جي ماڻهن کان سخت نفرت آهي. بس ٽخ ٽخ هتان کان ٽخ ٽخ هتان کان. اهائي ته زندگي هوندي آهي.“

”منهنجا هٿ بيحد ڪُهرا آهن ڇوڪري.“ مون مانيءَ جو گرهو ٽوڙيندي چيو. ”هڪ وار به سهي ڪانهه سگهندينءَ.“

مون سچي تري کي پاڻ ڏانهن ڇڪي ورتو ۽ ماني کائڻ لڳس. هوءَ چپ چاپ مونکي گهوريندي رهي. ۽ آءٌ وڏا وڏا گرهه ڳڙڪائيندو رهيس.

"اي.... !" هن خالي گلاس ميز تي هڻندي چيو.

"هون."

"مونکي مانيءَ جي دعوت."

"وعدو رهيو، ڪنهن هوٽل ۾ دعوت ڏيندس."

"نہ هاڻي." هن گلاس منهنجي منهن جو نشانو ٻڌي اڇلايو، مگر هاڻ آءٌ پنهنجي مد مقابل کي سمجهي چڪو هوس. تنهنڪري گلاس ڇڻ سان ديوار سان وڃي ٽڪرايو. مون پنهنجو سڄو پير ميز جي هيٺان هن جي اگهاڙي پير تي هڻي ڪڍيو.

فريده جي رڙ جو مترنم آواز ڪمري ۾ اڀريو. پر مون مانيءَ کان هٿ ڪونہ روڪيو.

"خدا جو قسم، خدا جو قسم. تون مڪمل مرد آهين."

"تون بہ پنهنجي اڌوري پڻ کي ڇڏي ڏي، نہ تہ چئي ڇڏيندو سئين، اين. ڇا چئي ڇا آءٌ اڌوري آهيان؟"

"ها. اڻ مڪمل زال."

"نہ آءٌ مڪمل عورت آهيان." هن رڙ ڪئي.

"ثابت ڪر."

"ثابت ڪريان، اڄ اٿ اڄ مون سان گڏ."

"ڪٿي؟"

"هوڏانهن." هن خارن ۾ پلنگ ڏانهن اشارو ڪيو.

منهنجي سڄي آڪڙ جهر جهر ڪري وهي وئي.

"ڇا پلنگ ڪسوٽي آهي؟" مون ٽڪ ٽڪ ڏسندي چيو.

"ها. پر تو جهڙي مردن جي ويجهو."

تڏهن مون ڏند ڪرٽي، نفرت آمير لهجو اختيار ڪري ورتو. "اگر تون فاحشہ ناهين. تڏهن بہ تنهنجون سوچون اگهاڙيون آهن."

"بس." فريده ٽهڪ ڏيندي چيو ۽ منهنجي ويجهو اچي منهنجي ڪلهي تي هٿ رکيو. "ڏس راشد، سون تنهنجي ڪمزوري سڃاڻي ورتي آهي. انهيءَ لاءِ ها خدا جو قسم انهيءَ لاءِ ڪوبه پلنگ جي ڳالهه نه ڪري ڏسي. ويهه ماني ڪاڻ ٻلڪ مونکي به ڪارائي. ظالم آءٌ ٻن پهرن کان بکي آهيان."

اها رات اسان ڪجهه جاڳي ۽ ڪجهه سمهي گذاري ۽ ڪجهه خوابن ۾ چرڪ ڀريندي گذاري. ڇو ته اها اسان ٻنهين جي لاءِ پهرين رات هئي. هوءَ هڪ مرد سان ايتري نه ويجهي هئي جو ساهه منهن سان ٽڪرائجي رهيو هو. آءٌ هڪ ڀرپور جوان، جسم تپش مان تپي رهيو هو. پر هڪ ٻي رات ۾ تپش ۽ ضبط اسان ٻنهين کي هميشه جي لاءِ ڪندن بنائي هڪ ٻئي ۾ پيوست ڪري ڇڏيو هو. اهڙو پيوست جو ڪاليج جي هنگامن، طوفانن ۽ اسڪينڊلز جي شور به ايترو ڪڏهن متاثر ڪونه ڪيو هو. اسڪينڊل کان اهي ساٿهو گهبرائيندا آهن، جيڪي اسڪينڊل کان بچڻ لاءِ لڪندا ڦرندا آهن. پر اسين جيڪو ڪجهه ڪمري جي تنهائين ۾ هواسين، اهو ئي ڪاليج جي فضائن ۾ هئاسين. آخر اسڪينڊل پراڻو ٿي خودئي ڪچري جي دٻي ۾ وڃي پيو هو. ۽ ماڻهن به اسان جي عزت ڪرڻ شروع ڪري ڏني هئي.

اسين هڪ ٻئي ۾ ايترو ته ٻڏي ويا هئاسين، جو ڪنهن وقت دل چاهيندي هئي ته ڪو مونکي فريده چئي سڏ ڪري ۽ فريده کي راشد جو نالو ڏي. اسان ٻنهين گرمي جي موسم موڪلن ۾ گهر وڃي خودئي هن کي ٻڌائي ڇڏيو هو. منهنجو والد پنهنجي ذات ۾ هڪ گهرو سمنڊ هو. اهڙو سمنڊ جيڪو هر رنگ، هر ذائقي، هر ملڪ هر علائقي جي پاڻيءَ کي پنهنجي سيني ۾ سمائي ڇڏيندو آهي. والده صاحب به خاموشيءَ سان

فريده ۽ کي پنهنجي اندر جڳهه ڏني هئي. سمنڊ جي تهه، هيلان کيترائي طوفان انگڙايون ڏيئي رهيا هئا. اسين ٻئي ڪنهن خوش فهمي ۾ ڪونه هئاسين، صرف منهنجي پيءُ زيتون آپڙي مخالفت ڪئي هئي. هوءَ ننڍي هئي، ايترو پاڻي ڪيئن برداشت ڪري ني سگهي، پر فريده ۽ جو سلوڪ زيتون سان به تمام سٺو هو. ڇو جو هن سمنڊ سان جنگ وڙهڻ جو عهد ڪري ڇڏيو هو. اها پوء هنن ننڍڙن ننڍڙن نندين جـي ڪينءَ پرواه ڪندي. فريده جون سڀ عادتون ۽ سڀ خواهشون مونکي بي حد پسند هيون، عزيز هيون، سواءِ هڪ خواهش جـي، ۽ اها هئي برطانيه وڃڻ جي. هن انهيءَ وقت اعلان ڪري ڇڏيو هو. مونکي ڪيترائي دفعا ٻڌائي چڪي هئي. ياد ڏياريندي رهندي هئي. آخري دفعو هن مونکي چيو هو:

”راشد منهنجي زندگي صرف ٻن خواهشن جي تڪميل جو نالو آهي. هڪ آهي راشد ۽ ٻي برطانيه- يقين ڪر راشد، منهنجي اندر ۾ ڪا قوت آهي، ڪا ٻي ڇوڪري آهي. جيڪا برطانيه وڃڻ چاهي ٿي. خدا جـو قسم! آءٌ جيڪا ٻاهر آهيان صرف تنهنجي آهيان. تنهنجي ويجهو رهڻ چاهيان ٿي. مگر هيءَ اندر واري ڇوڪري ڏينهن رات مونکي اڪسائيندي رهندي آهي، تنهنجي منزل برطانيه آهي، آءٌ هن جي آواز کي ٻڌڻ نٿي چاهيان، پر پوءِ به اهي سرگوشيون منهنجي پـٺ ڪونه ٿيون ڇڏين. مونکي هڪ دفعو وڃڻو ئي پوندو.“

هڪ شام آءٌ مرغابيون صاف ڪري رهيو هوس. ۽ اها پهرين شام هئي. جڏهن مون فريده ۽ کان سواءِ شڪار ڪيو هو، نه تـہ اسين هميشه گڏجي شڪار ڪندا هئاسين. هن مونکي ٻڌايو هو، هوءَ هڪ مائٽياڻي جي مزاج پرسي ڪرڻ وڃي رهي آهي.

”ادا.“ زيتون چيو. ”ٻڌو آهي فريده....“

”ها، ها. هوءَ اڄ ڪانه ايندي.“ مون جواب ڏنو. ”البت تون ديش ۾ سنهيون سنهيون ٻوٽيون رکي ڇڏجئين هن جي لاءِ.“

”نہ ڳالهہ ئي آهي.... هوءَ.... هوءَ.“

”آخر ڪهڙي ڳالهہ آهي. جهٽ چئي ڏي.“

”هوءَ.... هوءَ سرفراز سان گڏ سياڻي وڃي رهي آهي.“

”اين— وڃي رهي آهي. مگر ڪٿي؟“

”انگلنڊ.“

”اڇا.“ چاقو منهنجي هٿ سان ڪري پيو.

۽ عين انهيءَ وقت فريده حسب عادت ڊوڙندي اندر داخل ٿي ۽ زيتون منهنجو وجود ٻہ سان اڏائي چپ چاپ نڪري ويئي.

”هلئو جيڪ اينڊ جل! ڪهڙو پروگرام ٺاهي رهيو آهين.“ هوءَ پيار سان مونکي جيڪ ۽ زيتون کي جل چوندي هئي.

”فريده.“ مونکي پنهنجو آواز خود روئيندي ٻڌڻ ۾ آيو.

”اڙي ڇا ڪجهہ پيٽ ۾ تڪليف اٿئي؟“

”فريده.“ مون بمشڪل پنهنجو آواز سنڀاليو هو. ”ڇا هي سچ آهي نہ تون....!“

”ها بلڪل سچ آهي.“ هوءَ ڇهڪي. ”اڙي اها خوشخبري ٻڌائڻ جي لاءِ تہ ڊوڙندي آئي آهيان.“

”نہ يقين ڪر— آءٌ ٻڌي چڪو آهيان.“ مون پڇڻ وڃڻ چاهيو.

”اڙي ويهہ ويهہ.“ هن جهلي مونکي ڪرسيءَ تي ڪيرائيندي چيو. ”توسان پروگرام سيٽ ڪرڻو آهي.“

”فريده.“ مون رڙ ڪئي.

”راشد! زوائتي هيرو بڻجڻ جي ڪوشش نہ ڪر. مونکي روايت کان سخت نفرت آهي. مرد بڻجي منهنجي سچي ڳالهہ ٻڌ.“ هوءَ ڪرسيءَ جي هٿئي تي ويهي رهي. هن جي گرم جسم جو بار منهنجي ڪلهي تي هو. هن منهنجي وارن کي سلجهائيندي چيو: ”ڊير، هيءَ تہ گهڻي پراڻي خبر آهي. ڇا مون

توکي ڇيو ڪونہ هو. مونکي هوءَ ڇوڪري وڻي وڃي رهي آهي. مونکي وچڙو ڏي پوند و راشد! اها منهنجي پيدائشي خواهش آهي. مون گهڻو سوچيو. گهڻو سوچيو ۽ اهو فيصلو ڪري ورتو اٿم تہ مونکي وقت جي آواز کي ٻڌڻ گهرجي راشد تون بہ منهنجي آرزو آهين. مگر جوانيءَ جي. آءٌ توکي ضرور حاصل ڪندس. پر پوءِ. پڇاڙين هتي ويندس پوءِ توکي سڏي وٺندس راشد، توکي پنهنجي فريده تي اعتماد آهي. هوءَ صرف تنهنجي آهي دنيا جو ڪوبہ مرد فريده جي دل جو مالڪ نٿو بڻجي سگهي. سرفراز تہ صرف اندر واري ڇوڪريءَ جي دريافت آهي. هوءَ هن سان گڏ وڃي رهي آهي. فريده نہ. اهو نيڪ آهي نہ. فريده هتي وڃي تنهنجو انتظار ڪندي، اوکي." هن جهڪي گلنار منهن منهنجي چپن جي ويجهو ڪري ڇڏيو. پر مون ڌڪو ڏيئي هن کي فرش تي ڪيرائي ڇڏيو.

"تون، تون."

هوءَ ٽپ ڏئي اٿي. "اڄ بہ ڪونہ پيار ڪندين، نہ ڪندين!" هن ڪيترائي ٿپڙ منهنجي منهن تي هنيا. ۽ پوءِ منهن لڪائي ٻاهر ڊوڙندي ويئي.

اگر منهنجي ڳوٺ جي اڻ پڙهہ نوجوان جي محبوبہ اهڙيون ڳالهيون ڪري ها، اهڙي حرڪت ڪري ها، تہ ٻئي صبح جو سج هن کي ڏسڻ نصيب نہ ٿي ها. ڪهاڙيءَ سان ٽڪر ڪري نهر ۾ وهائي ڇڏي ها. مگر منهنجي اندر علم جي روشني هئي. مون شهر جو پاڻي گهڻو پيتو هو. مون وڏن ماڻهن جا ڪتاب پڙهيا هئا. تنهنڪري آءٌ مهذب هوس. علم مونکي سوچڻ سيکاريو هو. ۽ اسان جي سوچ ڏي اڻ پڙهہ کي بزدل چوندا هئا.

شايد ڪنهن حد تائين هو نيڪ ئي چوندا هئا. مون حق خوداريت جي تحت معاف ڪري ڇڏيو هو. هوءَ منهنجي

دوست هئي. غلام نه ڪانه هئي، پر انهيءَ رات گهٽيءَ جي موڙ تي اوچتو سرفراز مليو ويو. مون چاهيو ته پاسو ڪري نڪري وڃان، پر هن سڏ ڪيو:

"راشد." سرفراز منهنجو رستو روڪي ورتو.

"ڇئو؟"

"تنهنجي وائف مون سان گڏ لنڊن هلي رهي آهي."

سرفراز چيو.

"ڇا تو هن کي ڊائيورس ڪري ڇڏيو آهي؟"

ٻي گهڙيءَ هو ديوار سان وڃي لڳو هو. مون هن جي ڪرڻ جو انتظار ڪونه ڪيو. آءُ گهر ڏانهن ڀڄڻ لڳس. ريوالور ڪڍڻ لاءِ. هُنَ وقت منهنجي اندر ۾ علم جي روشني وسامي چڪي هئي. آءُ صرف چوڌري رب نواز جو پٽ رهجي ويو هوس. پر ريوالور ڪڍي جڏهن آءُ هت پهتس ته سرفراز غائب هو. آءُ ڊوڙندو هن جي گهر ويس. هو يا ته فرار ٿي چڪو هو يا هن کي لڪايو ويو هو. رات تائين آءُ چرئي ڪتي وانگر گهٽين ۾ چڪر لڳائيندو رهيس. پر آهي ٻئي ڳوٺ جي سرحد پار ڪري ويا هئا. اها ڳالهه مونکي هڪ پوڙهي ٻڌائي هئي، پر گهڻي دير ڪانه پوءِ. آءُ ڪار ڪڍي شهر ڏانهن هليو ويس ۽ جڏهن آءُ ائرپورٽ پهتس ته جهاز ويهه منٽ پهرين اڏامي چڪو هو.

جيترو جلديءَ سان آءُ ائرپورٽ ۾ داخل ٿيو هوس. ايتريءَ سستي بلڪ اداسيءَ سان واپس نڪتو هوس. ڪار جي رفتار پندرهن ميل رهي هوندي. جيئن مون موڙ ڪاٽيو، هو آنگوٺو کنيو سامهون بيٺو نظر آيو. پهرين نظر ۾ مونکي هو هپي لڳو. مگر غور سان جڏهن هن کي ڏٺم ته هو مونکي مُهذب قسم جو سياح لڳو. هو هڪ خوبصورت ۽ پُرڪشش انگريز هو. مون ڪار روڪي هن ڏانهن ڏٺو ۽ هن وڏي بي تڪلفيءَ سان اڳيون دروازو کوليو ۽ منهنجي پاسي ۾ ويهندي چيو:

”مهرباني.“

”ڪڏانهن؟“

”جيسين تائين برداشت ڪري سگهين.“ هن مرڪندي جواب ڏنو هو. ۽ اهو ئي هن جو جواب. اها ئي هن جي مرڪ ۽ ادا مونکي سٺي لڳي. ايئن به جڏهن ماڻهو اداس هوندو آهي، ته هو پنهنجي انسان جو محتاج بڻجي ويندو آهي.“

”ڇا تون تعارف پسند ڪندين.“ هن پڇيو.

”اگر مناسب هجي ته.“

”منهنجو نالو ته ڪجهه ڊگهو آهي. پر آءٌ پاڻ کي صرف جان چوندو آهيان. هڪ مهينو پهرين لنڊن کان پاڪستان آيو هوس.“

”منهنجو نالو راشد نواز آهي.“ مون به خوش گوار موڊ ۾ چيو. ”پر آءٌ صرف راشد چوائڻ پسند ڪندو آهيان.“

”تنهنجو تعلق شهر سان آهي يا ڳوٺ سان؟“

”آءٌ ڳوٺ ۾ رهندو آهيان.“

”او گڊ. مسٽر راشد. توهانجي ڳوٺن متعلق مون گهڻو ڪجهه پڙهو آهي. مونکي ٻڌايو ويو هو ته ڳوٺ جا ماڻهو اڃا تائين قدرتي زندگي بسر ڪندا آهن. هنن جا چهرا، هنن جون ڳالهيون، هنن جو ڪاڏو، هنن جو لباس. سڀ ڪجهه نيچرل هوندو آهي. آءٌ سچ جو ڳولاهو آهيان. هن دور ۾ جڏهن ته ڪوڙ اڄ جي انسان جي منهن جو پائوڊر بڻجي چڪو آهي. سچ آءٌ پنهنجين اکين سان ڏسڻ چاهيان ٿو.“

جان جي جاندار ڳالهين مونکي متاثر ڪيو. مونکي ائين محسوس ٿي رهيو هو. جان واقعي سچ هو. لنڊن جو تهذيب يافته خوبصورت نوجوان. سچ جي تلاش ڪرڻ لاءِ نڪتو ه.و. هو خود سچ هو. هو پوءِ سچائيءَ جي تلاش ۾ ڏکا کائيندو رهيو هو.

”اسين ڳوٺ ئي وڃي رهيا آهيون.“

”ڇا آءٌ توکي دوست چئي سگهان ٿو؟“ جان پڇيو.

”اگر دوستيءَ جو مفهوم ڄاڻين ٿو، ته آءٌ خوشي محسوس ڪندس.“

منهنجو جواب ٻڌي جان ڪجهه گهڙيون مون ڏانهن ڏسندو رهيو. ڇو ته منهنجو خيال رستي تي هو. آءٌ هن کي نه ڏسي سگهيس ته هن جي چهري تي ڪهڙا تاثر هئا.

”پيارا دوست.“ جان جذباتي آواز ۾ چيو. ۽ پنهنجو هٿ اسٽرينگ وهيل تي رکيل منهنجي هٿ تي رکيو. ”زندگيءَ جي آخري ڪناري تائين جان تنهنجو ٿي رهندو.“

جان جي انهيءَ پيشڪش مونکي روحاني خوشي ڏني.

ڇو جو جان هڪ باوقار ۽ جاذب نگاهه نوجوان هو. تڏهن هن فيملي بيڪ گرائونڊ جي متعلق ڳالهيون ٻڌايون. هو لنڊن جي هڪ ڳڻيل شرفا مان هڪ خاندان جو چشم و چراغ هو. جيڪو اڄ به شرافت جي چادر کي نئين تهذيب جي ڪني ڪيپ کان بچائي ويٺا هئا.

”راشد.“ جان چناب دريا جي وسعتن ڏانهن ڏسندي چيو: ”توهانجي هن درياهه جي ڪهاڻي مون پڙهي آهي. ڇا تو روميو جوليٽ جي متعلق ڪجهه پڙهيو آهي؟“

”ها فلم ڏٺي اٿم.“ مون جان کي جواب ڏنو. پر منهنجو جواب اڌورو هو، هو صرف روميو جوليٽ جي ڪهاڻي جو مالڪ هو. جيئن ته مون هيرا رانجهي، سهڻي ميهار، سسئي پنهون، شيرين فرهاد ۽ مرزا صاحبان جهڙا پنج داغ پنهنجي منهن تي سجائي رکيا آهن. منهنجي سامهون جڏهن به ماضيءَ جو آئينو ڪٽي ايندا آهن ته مان پنهنجي چهري تي انهن داغن جي ڪراهت ۽ نفرت محسوس ڪندو آهيان. ۽ آءٌ اڄ به ڪيرو لنگڙي ۽ صاحبان جي غيرت مند ڀائرن کي سلام ڪريان ٿو. پر اهو سڀ ڪجهه آءٌ مغرب جي هڪ باشعور نوجوان کي ٻڌائڻ نٿو چاهيان.

ڪار ڪچي رستي تي لوڏا کائيندي وڃي رهي هئي. منهنجو ڳوٺ چند فرلانگن جي فاصلي تي هو. ساڄي، ڪابي

اسان جون ڀينيون هيون جن ۾ ڪمند هو. او چتو هڪ ڀنيءَ
مان نڪري زيتون ڪار جي سامهون اچي ويئي، پر چنڊ
سمهندي سمهندي جاڳي هجي ۽ مان هن کي نظرانداز ڪري
ڪار اڳيان وڌائي ويس. جان به بيقراري سان پاسو ورائي ٻاهر
منهن ڪڍي هن ڏانهن ڏٺو.

”چا سُهڻي ۽ ايتري خوبصورت هئي.“ جان پڇيو. ۽
مون هن جي آواز کي هارن ۾ دٻائي ڇڏيو.

جان واقعي هڪ بيدار معزز ۽ سلجهيل انگريز نوجوان
هو. هن نه وري زيتون کي پٺ ورائي ڏٺو ۽ نه ڏسي
ڪجهه پڇيائين.

جان کي اسان جو علائو ۽ علائقي ۾ پکڙيل ڳوٺ ۽
ڳوٺن جون ڪچيون گهٽيون. ڳوٺ جون مائون ـ ڪنگهندڙ پوڙها
پيءُ ـ ماءُ مچلندڙ ڇيڙو نوجوان شرمائيندڙيون ۽ لڄائينديون
دوشيزائون. سڀ ڪجهه هن کي ڏاڍو پسند آيو هو. هن جي
سچائيءَ مون کي هڪ آزمائش ۾ وجهي ڇڏيو. آءُ صرف جان
جو دوست ئي نه هوس پر آءٌ زيتون جهڙي بي حد سهڻي،
جذباتي، ضدي، لاڏلي ڇوڪريءَ جو پيءُ به هوس. اميءَ جي
مامتا جو روشن چراغ به طوفان جي نذر ٿي ويو هو. هوءَ هڪ
روائتي ماءُ هئي. پر تمام جلدي جان جي ڪردار طوفاني
ڪيفيت دور ڪري ڇڏي. جڏهن مون محسوس ڪري ورتو
ته جان هن گهر، هن ڳوٺ ۽ هن ملڪ کي هڪ دوست جي
عزت سمجهي ٿو، ته مون زيتون تان پابندي ڪٽي ورتي ۽
اهائي منهنجي غلطي هئي ۽ ڀائيءَ کي جڏهن به هڪ جڳهه ٿيڻ
جو موقعو ملندو آهي. هڪ عمل ضرور شروع ٿي ويندو آهي.
سچ اهو آهي ته جان ۽ زيتون ڀرپور نظر ۾ هڪ ٻئي کي
پنهنجي اندر لڪائي ڇڏيو هو. هاڻ هو ٻئي پنهنجي اندر
چاهت جا ڏيا روشن ڪري، اخلاق ۽ معاشرتي دائرن ۾ قيد
ٿي هڪ ٻئي جي ٻنيان چڪر هڻي رهيا هئا. دائرن کي ٽوڙڻ
جي ٻنهين ۾ همت ڪانه هئي. زيتون جي پيرن ۾ مشرقي

روايت ۽ خانداني شرافت جون ڪڙيون هيون ۽ جان دوستيءَ جي مقدس ڪتاب تي پير رکڻ ٿي چاهيو. آءٌ سڀڪجهه ڏسي رهيو هوس، مون کي سڀڪجهه خبر هئي. هن پنهنجون خاموش نگاهون منهنجي ذات جي دروازي تي مسائل بڻجي بيٺيون هيون. پر آءٌ هنن کي هن طلسمي دائري مان ڪيئن ٿي ڪڍي سگهيس. آءٌ خود ڪڏهن مختيار ڪُل هوس. آءٌ به نه مذهب جي ديوار ۾ زنده پوريل هوس. اسين سڀ سوچڻ جي حد تائين آزاد هئاسين پر ڪجهه ڪرڻ جي پوزيشن ۾ نه هئاسين- هڪ رات جان ڏکايل آواز ۾ مون کان پڇيو:

”راشد، بنيادي طور تي جڏهن سڀ انسان برابر آهن. هڪ ٻيءَ جي اولاد- ته پوءِ هي ڪنهن رنگ نسل ۽ مذهب جي ناقابل تسخير ديوارون انسانن جي وچ ۾ بيهاري ڇڏيون آهن. رنگ نسل ۽ مذهب اگر ٻين کان مختلف هجن ته ڇا خدا به مختلف ٿئي ٿو؟ نه راشد اسان جو خدا هڪ آهي- پوءِ هي سوچڻ جا انداز ڇو جدا جدا ٿي وڃن ٿا. منهنجو نالو جان آهي تنهنجو نالو راشد آهي آءٌ عيسائي آهيان تون مسلمان آهين. آءٌ گورو آهيان، تون سانورو آهين. آءٌ لنڊن جو آهيان تون پاڪستاني آهين، پوءِ به اسين هڪ آهيون. هڪ ٻئي کي والهانه پيار ڪريون ٿا. اسان جون سوچون هڪ آهن- اسان جي رت جو رنگ هڪ آهي. آءٌ تنهنجي خاطر پنهنجو ملڪ ڇڏي سگهان ٿو. تون منهنجي لاءِ پنهنجو ملڪ ڇڏي سگهين ٿو. پوءِ.... پوءِ....!“ هو سڏڪندي خاموش ٿي ويو. پر مون هن جي خاموشيءَ جي زبان کي ٻڌي ورتو هو. ته ڇا چوندي چوندي چپ ٿي ويو آهي. پر مون هن جي ڪنهن به ڳالهه جو جواب ڪونه ڏنو. ڇو جو مون وٽ ڪو جواب هو ئي ڪونه. سچي ڳالهين جو جواب ڏيڻ کان خاموشي بهتر هوندي آهي. آءٌ هن کي ڪيئن ٻڌايان ها ته منهنجا پيارا دوست، آءٌ چاهيان ٿو ته ڪنهن جي چاهت توکي اهو سوال ڪرڻ تي

مجبور ڪيو آهي. آءٌ هن کي ڪهڙي طرح سمجهايان ها تہ منهنجا دوست، بي شڪ تون هڪ سهڻو ۽ مثالي نوجوان آهين. تون مونکي بي حد عزيز آهين. توکي منهنجي ماءُ بہ هڪ ماءُ وانگر چاهي ٿي. منهنجي معصوم پيءُ بہ تو جهڙي باوقار ۽ خوبصورت نوجوان کي پنهنجي خوابن جي ڪارنس تي سجائي ورتو آهي. پر انهيءَ جي باوجود آءٌ ڪجهہ نٿو ڪري سگهان، جيڪي اندر ۾ چاهين ٿا. ڇو جو تون اونداهين پيو ۾ آهين ۽ اسين اسلام جي روشنيءَ ۾ بيٺا آهيون. اسين انهن اونداهين کان صديون پهريـن گهبرائي نڪري آيـا آهيون. تون منهنجي لاءِ پنهنجو ملڪ ڇڏي سگهين ٿو، پنهنجو ڪاروبار ڇڏي سگهين ٿو پر مذهب نٿو ڇڏي سگهين. پوءِ تون ئي ٻڌاءِ اسين هڪ ڪيئن ٿي سگهـون ٿـا. رات ۽ ڏينهن ڪڏهن هڪ جاءِ ٿي سگهن ٿا.

مونکي اهو ڏينهن بہ ياد آهي. جنهن ڏينهن اسين واپس شهر وڃڻ وارا هئاسين. ڳـوٺ جا ماڻهو جان کـي تحفا ڏيئي رهيا هئا ۽ جان سڀني سان مخاطب ٿي ڳالهايو هو:

”آپ لوڪ بوت اڇا. آپ لوڪ ڪا ياد هماري دل ۾- آپ لوڪ گفٹ دِيا بوت بوت شڪريـا.“

ماڻهن کان فارغ ٿي جڏهن اسين امي کي سلام ڪرڻ ويـا سين تہ زيتون جان کـي ڏسندي ئي پنهنجو ڇپ ڪٽي ڇڏيو هو. ۽ پوءِ ڳوڙهن کي لڪائڻ جي لاءِ هن پنهنجو منهن ٻي پاسي ورائي ڇڏيو هو. جان جي سفيد سفيد آڱرين ۾ سوسو جا ڪجهہ نوٽ ڏڪي رهيا هئا. هو جهڪيو ۽ اميءَ جي پيرن کي ڇهندي هـن نوٽ انهي ئي ڇـڏي ڏنـا هئا. امي گهبرائيندي پهرين نوٽن کي ۽ پوءِ زيتون کي ڏٺو.

”دراصل امي،“ مون ٻـُڙٻـُڙائيندي چيو: ”جان مشرقي روايت کي ڏاڍو پسند ڪري ٿو. هو تمام سٺو انسان آهي.“

”پر هي .... هي،“ امي گهبرايل انداز ۾ منهنجي ڳالهہ

ڪٿي ڇڏي. ۽ پنهنجي ڳالهه به مڪمل نه ڪري سگهي ۽
آءُ سر جهڪائي ٻاهر نڪري آيس. زيتون شايد مونکان پهرين
ڏي اتان اٿي آئي هئي ۽ اڱڻ ۾ اهڙيءَ طرح هلي رهي هئي،
ڄڻ سوڳوار بيوه مڙس جي قبر تي گل چاڙهي واپس وڃي
رهي هجي.

جان سان ڪيترين ڏي يادون وابسته هيون. جان سان
اسان جي خاندان جو تعلق ايترو ته گهرو هو، جو اسان مان
ڪوبه هن کي نظر انداز ڪري نٿي سگهيو، ڇو جو جان هاڻي
صرف منهنجو دوست ئي نه هو. بلڪ هڪ زندگيءَ جي
ضمانت بڻجي چڪو هو. هن هڪ دوست جي خاندان جي وقار
تي پنهنجو پيار قربان ڪري ڇڏيو هو. هو ڳوڙها وهائيندي
جهاز تي ويهي لنڊن هليو ويو هو.... ريتون به خاموشيءَ جي
گهراين ۾ مشرقي لڄ لڪائي هئي. پيار جو مرض وقت جي
انجيڪشن سان دٻجي ته ويو هو، پر ختم ڪونه ٿيو هو.
ڳڙ اندر ڏي اندر پڄي رهيو هو، ۽ پوءِ زيتون هسٽريا جي
مريضه بڻجي ويئي. هن جو علاج ڊاڪٽرن وٽ ڪونه هو.
هن جو مسيحا هزارين ڪوه پري هو. ۽ انهيءَ ڳالهه جي
مونکي خبر هئي. اميءَ کي به مرض جي علاج جي خبر هئي.
پر اسين ٻئي هڪ ٻيءَ کان خائف هئاسين، خاموش هئاسين، پوءِ
جڏهن ڊاڪٽرن زيتون جي زندگيءَ کان مايوسيءَ جو اظهار
ڪيو ته ماءُ جي مامتا وقار جي ديوار کي ڪيرائي ڇڏيو،
هڪ ٻاءُ غيرت جي نقلي پردي کي لاهي اڇلائي ڇڏيو.

تڏهن جان اسان جي ضرورت بڻجي ويو. انهيءَ جان
کي وٺڻ لاءِ آءُ هتي آيو هوس. يا ائين چئجي ته ڀيڻ جي
زندگيءَ جي خيرات وٺڻ جان جي در تي آيو هوس، پنهنجي
خوشيءَ سان نه آيو هوس. آءُ ڇا ڇا ياد ڪريان. مونکي
ته هڪ هڪ گهڙي ياد آهي. مان جان جي منهن تي ٻڪڙيل

خوشيءَ کي کهڙي طرح وساري سگهان ٿو. جيڪا ايئرپورٽ تي مونکي ڏسندي ئي هن جي منهن تي ايري آئي هئي. هو ٻانهون ٻکيڙي ڪمتري چاهت سان، ڪينءَ نہ پنهنجائپ سان مون ڏانهن وڌيو هو.

”چمو، ڇٿو راشد هي تون ئي آهين.“ جان پنهنجي فراخ سيني ۾ سمائي مونکي چيو هو. ”ٻائي گاڊ. مونکي تہ يقين ئي نٿو اچي.“

”منهنجي بہ ڪجهہ اهڙي ئي ڪيفيت آهي جان.“ مون رڪندي چيو هو. جواب ۾ جاني مونکي هڪ دفعو وري ٻانهن ۾ دٻائي چمي ڏني هئي.

”هلو.... گهر هلي آرام سان ويهي هڪ ٻي کي يقين ڏياريندا سين.“ جاني منهنجو اٽيچي ڪيس کڻندي چيو. ۽ اسين ڪار ۾ وڃي ويٺا سين. جان ڪار هلائيندي، ڪڏهن دزديده، ڪڏهن مرڪندڙ اکين سان بار بار هونڌانهن ڪجهہ اهڙي انداز سان ڏسي رهيو هو، ڄڻ اسان جي فلمن جو هيرو ڪار ڊرائيور ڪندي هيروئن کي ڏسندو آهي.

”سامهون ڊرائيو ڪر پيارا.“ مون هن کي ٽوڪيو.

”جان ِ جان! هو مرڪندي چوڻ لڳو.“ سامهون ڇا رکيو آهي. آهوڏي ڏنل وائنل رستو آهي. اهي ماڻهو. انهن کي ڏسندي ڏسندي بيزار ٿي ويو آهيان. ڏسڻ جي شيءِ تہ تون آهين.“

”چڱو ائين ئي سهي. ڏسندو بہ وڃ.“ مون چيو. ”۽ اهو بہ ٻڌائيندو وڃ تہ ڪهڙو حال آهي. ڪو نئون ڏندو بہ ڪيو اٿئي يا نہ؟“

”ڇا ٿو پڇين.“ هن اداس لهجي ۾ چيو. ”توهان جي هڪ وڏي شاعر ميان محمد چيو آهي....“

”اڙي توکي اجان تائين ميان محمد جي شاعري ياد آهي؟“ مون ڇرڪ ڀري پڇو.

”ها. اها ٻه پلا ڪا وسارڻ واري شئي آهي.“ جان جي ڳالهه مونکي حيران ڪري ڇڏيو هو. ۽ ميان محمد جي عظمت جو قائل ٿيڻو پيو، ته هو ست سمنڊ پار ٻه هڪ نج انگريز جي دل ۾ سمايل هو.

”هن جو ڪهڙو شعر توکي هن وقت ياد آيو آهي؟“ مون جان کان پڇيو.

يار مالي تي دک جان هزاران شڪر ڪران لک واري
يـاران باهجون محمد بخشا ڪون ڪري غم خواري

”يار راشد.“ هن شعر پڙهائي مون ڏانهن ڏسندي چيو. ”شاعر واقعي زمان ۽ مڪان جي قيد کان ٻاهر نڪري سوچي ٿو. ڏس نه ميان محمد هڪ اهڙي ڳالهه چئي آهي، جيڪا پاڪستان ۾ ٻه ڪو محسوس ڪري سگهي ٿو ۽ برطانيه ۾ به جيڪي ماڻهو يار کان پري رهي، يار کان ڪتجي خوشين جي ڳالهه ڪندا آهن. اهي دراصل پنهنجو پاڻ سان مزاق ڪندا آهن.“

”ها. سچ چوين ٿو دوست.“ مون ٿڌو ساهه کڻندي چيو. ”صرف سچو ۽ وفادار يار ئي ڏکن جو سائي هوندو آهي.“

جان ايترپون ڳالهيون ڪري رهيو هو جو مان هن جي ڳالهين جو جواب ڏيڻ ۾ ٻيو ڪجهه ڏسي ئي نه سگهيو هوس. ڳالهيون هو انهيءَ وقت به ڪري رهيو هو، جڏهن پورچ ۾ ڪار روڪي منهنجي لاءِ دروازو کولي رهيو هو. مون ڪار مان لهي، هيڏانهن هوڏانهن ڏٺو، باغ جي وچ ۾ ڪاٺيءَ جو ڪاٽيج هو. جان مونکي پاڻ سان ڪڍ ڇنبڙائي ايئن ڪاٽيج ڏانهن هلي رهيو هو، ڄڻ اسان وٽ ڪنوار کي ڏوليءَ مان لاهي ڪا سهيلي اندر وٺي وڃندي آهي. ڪاٽيج ٻاهر کان بي رنگ هو، پر جان جو ڊرائينگ روم بي حد خوبصورتيءَ سان سجايل هو. مون اندر داخل ٿيندي ڏٺو. ڊرائينگ روم ڪنهن مشرقي شهزاديءَ جي خواب گاهه لڳي رهيو هو. هن مونکي صوفي تي ويهاري وڏي جذباتي انداز ۾ چيو:

”مون ڊرائينگ روم جي هيءَ سٽينگ ڪجهه اهڙي طرح ڪئي آهي جو توهان مونکي هر وقت پنهنجي ويجهو محسوس ٿيو ٿا.“

آءٌ هڪ هڪ شئي کي تعريفي نگاهن سان ڏسي رهيو هوس. پلنگ نما ڪئهن شئي تي اسان جي گهر جون رنگين شيون. مٽيءَ جون روغني رڪابيون، گجرات مان خريد ڪيل مٽيءَ جا ٿيٿهن، سهاڳ، هرڻ، ڪڪڙيون ۽ چوزا سجائي رکيا ويا هئا. ٻئي پاسي ميز تي جيڪو ميز پوش پيو هو. هن جي ڪنڊ ۾ ڳاڙهي ڌاڳي سان ڀريل هو Forget me not اهو زيتون جان کي پنهنجي ڏاج مان ڪڍي ڏنو هو.

”هن سيٽنگ ۾ صرف مشرق جو پيار ٿي نه.....“ جان ٻڌائڻ لڳو. ”بلڪ مشرقي هٿن به منهنجي مدد ڪئي آهي.“

”تون ڇا چوڻ چاهين ٿو جان.“ مون گهٻرائيندي الجهيل لهجي ۾ پڇيو.

”چوڻ نٿو چاهيان. توکي اهي هٿ ڏيکارڻ چاهيان ٿو.“ جان جا خوبصورت چپ مرڪڻ لڳا. ”پر پيارا. هڪ شرط تي. تون مشرقي نه صرف جان جو دوست بڻجي هنکي ڏسندين.“ ”مونکي خبر آهي.“ هن ٿهڪ ڏنو. ”تون ڇوڪرين لاءِ ڪيترو خطرناڪ آهين.“

”خبر ناهي. تنهنجي هن بڪواس جو مطلب ڇاهي.“ مون مرڪندي چيو.

”بڪواس ناهي ڊيئر.“ هن منهنجي ويجهو ٿيندي چيو. بلڪل سچ ڳالهه آهي راشد. توکي خبر آهي. توکان منهنجو ڪوبه واقعو. ڪو راز پوشيده نه آهي. مون پهرين مشرق جي خوبصورتيءَ جون ڳالهيون ٻڌي مشرق جو حسن ڏسڻ چاهيو ٿي. پوءِ جڏهن آءٌ اتي خود ويس ته مشرق جو سارو حسن ڏسي مسحور ٿي ويس. مون دل و جان سان مشرق جو ٿي وڃڻ چاهيو پر ائين نه ٿي سگهيو. آءٌ اتان مشرق جي وجود

ڪي تہ پاڻ سان گڏ نہ آڻي سگهيس. پر انهن جي ياد کي سيني ۾ لڪائي ڪٿي اچڻ ۾ ڪامياب ٿيس. هتي اچي ياد مون کي ڏاڍو ستايو. پوءِ هتي ڪجهہ ياد رکڻ بہ هڪ وڏو مشڪل ڪم آهي. هتي قدم قدم تي نوان چهرا. نوان نقش ابرن ٿا ۽ پراڻا منجهي وڃن ٿا. پر مونکي بهرحال پراڻا نقش زنده رکڻا هئا. مون کي ڏاڍي محنت ڪرڻي پيئي. شايد آءٌ ڪنهن موڙ تي ڪنهن نئين نقش کان شڪست کائي وڃان. انسان آخر ڪيس تائين پراڻيون شيون سنڀالي رکي سگهي ٿو. هڪ شام هوءَ مون کي ملي ويئي. هوءَ هن وقت خالي بوتل هئي. جنهن کي ڪنهن شرابيءَ سر راه خالي ڪري اڇلائي ڇڏيو هو. جڏهن مون فٽ پاٿ تي هن کي اونڌي منهن پيل ڏٺم تہ بناوت ۽ ليبل ڏسي آءٌ ڏڪي ويس. مون جهڪي هن کي اٿلائي پٿلائي ڏٺو. هوءَ ميڊ اِن ايسٽ هئي. هوءَ منهنجي همِ وطنين جي لاءِ صرف خالي بوتل هئي. مٽي ۾ لٿڙيل بوتل. پر جان جي لاءِ هوءَ هڪ زنده ياد جي ٻي تصوير هئي. جان جي پيار جو نعم البدل هئي. بلڪل ٺرو ڪاپي. تڏهن آءٌ هن کي کڻي گهر آيس ۽ مون هن خالي بوتل کي وري ڪان پنهنجي خلوص پيار ۽ اعتماد سان ڀري ڇڏيو. هاڻي اها ممڪن آهي لبالب ڀريل آهي. پر هاڻي هن جو هر ڦڙو صرف جان جي لاءِ وقف آهي. اڄ توکي هن سان ملايان."

"او سرخ بدمعاش تو لڪي لڪي شادي ڪري ورتي ۽ مون کي هاڻي ٻڌائي رهيو آهين." مون مصنوعي خوش دليءَ سان چيو پر جان تہ مخمل ۾ ويڙهي مونکي ايترڻون تہ جتيون هڻيون هيون جو آءٌ اڌ مئو ٿي ويو هوس. پر هو سچو هو ۽ سچ جي زبان ڪير بہ بند نٿو ڪري سگهي. "نہ منهنجي جان" جان مونکي جهلي آيو ڪندي چيو: "شادي تہ هاڻ ٿيندي. تنهنجي موجودگيءَ ۾. دراصل يار هوءَ ايتري مدت هتي رهڻ جي باوجود هن جڳهہ کي پنهنجو نہ ڪري سگهي. هوءَ ڇرڪ وڃڻ نٿي چاهي."

"۽ تون." مون هن کي گهوريندي پڇيو.
"فنش." هن هٿ کي نچائيندي چيو. "منهنجو چاهي. مندر، مسجد، گرجو، منهنجي ويجهو هڪئي گهر جا جدا جدا نالا آهن. راشد! آءٌ صرف انسان آهيان، نہ سِک نہ عيسائي نہ مسلمان، پاڻيءَ وانگر بي رنگ، بي ذائقہ ۽ بي شڪل تون ۽ هوءَ منهنجي لاءِ جهڙو سانچو آڻيندي. آءٌ اهـا شڪل اختيار ڪري وٺندس."

ڳالهيون ڪندا ڪندا هاڻ اسين ڪاٽج جي ٻـي پاسي نڪري آيا هئاسين. سامهون ڪچن هو. ۽ هوءَ موڙهي تي ويٺي ڪجهہ رڌڻ ۾ مصروف هئي. هن جا ڪارا وارا فرش چُمي رهيا هئا.

"ڊارلنگ!" جان ڪچن جي دروازي وٽ بيهي چيو: "ڏس منهنجو پيارو دوست اچي ويو آهي. هن ورڻ کان پهرين مٿي تي رؤ درست ڪيو ۽ پوءِ اسان ڏانهن ڏٺو ۽ منهنجي اندر هڪ اهڙو تہ ڌماڪو ٿيو جنهن منهنجي جسم ۽ روح جون ديواريون اڏائي ڇڏيون. مون ٽاڙ جي ڪچن جي ديوار جو سهارو ورتو. هـن هڙٻڙائجي اٿڻ چاهيو، پر هـوءَ سمجهي ويئي. ڌماڪي جي زوز هن کي بہ مفلوج ڪري ڇڏيو هو. هوءَ ڍير وانگر تي مون ڏانهن اٿين ڏسي رهي هئي جڻ اجهو روئي تي. يا چربن وانگر ٽهڪ ڏيندي پڇي ويندي. هڪ گهڙي ۾ هن جي چهري ڪيترائي رنگ بدلايا هئا. هن جا چپ ڏڪي رهيا هئا. منهنجي اندر ۾ ٽوڙ ڦوڙ جاري هئي.

"تون مشرقي نہ، صرف جان جو دوست بڻجي هن کي ڏسندين" هوا جي هڪ لهر. جان جو آواز منهنجي ڪنن ۾ وجهي ڇڏيو. تڏهن آءٌ هـن کي آواز ڏيندي ڏيندي رڪجي ويس.

"جان." مون کي پنهنجو آواز عجيب لڳو. ٽيئن واري پاپيءَ جو مڪمل تعارف تہ ڪرائي. هن جي ساڪت و جامد

اکين جون پتليون ڦيلجي بند ٿي ويون هيون ۽ هوءَ موڙهي ۾ اهڙي نه دٻجي ويٺي هئي ڄڻ گجي ويهي رهي هجي.

"زبيده!" جان مصنوعي نرميءَ سان چيو. "تون منهنجي پياري دوست کي سلام ڪونه ڪيو."

"او ڊيئر." مون دل ئي اندر سان اٿندڙ رڙ کي دٻائڻ چاهيو.

"مون کي سلام ڪان وڌيڪ آرام جي ضرورت آهي. آءٌ ٿڪاوٽ محسوس ڪري رهيو آهيان."

"توهان - توهان هتي جا ماڻهو به عجيب هوندا آهيو" جان کي هن جي خاموشي هاڻ ڏکي ٿي لڳي. "بدتميزيءَ کي به روايت جو نالو ڏيئي پنهنجو قدر وڌائيندا آهيون. چڱو تون هلي آرام ڪر، اڄين به مونکي ڊيوٽيءَ تي وڃڻو آهي. سپاڻي ڪان موڪل شروع آهي. اگر منهنجو وس هلي ها ته آءٌ هتان پڇي ڊرائنگ روم ڏانهن نه بلڪ ايئرپورٽ هليو وڃان ها. پر انسان پنهنجي وس ۾ نه هوندو آهي."

مون کي جان جي لاءِ پنهنجي آن جي لاءِ - دوستيءَ جي حرمت جي لاءِ اهو ئي ڪجهه ڪرڻو هو، جيڪو جان چاهيو ٿي.

"ڊارلنگ"! جان پيار سان هن کي چيو. ڄڻ هو هن جي بدتميزيءَ کي معاف ڪرڻ جو عادي هجي. اڄ آءٌ نوکي مارڪيٽ ڊراپ ڪندو ويندس. تون پنهنجي پسند جون شيون وٺي اچجانءِ - ڇو جو تنهنجي پسند يقيناً منهنجي راشد جي پسند هوندي. هڻ شاندار ڪرارا ڪاڏا تيار ڏيندا. وڃ راشد تون شام تائين آرام ڪر."

هو ڪلندو هليو ويو هو، ۽ هن سان هوءَ به تاڙيندي هلي ويئي - آءٌ هنن کي ڏسي رهيو هوس. منهنجي سامهون منهنجو ماضي هو. اسڪول ۾ گرامر جي ڪتاب مونکي ته پڙهايو هو ته وقت جي ڪوڪ سان ٽي ڀاڱا پيدا ٿين ٿا.

ماضي حال ـ مستقبل ـ هي ٽئي ڀائر ڪڏهن به پاڻ ۾ گڏجي ڪونه رهندا آهن. ڪڏهن به هڪ هنڌ ڪونه ٿيندا آهن. پر گرائمر جي ڳالهه ڪوڙي هئي. ٽئي ڀائر اڄ هڪ جاءِ تي گڏ ٿي ويا هئا. منهنجو خود حال جي قالب ۾ ۽ منهنجو ماضي جان جي زريده جي روپ ۾ منهنجي سامهون اچي ويو هو.

جان جي زريده. ڪڏهن منهنجي فريده هئي. منهنجي رڳ ـ جان هئي. منهنجي محبوبه هئي. منهنجي زندگيءَ جي پهرين ۽ آخري تمنا هئي. فريده جنهن جي انتظار ۾ منهنجن لوندڙين جا وار اڇا ٿي ويا هئا. فريده منهنجي ذات جو ٻيو روپ ۽ منهنجو ٻيو ذالو هئي.

۽ اڄ پنجن سالن کان پوءِ اهائي فريده منهنجي سامهون اوچتو اچي ويئي هئي. هاڻ جڏهن ته آءٌ هن کي وساري چڪو هوس. ڪير ڪنهن کي هميشه ياد رکي سگهي ٿو. اگر خدا انسان جي اندر قوت برداشت ۽ وسرڻ جي عادت نه رکي ها ته هيءَ دنيا آهُن جي شور کان سوا ڪجهه نه هجي ها. هيءَ دنيا ڳوڙهن جي سيلاب ۾ ٻڏل هجي ها. انسان کي خود مختياري به ڏني ويئي آهي. جنهن کي چاهي پنهنجو ڪري. جنهن کي چاهي مسترد ڪري ڇڏي، جنهن کي ياد رکڻ چاهي ياد رکي. جنهن کي وسارڻ چاهي وساري ڇڏي. فريده کي به آءٌ وساري چڪو هوس، ان جي ياد ڪيترن ورهين تائين منهنجي اندر بيمار ٿي دم ٽوڙي چڪي هئي. پيار ۽ محبت به فاني شيءِ آهي. محبت به جاندارن وانگر صحت مند هوندي آهي. معمولي نزلي زڪام ۾ مبتلا ٿي، صحت ياب ٿي ويندي آهي. ڪڏهن هن تي تمام سخت هارٽ اٽيڪ ٿيندو آهي. ۽ هيءَ جانبر ڪونه ٿي سگهندي آهي، محبت به پراڻي ڪوٽ وانگر بدلائي ويندي آهي. محبت ڪري فخر به ٿيندو آهي. ۽ محبت ڪري پڇتائڻو به پوندو آهي. منهنجي محبت به انهن مرحلن مان گذري هئي. مون رُنو به هو. مون ڪڏهن فخر به ڪيو هو. مونکي بعد ۾ پڇتائڻو به پيو هو.

آءٌ ماضيءَ جي يادن ۾ ڪم هوس ته هوءَ ٻوڙندي اندر داخل ٿي. ۽ مونکي اچي ڀاڪر پاتائين.

"آءٌ زبيده نه پر فريده آهيان. تنهنجي فريده تون مونکي سڃاڻي ٿو. تون.... تون...." هوءَ سڏڪا ڀري رهي هئي ۽ ڀوءِ پنهنجن ڏڪندڙ هٿن ۾ منهنجو منهن جهلي پنهنجي منهن جي ويجهو آندائين. هن جا ڪارائيل چپ ڏڪي رهيا هئا ۽ هن جون خاموش نگاهون رڙيون ڪري ورهين جو پراڻو سوال دهرائي رهيون.

"تون مونکي پيار ڪونه ڪندين. ڪونه ڪندين."

"ويهي رهو فريده." مون مظبوط آواز ۾ چيو ۽ هن کي ڏڪو ڏيئي صوفي تي ويهاري ڇڏيو. "مون توکي سڃاڻي ورتو هو."

"سڃاڻي ورتو هوندين نه." هن وري اٿي مون ڏانهن اچڻ چاهيو پر مون هٿ جي اشاري سان هن کي روڪي ڇڏيو.

"مونکي هي ٻڌاءِ ته تنهنجو مڙس ڪٿي آهي. منهنجو مطلب آهي سابقه مڙس؟"

"مڙس!" فريده ٽهڪ ڀري چيو: "ڪهڙو مڙس. مون ته ڪنهن سان شادي ئي ڪانه ڪئي آهي."

"فريده!" مون ڏند ڪرٽيندي چيو. "آءٌ توکان جواب طلبي ڪونه ڪري رهيو آهيان. هي ته بس ائين ئي پڇي ورتم جيڪر نٿي ٻڌائڻ چاهين ته تنهنجي مرضي."

"خدا جو قسم راشد." هن تڙپندي چيو: "يقين ڪر. هتي ايندي ئي مون هن کان پڇڻو ڇڏائي ورتو هو. اهو ته صرف منهنجي ويزا هئي. آءٌ هن کي ٻڄ ڏيئي ايئرپورٽ تان ئي جدا ٿي ويئي هيس. خبر اٿئي راشد، ڇو؟ صرف تنهنجي لاءِ تنهنجي امانت جي حفاظت جي لاءِ. ڪمينا، ڪوڙا، مڪار تنهنجي لاءِ، توکي سڏائڻ لاءِ هتي هوٽلن ۾ ڪم ڪيم، ماڻهن جا گهر صاف ڪيم ۽ جڏهن آءٌ انهيءَ قابل ٿيس ته توکي

سڏي سگهان ته پوءِ مون توکي خط لکيو ۽ جواب ۾ تو، ظالم تو زيتون کان جواب لکايو...."

"اهو .... اهو سڀ ڪوڙ آهي." مون جواب ڏنو. "مون کي تنهنجو ڪوبه خط ڪونه مليو. بلڪ زيتون جي زباني جڏهن مون ٻڌو هو ته فريده سرفراز سان شادي ڪري ڇڏي آهي ته آءٌ صدمي کان بيحال ٿي ويو هوس."

"هي ڇا چئي رهيو آهين راشد." هن رڙ ڪري چيو. "توکي منهنجو خط ڪونه مليو هو. تو زيتون کان ڪونه لکايو هو ته فريده هاڻ منهنجي لاءِ مري چڪي آهي. مون نمبردار جي ڇوڪري نوران سان شادي ڪري ڇڏي آهي. ڇا اهو سڀ ڪوڙ هو!؟"

"ها. فريده." مون ڏکوئل آواز ۾ جواب ڏنو. "اهو سڀ ڪوڙ هو. زيتون منهنجي ماءُ چائي ۽ مونکان پنهنجي پيار جي ناڪاميءَ جو انتقام ورتو هو. او .... منهنجا خدا .... پر هوءَ ڇا ڪري ها. جيڪڏهن هڪ ماءُ پيءُ جا اڌورا خواب پورا نه ڪيا. ته پيءُ کي به اهو حق آهي. ته هوءَ اهڙي ماءُ جي پيار کي به باهه ڏيئي ڇڏي."

"راشد ڳالهه صرف ايتري هجي ها ته ڪو ڏک نه ٿئي ها. مون جڏهن زيتون جو خط پڙهيو ته ڪيترا ئي ڏينهن روئيندي رهيس، جيڪڏهن هو نوران سان شاديءَ جي ڳالهه نه لکي ها ته آءٌ تنهنجي لاءِ، توکي پرچائڻ جي لاءِ هن دوزخ مان نڪري تنهنجي جنت ۾ اچي وڃان ها. پر مون سوچيو هاڻ منهنجو هتي ڪير آهي. مون ۾ جيئڻ جي آرزو به ختم ٿي ويئي هئي. تون ئي سوچ راشد جنهن جي ڪا منزل نه هجي ڪو مقصد نه هجي جنهن جو ڪوبه نه هجي هو زنده رهي ڇا ڪندو. منهنجي منزل تون هوئين - جڏهن تون ئي نه رهين ته آءٌ ڪنهن وٽ وڃان ها. ماضيءَ کان آءٌ سڀ ناتا ٽوڙي چڪي هيس. تڏهن مون پنهنجي پاڻ کي حال جي اونده‌ين ۾ گم ڪري ڇڏيو. ڪجهه عرصو هيئن سان گذاريم. پوءِ هتان

ورچي هڪ بنگالي سيٺ جي ٿي ويس. جڏهن هن چوسي ٻاهر اڇلائي ڇڏيو ته پوءِ پنهنجي هم وطنين، وطن جي هڏي سمجهي ڇپاڙيو. ڪوڪين جي نشي جسماني طور تي ناڪاره بڻائي ڇڏيو هو. آءٌ ڏينهن رات نشي ۾ مدهوش رهڻ لڳيس ڇو جو هوش ۾ مرڻ کان خائف هيس، مون چاهيو ٿي ته ڪنهن فٽ پٽ تي، بي هوشيءَ جي حالت ۾ مري وڃان پر تنهنجي دوست جان مرڻ به نه ڏنو."

"آءٌ پنهنجي پياري دوست جو بي حد مشڪور آهيان." مون سڏڪا ڀريندي فريده ڏانهن جهڪندي ڏٺو. هن منهنجي رُٿل زندگي ۾ وچايل محبت کي بچائي ورتو هو. "منهنجي جان." مون هٿ وڌائي فريده کي ويجهو ڪرڻ چاهيو.

"نه مسٽر راشد." فريده گهٻرائيندي منهنجي وڌندڙ هٿن کي روڪيندي بلڪل بدليل بدليل لهجي ۾ چيو:

"تنهنجي فريده گهڻا ڏينهن ٿيا فٽ پاٿ تي مري چڪي آهي. آءٌ زريده آهيان. فريده جو انتقام ۽ جان جي محبوبه."

"خوب." مون کلندي چيو: "تون بلڪل اهائي آهين اڃا تائين اهائي ويجهو سڏ ڪري پڇي وڃڻ جي ادا ۽ ستائڻ جي عادت."

"ها آءٌ اهائي آهيان. گهڻو عرصو اهائي رهيس. پر هاڻي اها ڪانه آهيان. مون صرف هڪ مرد سان پيار ڪيو هو. انهيءَ لاءِ جو پيار جي باري ۾ ايترو ئي ڄاڻندي هيس. جيترو هن سيکاريو هو. پر پوءِ هڪ ٻي مرد مون کي لٽڻ چاهيو ۽ لٽيندي چاهڻ سيکاري ڇڏيو. تڏهن مونکي اهو ڄاڻي ڏاڍو ڏک ٿيو، ته هو ٻئي مرد مون سان پيار ڪونه ڪندو هو. بلڪ تفريحن ڪيڏيندو رهيو هو. مون کي ٻه هن سان پيار ڪونه هو. بلڪ اڪيلي پڻ جو احساس هو." فريده ڳالهائيندي

ڳالهائيندي رڪجي ساهہ کنيو ۽ آءٌ ڪم سم ويٺو هوس، هوءَ وري ڳالهائڻ لڳي:

”۽ هو ڀريون مرد راشد هو. بزدل، ڪوڙو ۽ ڪمزور مرد.“

”فريده....“ مون رڙ ڪري هن کي خاموش ڪرڻ چاهيو.

”هي.... هي تون چئي رهي آهين.“

”ها مسٽر راشد نواز. اهو آءٌ چئي رهي آهيان. يعني فريده خانم.“

فريده جي چپن تي تيز ڌار مسڪراهٽ هئي. ”توکي مونسان پيار ڪونہ هو. اگر توکي پيار هجي ها تہ پنج ورهيہ مونکي هن غلاظتن ۾ نہ رهڻ ڏين ها. جان جي لاءِ اچڻ وارو راشد اگر سچو هجي ها، اگر هن کي فريده سان سچي پريت هجي ها تہ گهٽو ڀرين فريده جي تلاش ۾ هليو اچي ها.“

”فريده.... فريده.“ مون جذبات جي شدت ۾ اچي پنهنجا وار پٽي ڇڏيا.

”سوچ سوچ راشد، چو اچي ها. ڪنهن جي لاءِ اچي ها، ڪنهن جي تلاش ۾ اچي ها. فريده جي لاءِ جيڪا هن جي ويجهو ڪنهن جي ٻارن جي ماءُ بڻجي چڪي هئي.“

”راشد نواز.“ فريده ترش آواز ۾ چيو: ”مونکي مجبور نہ ڪر تہ آءٌ توکي بزدل چوڻ جي بدران بي غيرت چوان. تون هن بي وفا فريده کي گولي هڻي اچين ها. جيڪا تنهنجي محبوبہ ٿي، پار ڪنهن ٻئي مرد جا ٻچا رهي هجي ها. پر تون، تون تہ ان وقت بہ مونکي نہ روڪي سگهئين ٿي. جڏهن آءٌ تنهنجن اکين جي سامهون هڪ غير مرد سان گڏ اچڻ لڳي هيس. جيڪڏهن توکي محبت هجي ها. اگر تو ۾ غيرت ۽ جرئت هجي ها تہ فريده تنهنجي هئي، صرف تنهنجي. تنهنجي ئي ملڪ ۾ رهي ها. هتي اچي هڪ گار نہ بڻجي وڃي ها، اهو تون ئي هوئين راشد. جنهن پنهنجي محبوبہ کي پنهنجي مضبوط ٻانهن ۾ قيد نہ ڪري هن کي ٻين جي حوالي ڪري ڇڏيو هو.“

”ممر — مونکي اعتراف آهي، آءٌ تنهنجو گنهگار آهيان.“
مون ندامت کان مغلوب ٿي چيو: ”آءٌ واقعي بزدل هوس. پر هاڻي تلافي ڪندس، آءٌ توکي جان کان گهري، ڦري. اگر ضرورت پئي ته.....“
”بس.“ فريده همت کئي حڪم واري آواز ۾ مونکي خاموش ڪري ڇڏيو.
”بس ڪجهه وڌيڪ نه چئجئين. جان تنهنجو دوست آهي ۽ منهنجو محبوب آهي. هو مڪمل مرد آهي. هو تو وانگر نه بزدل آهي نه بي غيرت. هو پنهنجي محبوبه ۽ ٿيڻ واري زال جي حفاظت ڪرڻ چاڻي ٿو. هن جي طلب سچي آهي. هن پنهنجي طلب جي خاطر موت سان پرپور جنگ ڪئي آهي. موت جيڪو منهنجي چائنٽ پار ڪري آيو، انهيءَ جنگ ۾ جان موت کي شڪست ڏني آهي. جيڪو موت جهڙي طاقت سان منهنجي لاءِ وڙهي سگهي ٿو. اهو يقينن منهنجي لاءِ ڪنهن مرد سان به وڙهي سگهي ٿو. چاهي اهو مرد هن جو دوست راشد ئي ڇو نه هجي.“
”ڇا هي تنهنجو آخري فيصلو آهي فريده؟“ مون پڇيو.
”ها، آخري.“ فريده پرعزم لهجي ۾ جواب ڏنو. ”ڇو جو آءٌ به جان جهڙي باوفا ۽ بهادر شخص سان پيار ڪرڻ لڳي آهيان.“
”تو ڪڏهن مونسان به پيار ڪيو هو؟“ مون ٻهريون دفعو ترش لهجو اختيار ڪيو.
”ها ڪيو هو. هوءَ طنزيه مرڪي.“ ۽ تنهنجي پيار کان پوءِ هڪ غليظ هيءَ جي ٻانهن ۾ به سمهڻ چڪي آهيان. اهڙو پيار نه مون بي شمار ماڻهن سان ڪيو آهي.“
”اگر تنهنجي اندر آءٌ مري چڪو هوس.“ مون ڳالهائڻ شروع ڪيو. ”اگر فريده ناالي چوڪري مري چڪي هئي. اگر توکي اهو فيصلو ڪرڻو هو ته مونکي جواب ڏي. مون اڄ توکي هتي اوچتو ڏسي، سوچي سمجهي اجنبيت ۽ تڪلف جي

ديوار تنهنجي ۽ پنهنجي وچ ۾ بيهاري ڇڏي هئي. اها تو اڄ ڇو ڪيرائي. يقين ڪر آءٌ انهيءَ لاءِ اُڃاڻ ٻڌجي ويو هوس. جان مونکي سڀ ڪجھ پهرين ٻڌائي چڪو هو. ۽ منهنجي اندر تنهنجي محبت گهري ننڊ ۾ سمهي چڪي هئي. پر تو پنهنجي زندگيءَ تان پڙدو کڻي ستل محبت کي جاڳائي ڇڏيو آهي. آخر ڇو. تو ائين ڇو ڪيو؟"

انهيءَ لاءِ مسٽر راشد نواز." فريده زور ڏيئي ڳالھ شروع ڪئي. "نه تون اجنبيت ۽ تڪلف جي ديوار جي پٺيان رهڻ ها. ته آءٌ پنهنجين بربادين جو توکان انتقام نه وٺي سگهان ها. منهنجي اندر ۾ نفرتن جي جيڪا باهه ٻري رهي هئي. جيڪو پڻ ٻري رهيو هو. سو توتي ڪيئن وجهي سگهان ها."

احساس ندامت ۽ شڪست مونکي اندر ۾ ٽڪر ٽڪر ڪري ڇڏيو هو. آءٌ ڇئي نٿو سگهان. آءٌ سامهون ويٺل فريده سان ڪهڙو سلوڪ ڪري ويهان ها. پر عين انهيءَ وقت ڪار جي هارن جي آواز. اسان ٻنهين کي ڇرڪ ڀرايو.

"اوه.....!" فريده ٽپ ڏيئي بيهي رهي. "منهنجو جان واپس اچي ويو آهي." وري هن ٻاهر ويندي ويندي بيهي مونڏانهن اکر کڻي چيو: "تون سڀ ڪجھ ڄاڻي چڪو آهين راشد نواز. تون هاڻ هتي صرف جان جو دوست آهين ۽ انهيءَ حيثيت کي برقرار رکندين. ٻڌي رهيو آهين نه؟ — آءٌ تنهنجي سامهون. تنهنجين اکين جي سامهون جان جي محبوبه جي حيثيت سان رهنديس. ۽ هن کي پيار ڪندي رهنديس." هن ٽهڪ ڏنو ۽ ٻاڪل ڇرين وانگر ٽهڪ ڏيندي ٻاهر ڀڄي وئي. ۽ انهيءَ وقت جان ڪلندو اندر داخل ٿيو.

"تون واقعي سدا بهار آهين. راشد." هن چيو: "يقينن تو زريده کي ڪو چٽ پٽو لطيفو ٻڌايو هوندو." ٻڌاءِ هيءَ ڪيئن آهي؟"

"سٺي ماڻهن جي پسند به سٺي هوندي. دوست." مون گول مول جواب ڏنو.

”ڙي نه.“ هن سرگوشيءَ جي انداز ۾ چيو. ”پاڪستان کان اچي آءٌ تمام خراب ٿي ويو هوس. پر هن عورت اچي مونکي بلڪل بدلائي ڇڏيو آهي. تو مونکي هڪ شعر پڙهيو هو، ياد اٿئي. يار اهو ٿي، ڪامل انسان جي هٿ ۾ اچي پٿر به لعل بڻجي ويندو آهي.“

”ها ياد اٿم.“ مون جواب ڏنو ۽ هن اٿندي چيو: ”آءٌ لباس بدلائي وٺان پوءِ رات تائين ڳالهيون ڪنداسين.“

هو مونکي ڇڏي ٻئي ڪمري ۾ هليو ويو. تڏهن مون نئين سر بلڪل نئين انداز ۾ سوچڻ شروع ڪيو. بلڪل شروع کان جيئن جيئن منهنجي سوچ اڳيان وڌندي رهي هئي، تيئن تيئن مونکي فريده جون ڳالهيون بلڪل سچيون ۽ هن جو موجوده سلوڪ بجا لڳي رهيو هو. واقعي هن منهنجي لاءِ ڏاڍا ڏک سٺا هئا. آءٌ هن کي بلڪل ڀلجي ويو هوس. ۽ غم جي شدت ۽ هڪ ٻي ڀيانڪ حادثن ۽ بربادين هن جو دماغ مائوف ڪري ڇڏيو هو. هن جو مثال هڪ اهڙي عورت وانگر هو، جيڪا ڪنهن حادثي ۾ پنهنجي يادداشت وڃائي ويٺي هجي ۽ وڃايل يادداشت واپس آڻي سگهجي ٿي ۽ اهوئي هڪ اهڙو خيال هو. جنهن مونکي وري زنده ڪري ڇڏيو، مون بهرصورت فريده کي حاصل ڪرڻ چاهيو ٿي. ڇو جو مونکي يقين هو ته جڏهن هوءَ مون سان گڏ پنهنجي سرزمين تي قدم رکندي، جڏهن هوءَ پنهنجي ڳوٺ جي گهٽين ۾ گهمندي. جڏهن هوءَ تلاءُ جي ڪناري ويهندي. جڏهن هن کي پنهنجو پيءُ ڏسڻ ۾ ايندو ته يقينن هن جي يادداشت موٽي ايندي. هن جي ماضيءَ کي زنده ڪرڻ لاءِ هتي قدم قدم تي پراڻا نقوش هوندا هتي هوءَ، هلي، هتي جي هر ڳالهه وساري ڇڏيندي، هن کي هتي صرف پنهنجي ننڍپڻ ياد ايندو ۽ ننڍپڻ جو ساٿي راشد.

هي فيصلو هڪ جواريءَ جو فيصلو هو، جيڪو پنهنجي هاريل دولت کسي حاصل ڪرڻ جي اميد ۾ پنهنجي گهرجي اثاثي جي آخري قيمتي شيءِ کي به داءُ تي لڳائڻ جو فيصلو

ڪري ڇڏيندو آهي. مون وٽ منهنجي قيمتي شيءِ منهنجي پيءُ زيتون هئي. مون هن داءُ مان پيٽو فائدو حاصل ڪرڻ چاهيو ٿي. زيتون جان جي پيار جي امانت پڪل ۾ منهن لڪائي، اندر ئي اندر ڳري رهي هئي. ۽ جان جي ڳالهين مان خبر پئي ٿي، ته هو مذهب جي معاملي ۾ آزاد خيال آهي. لهذا مون فيصلو ڪري ڇڏيو، ته جان اگر مذهبي رڪاوٽ کي پري ڪري ڇڏيو ته آءٌ زيتون هن کي ڏيئي ڇڏيندس ۽ فريده کي پاڻ چونڊي وٺندس. جڏهن جان ڪپڙا بدلائي وري آيو ته هن سان گڏ فريده به هئي.

”مسٽر راشد.“ هن ادب سان ڪجهه جهڪي چيو.

”توهان ڊنر ۾ ڇا پسند فرمائيندا آهيو؟“

”جان جي پسند منهنجي پسند هوندي آهي.“ مون هن جي اکين ۾ جهاتي پائي چيو.

”ويري ورٿي ڊارلنگ.“ جان هڪ زوردار ٺهڪ ڏنو.

”وچ اسان جي پسند جي ڊش تيار ڪر.“

هن مرڪندڙ نگاهن سان مون ڏانهن ڏٺو ۽ گهبرائي اکيون هيٺ ڪري ڇڏيون. جڏهن هوءَ ٻاهر نڪري ويئي ته جان چيو:

”ها، هاڻ پڌاءِ تنهنجي ڳوٺ جو ڪهڙو حال آهي. ۽ زيتون ڪيئن آهي.“

”جان.“ مون گلو صاف ڪندي سنجيده ٿيندي چيو.

”اسان وٽ رواج پيا آهن ۽ هتي ڪجهه ٻي ڳالهه آهي. انهيءَ لاءِ آءٌ پرائي روايتن کان هٽي ڳالهائيندس.“

”ڇا ڪا خاص ڳالهه ڪرڻ چاهين ٿو؟“

”ها، آءٌ توکي زيتون جي متعلق ڪجهه چوڻ چاهيان ٿو.“ مون نگاهون جهڪائي چيو.

”او. زيتون.“ هن ڇرڪ پري چيو. ”هوءَ ٺيڪ ته آهي نه؟“

”ها زنده آهي، پر مڙدن کان بدتر.“

”ڇا ھوءِ بيمار آھي؟“

”نہ، پر تندرست بہ ڪانھي.“

”ڪُلي ڳالھہ ڪر راشد.“ ھن بي قرار ٿيندي چيو.

”آءٌ پريشان ٿي رھيو آھيان.“

”جان.... ! آءٌ ڪيترو ئي آزاد خيال سھي. پر سوچ آءٌ زيتون جو پاءُ آھيان. تون سڀ ڪجھہ ڄاڻين ٿو جان. تون زيتون جي جذبي کان باخبر آھين. جيڪو جذبو تو انھي وچي ھن جي دل ۾ جاڳايو ھو.“

”پر مون، راشد مون سڀ ڪجھہ ڄاڻڻ جي باوجود تنھنجي عزت جو خيال رکيو ھو“

”ھا مونکي خبر آھي ۽ تنھنجي انھيءَ عظمت اسان کي سوچڻ تي مجبور ڪري ڇڏيو آھي. تون مون کي صاف صاف ٻڌائيندين جان - ڇا تون اڄ بہ زيتون لاءِ....“

”او.... او.... راشد.“ ھو انھي بيقراريءَ سان ٽھلڻ لڳو.

”اسين.... اسين گھڻو ليٽ ٿي چڪا آھيون.“ ھن ٻڙ ٻڙايو.

”ھاڻ ڪيئن، اھو ممڪن ٿيندو.“

”سڀ ڪجھہ ٿي سگھي ٿو جان. اگر تون چاھين تہ زيتون....“

”پليز پليز....“ ھو ھٿ ڪشندي، تڙپي ويو. ”اھي زخم ڀرجي چڪا آھن.“

”انھن کي ئي آءٌ جڳائڻ آيو آھيان جان.“ مون چيو.

”آءٌ پنھنجي ڀيڻ کي سسڪي سسڪي مرندو ڏسي نٿو سگھان. ليڪن آءٌ توکي مجبور ڪونہ ڪندس. اھو فيصلو آخر توکي پنھنجي خوشي سان ڪرڻو آھي.“

”مون کي، مون کي جيئڻ ڏي. آءٌ مرڻ نٿو چاھيان.“ ھو سسڪي ويو.

”او خدايا. ڪيتري وڏي آزمائش ۾ وجهي ڇڏيو اٿئي.“

”نه پوءِ صاف انڪار ڪري ڇڏجان....“

”او..... نه.... انڪار. هن طرح ڪريان. پر راشد مون هتان مايوس ٿي. زبيده کي پنهنجو ڪرڻ جو فيصلو ڪيو هو. ان جو ڇا ٿيندو؟“

”جان.“ آءٌ اٿي هن جي ويجهو ويس. ”زبيده توکي چند مهينا پهرين رستي تي پيل ملي هئي. ڪنهن جي ڪيسي مان ڪريل واچ يا ڪنهن جي هٿ مان نڪتل ٻالڪ وانگر، سوچ هن جو اصل مالڪ ڪو ٻيو هو. هو ڪنهن به طرح تو تائين اچي سگهي ٿو ۽ پنهنجي وڃايل شيءِ کي سڃاڻي توکان واپسيءَ جو تقاضو ڪري سگهي ٿو. زبيده تنهنجي ڪانه هئي. هوءَ ڪنهن ٻي جي هئي. ڪري پيئي، ڪو هن کي ڀلجي ويو. هوءَ توکي ملي. تو ڪٿي ورتي. بس ايتري ڳالهه هئي. ٻئي پاسي زيتون ڪا ڪريل شيءِ ڪانهي. هن کي تو ڏٺو پسند ڪيو. هن تنهنجي اکين ۾ پيار جي روشني ڏٺي، ۽ تو ڏانهن هلي آئي، ۽ اڃا تائين هلي رهي آهي. هن تنهنجا خواب ڏٺا آهن. هن کي اڄ به تنهنجو انتظار آهي. هاڻ تون هڪ پڙ ۾ زيتون کي ۽ ٻي پڙ ۾ زبيده کي رکي فيصلو ڪر. تنهنجو حقدار ڪير آهي. اها جيڪا ورهين کان تنهنجي راهه ڏسي رهي آهي. يا هيءَ جيڪا ڪلهه ڪنهن ٻئي جي هئي.“

”مم.... مونکي.... مونکي منظور آهي.“ هو ٻوڙندي اچي مونکي چنبڙي ويو. ”زيتون منهنجي پهرين تمنا آهي. ليڪن راشد زبيده جو ڇا ٿيندو.“

”آءٌ ڇئي چڪو آهيان. هوءَ ڪنهن ٻئي جي هئي. ۽ هن جو اصلي مالڪ هن تائين پهچي چڪو آهي، هو هن کي واپس پنهنجي دنيا ۾ وٺي ويندو.“

”اهو.... اهو.... ڪير آهي، ڪٿي آهي. تون ڇا چئي رهيو آهين؟“

”جان،“ مون هن کي صوفي تي ويهاريندي چيو: ”اهو آءٌ آهيان. تنهنجو دوست راشد نواز.“

”تت.... تون. تون.“ هن هڪلائيندي چيو.

”ها آءٌ. ۽ هوءَ منهنجي فريده آهي. اها ئي پياسي چڙيا آهي.“

”اوه.... نه نه.... ائين ڪهڙن تي سکهي ٿو.“

”تي سکهي ٿو. ٿيڻ تي سيکجهه، تي سکهي ٿو پيار ۾، انهيءَ جو نالو دنيا آهي.“

”ڇا تون سچ چئي رهيو آهين؟“

”مون کان پڇ جان،“ پڙدو هٽائي اوچتو زريده اندر داخل ٿيندي چيو: ”نه هيءَ سچ چئي رهيو آهي. نه تون سچ ٻڌي سگهين ٿو. توهين ٻئي دنيا جا ذليل ترين مرد آهيو. ڪوڙا، مڪار، فريبي ۽ بي غيرت.“

”زريده....“ جان سسڪندي چيو.

”جان ڇا تون مونکي ڇڏي ڏيندين؟ ڇا تون مونکي هن بي غيرت جي حوالي ڪري ڇڏيندي، جيڪو مونکي هڪ عورت کي پنهنجي پيٽ جي عيوض خريدڻ چاهي ٿو.“

”جان چرين وانگر فريده کي ڏسي رهيو هو. جيڪا شعلہ بار نگاهن سان ڪيس ڏسي رهي هئي. پر آءٌ بلڪل پرسڪون هوس، ڇو جو آءٌ زلزلي جي خطرناڪ جهٽڪن کان واقف هوس. مان پنهنجو پاڻ کي انهن جهٽڪن کان برداشت ڪرڻ لاءِ تيار ڪري چڪو هوس. اهي جهٽڪا نه صرف جان جي لاءِ غير متوقع هئا. مونکي نه فريده جو ردعمل بي حد هلڪو ۽ بي جان محسوس ٿي رهيو هو. ڇو جو آءٌ فريده جي انتها پسند ۽ جارحانہ فطرت کان واقف هوس. مونکي توقع هئي نه هوءَ هي زخم ڪائي، لومڙ وانگر صرف ڏهڪاءُ تي اڪتفا نه ڪندي بلڪ زخم کاڌل شينهن وانگر رڙ ڪري حملي ڪندڙ کي چيري ڦاڙي ڇڏيندي. جان منهنجي منهن

تي اطمينان جي روشني ڏسي فريده ڏانهن سهمل نظرن سان ڏٺو.

”هي- هي تون ڇني رهي آهين فريده. تون ڪڏهن.......“

”مسٽر جان....!“ فريده هن جي ڳالهه کي ڪٽيندي رڙ ڪئي. ”منهنجو نالو زريده آهي....

”پر هي مونکي راشد.... ڇو راشد....؟“ جان پريشان ٿي ويو.

”ها. جان.“ مون مضبوط لهجي ۾ چيو. ”مون توکي فريده ڏي نالو ٻڌايو هو.“

”ليڪن آءٌ ڇوان ٿي. منهنجو نالو فريده ڪونهي.“ هن رڙ ڪئي. ”آءٌ زريده آهيان. توکي ڌوکو ٿيو آهي، يا تون ڇاڻي واڻي ڪمينگيءَ تي لهي آيو آهين.“

”جواب ڏي راشد. تون منهجو عزيز دوست آهين. پر ايترو خطرناڪ مزاق آءٌ برداشت نه ڪندس.“

”ڪوڙا ۽ بزدل ماڻهو جواب ڪونه ڏيندا آهن ڊيئر.“ فريده جان جي بدليل ڪيفيت ڏسندي. پياري انداز ۾ چيو. ”اسين هن کي هڪ مهمان سمجهي معاف ڪري سگهون ٿا. ڇو جان ڇا اسين ايئن نٿا ڪري سگهون؟“

”ڪرڻ ڪان ته اسين گهڻو ڪجهه ڪري سگهون ٿا.“ جان مونڏانهن جواب طلب نگاهن سان ڏسندي چيو. پر آءٌ اڃان مطمعين ڪونه ٿيو آهيان. مونکي توهان ٻئي پيارا آهيو. ۽ آءٌ سمجهان ٿو ته توهان ٻنهين مان هڪ سچو آهي، ڪير- اهو راشد ٻڌائيندو.“

”تون ڪهڙي قسم جو ثبوت چاهين ٿو.“ مون پرسڪون آواز ۾ پڇيو.

”ڪوبه ثبوت جنهن سان تنهنجي بيان جي تصديق ٿي وڃي.“ جان چيو.

”آل رائيٽ جان.“ مون گهوريندي فريده کي ڏٺو.

جنهن جي چپن تي هاڻ ڀڪندڙ مسڪراهٽ نچي رهي هئي.
جان بيقراريءَ جي ڪيفيت ۾ مبتلا ٿي، وارن ۾ آڱريون
وجهي، سوچ ۾ ٻڏل هو. فريده هن ڏانهن ڏٺو ۽ جهڪي
ڀرين هن جان جا الجهيل وار سلجهايا، ۽ پوءِ صوفي جي
ٻانهن تي ويهي رهي. هن پنهنجو اڌ جسم جان تي ڪيرائي
ڇڏيو هو. تڏهن منهنجي جسم تي بي شمار ماڪوڙيون چڙهي
آيون هيون. ۽ خراب حالت ۾ چڪ هڻڻ لڳيون هيون. جان
منهنجو دوست هو، ۽ فريده منهنجي محبوبه هئي. ۽ منهنجن
رڳن ۾ هڪ راجپوت جو غيور رت هو. منهنجي محبوبه منهنجي
سامهون منهنجي دوست جي آغوش ۾ هئي. جان کي هڪ
ناقابل ترديد ثبوت پيش ڪرڻ جو هڪ جامع منصوبو منهنجي
ذهن ۾ موجود هو. پر اهو ثبوت مون هن کي اهڙي مهذبانه
انداز ۾ پيش ڪرڻ چاهيو ٿي، جيئن ڪو نئون سفير ڪنهن سربراه
مملڪت کي ادب و احترام سان پنهنجي حالات کان آگاه
ڪندو آهي.

پر فريده جي توهين آميز ۽ جارحانه طرز عمل منهنجي
لاءِ مهذبانه رستو بند ڪري ڇڏيو هو. آءٌ نٿو چئي سگهان
ته اهو منهنجو عقل وارو فيصلو هو يا جذباتي. فريده جي پٺ
مونڏانهن هئي. هاڻي هوءَ جان جي چهري ڏانهن جهڪي رهي هئي.
ته مون پنهنجي جڳهه تان بال وانگر ٽپ ڏنو، ۽ انهن ٻنهين
کي پنهنجي گرفت ۾ آڻيندي فرش تي وڃي ڪريس. فريده
۽ جان ڪنهن زخمي درندي وانگر رڙ ڪئي. ٻي گهڙيءَ ۾
آءٌ فريده کي جان کان جدا ڪري بيٺو هوس. فريده جي
نازڪ ڪلائي منهنجي مضبوط هٿ ۾ هئي. ۽ هوءَ جهنگلي
ٻلي وانگر مونکي پٽي رهي هئي. ۽ جان صوفي جو سهارو وٺي
بيٺو. مونکي سخ ٽانڊن جهڙين اکين سان ڏسي رهيو هو.

"ويجهو اچ جان." مون بلند آواز ۾ چيو. "آءٌ توکي
ثبوت ڏيکارڻ چاهيان ٿو. اهڙو ثبوت جنهن کي هي چري
ڇوڪري به مڃڻ تي مجبور ٿي ويندي."

"آءٌ توکي صرف ٻه منٽ ڏيان ٿو راشد." جان خمار ۾ چيو.

"ثبوت پيش ڪر ڇو ته ٽين منٽ جو آغاز ٻن مردن ۾ مقابلي جو آغاز هوندو. زريده صرف ٻه منٽ رکجي وڃ."

"فريده فورن پنهنجن وڏيل نهن جي چاقن کي پري ڪري ڇڏيو. هاڻ هوءَ منهنجي گرفت ۾ هو ۽ هوءَ سهڪي رهي هئي. مون ٻئي هٿ سان فريده جي ڪڇي ٻانهن جهلي ۽ ٺونٺ ڏائين مٿي ڪڍندي وڏي ڊرامائي لهجي ۾ جان سان مخاطب ٿيس ۽ فريده جي اگهاڙي ڪرائي مٿي ڪندي چيم. "هيءَ رهيو ثبوت."

جان چرڪ ڀري فريده جي ڪرائيءَ کي ڏٺو. فريده ٿهڪ ڏيئي کلي ڏنو.

"جان." فريده کلندي چيو. "تنهنجو دوست توکي هيءَ ڪرائي ڏيکاري غالبن توکي چيلنج ڪرڻ چاهي ٿو. ڇو جو اسين مشرقي ماڻهو عورت کي انهن حالتن ۾ ڏسڻ جا عادي چوندا آهيون."

"مسٽر راشد." جان غصي ۾ الجهن جي مليل جليل ڪيفيت جي وچ ۾ چيو: "تون ڇا ٿو ڏيکارڻ چاهين؟"

"آءٌ سمجهان ٿو." مون پرسڪون آواز ۾ چيو. "تون انگريزيءَ جا ٻه اکر F.R پڙهي سگهين ٿو."

"اهو ٻه اکر ڪٿي آهن؟" جان پڇيو.

"هي ڏس .... اوه .... هي ته ...." منهنجو آواز حيرت جي گهري کوه ۾ ٻڏي ويو هو. ڇو جو فريده جي ڀريل ڪرائيءَ تي صرف پراڻي زخم جو بي ڊنگو نشان هو. جنهن ڦرڙيءَ جو نشان هوندو آهي. فريده ٽهڪ ڏيئي رهي هئي ۽ جان به يقينن ڪجهه چئي رهيو هو. پر منهنجي اندر ۾ ۽ ٻاهر صرف ٽوڙ ڦوڙ جو شور هو، آءٌ سڀ ڪجهه هارائي چڪو هوس. هڪ دوست جو اعتماد، ۽ پاڻ جي غيرت، هڪ انسان جي شرافت ۽ فريده

جهڙي ڇوڪري. هاڻ مون وٽ ڪجهه به نه رهيو هو. منهنجي سامهون ٻه ئي رستا هئا. هڪ ندامت کان پسپائي ۽ ٻيو جان سان مقابلو ڪري فريده جي واپسي. مونکي تمام گهڻو جلدي هڪ رستو اختيار ڪرڻو هو. ڇو جو جان جا خيال بي حد خطرناڪ ٿيندا ويا هئا. جان جي پوزيشن هر لحاظ کان بهتر ۽ محفوظ هئي. هو فريده جي مضبوط حمايت جي پاسي ۾ هو. جڏهن ته آءٌ هڪ اهڙي ڊپ تي بيٺل هوس جنهن جي چئني طرف گهرا غار هئا، ڪا لاهي ڪا آڏ نه هئي. فريده پنهنجي نفرت جي باهه سان ماضيءَ جا سڀ اهي نقش مٽائي ڇڏيا هئا. جن کي آءٌ هڪ گهڙي پهرين پنهنجي سچائي ۽ ڪاميابيءَ جو ضامن سمجهي رهيو هوس. هاڻ ته ڪو اهڙو ڪک به نه بچيو هو. جنهن جو سهارو وٺي سگهجي ها.

”مسٽر راشد“ فريده جي آواز تي مون جهڪيل مٿو مٿي ڪيو. ”اسين ايترا خراب ڪونه آهيون. اگر تون معافي گهري سگهين ته اسين توکي نه صرف معاف ڪري ڇڏينداسين. بلڪ سڀڪجهه وساري ڇڏينداسين.“

”منهنجن رڳن ۾ به اڃا تائين اهو رت موجود آهي، محترمه.“ مون پنهنجي لاءِ ٻيو رستو چونڊيندي چيو: ”جيڪو مونکي ماءُ پيءُ کان مليو هو. ۽ تون زريده جي روپ ۾ به تسليم ڪنديءَ ته منهنجي ماءُ ڪير هئي ۽ منهنجو پيءُ ڪهڙو هو.“

”ته تون....“ فريده جي منهن جو رنگ ڪجهه پيلو ٿي ويو.

”ها. آءٌ....“ مون خار ۾ چيو. ”۽ مون کي به، تون سڃاڻين ٿي. جان به سچائي ٿوه اگر مون کي اهو ئي رستو ڏيکاريو ويو آهي ته آءٌ قدمن جا رخ ڪونه بدلائيندس. تون منهنجي آهين هر لحاظ ۾ ـ تنهنڪري آءٌ توکي واپس وٺي ويندس.“

”راشد!“ جان هڪ قدم اڳيان وڌائيندي چيو: ”تو ڏاڍو خراب ڪيو، ڏاڍو خراب. مون تنهنجي زمين کي پنهنجي ماءُ سمجهيو هو. مون تنهنجي ڳوٺ تنهنجي گهر ۽ تنهنجي وجود کي مقدس ڪتاب وانگر اکين سان چميو هو.... پر تو....“

”اوه....!“ مون تڙپندي پنهنجا وار پٽي ڇڏيا. جان.... جان خدرا مونکي خراب نه سمجهه. آءٌ سچ چوان ٿو هي، فريده آهي.“

”هيءَ فريده ڪانهي.“ جان چيو. ”هيءَ زريده آهي. جنهن صرف پهريون دفعو مون کي چاهيو آهي. جنهن کي مون چاهڻ سيکاريو آهي. اگر هيءَ فريده هجي ها ته منهنجو سهارو گهري ها. ماني، ڪپڙو گهري ها. پيار نه گهري ها. ڇو جو عورت ۽ خصوصن مشرقي عورت صرف هڪ ئي دفعو پيار جي لاءِ جهولي پکيڙيندي آهي، هوءُ سپيءَ وانگر هوندي آهي، جيڪا وسندڙ ڪڪر جو صرف هڪ ڦڙو گهيندي ئي پنهنجو وات هميشه لاءِ بند ڪري ڇڏيندي آهي. فريده جي جهولي خالي نه هجي ها. پر مون هن جي جهوليءَ جو تار تار ڏٺو آهي بلڪل خالي آهي.“

”نه ڇا آءٌ ڪوڙ ڳالهائي رهيو آهيان؟“ مون رڙ ڪندي پڇيو.

”منهنجو خيال اهو ئي آهي.“ جان جواب ڏنو. ”هاڻي تون پڌي وٺ راشد! هيءَ فريده آهي يا زريده، ان سان ڪوبه فرق نٿو پوي. نالو بدلجي وڃڻ سان دل نٿي مٽجي سگهي. جسم تبديل نٿو ٿي سگهي. هيءَ منهنجي آهي- آءٌ تنهنجي پيشڪش کي رد ڪريان ٿو آءٌ انهن بيوقوفن مان ڪونه آهيان جيڪو هٿ جي پکيءَ کي وڻن ۾ لڪيل نون پکين جي لالچ ۾ ڇڏي ڏيندا آهن....“

ڳالهائيندي ڳالهائيندي رڪجي هن پيار ۽ معذرت پريل نگاهن سان فريده کي ڏٺو جيڪا پهرين ئي مسڪرائي رهي

هئي. ۽ هن جي مسڪراهٽ جو اصل مفهوم اهو نه هو جيڪو جان سمجهي رهيو هو. بلڪ هوءَ منهنجي بي عزتيءَ تي مسڪرائي رهي هئي.

"دارلنگ! ڇا تون پنهنجي جي لغزش معاف نه ڪري سگهندين؟"

"ڇو نه ڊيئر!" هن جهڪندي جان جي ڳل کي چمي ورتو.

"فريده." مون سخت انداز ۾ چيو. جيستائين اسان جي وچ ۾ ڪو يقيني فيصلو نه ٿي وڃي، تون غير جانبدار رهندين ۽ پري ٿي اسان کي ڳالهه ڪرڻ ڏي."

"جان!...." فريده ڏلندي چيو. "اچ هلون."

"نه صرف تون." مون زور سان چيو. "جان مون وٽ رهندو. اسين ڪنهن فيصلي تي پهچي توکي اطلاع ڏينداسين."

"فيصلو ٿي چڪو آهي راشد." جان اٿندي اکڙيل لهجي ۾ چيو. تون ڪوبه ثبوت نٿو ڏيئي سگهين. هي تنهنجي نالي خاطر فريده ڪانهي پر منهنجي زريده آهي. هاڻ توکي مونکان نه، هن شريف خاتون کان معافي گهرڻي پوندي. اها اسان جي دوستيءَ جي زندگيءَ لاءِ ضروري آهي.

"بڌ جان!" آءٌ ته هاڻ ڪٺلي سامهون اچي چڪو هوس تنهنڪري مونکي هاڻ هر صورت ۾ پڇڻو هو. "تئين منٽ جو جو آغاز ٿي چڪو آهي. تون خود اهو فيصلو ڏيئي چڪو آهين مگر آءٌ ٻي دفعي فريده جي ٻانهن جهلڻ کان پهرين. هڪ دفعو وري توکي چوان ٿو. هيءَ سو فيصد فريده آهي. منهنجي ننڍپڻ جي ساٿي...."

"اوه. ختم ڪر مسٽر راشد!" جان هٺ ڪندي سخت لهجي ۾ چيو. "اگر هيءَ فريده آهي تڏهن به هن سلسلي ۾ هاڻ ڪابه ڳالهه ڪونه ٻڌندس."

"ڏس جان! ڳالهه نه وڌائي." مون آخري وارننگ ڏني. "منهنجو نالو راشد نواز آهي ۽ توکي خبر آهي ته آءٌ ڪهڙو

انسان آهيان.“

”تون آخر مونکي ڇا سمجهائڻ چاهين ٿو راشد نواز.“ جان به هاڻ تعلقات جي چادر کي لاهڻ شروع ڪري ڇڏيو.

”صرف اهو مسٽر جان نه هيءَ خاتون منهنجي هئي. وقت جي گردش اسان کي هڪ ٻئي کان پري ڪري ڇڏيو ۽ پوءِ هيءَ ٽڪجي آرام ڪرڻ لڳي يا ائين چوان ته هلندي هلندي ڪري پئي ۽ توکي ملي. تون گهر وٺي آئين. هاڻ آءٌ اچي ويو آهيان ۽ پنهنجي وڃايل شيءِ توکان واپس طلب ڪري رهيو آهيان.“ هيءُ منهنجو حق آهي. ۽ تنهنجو اخلاقي فرض آهي ته....“

”۽ اگر آءٌ واپس ڏيڻ کان انڪار ڇڏيان. تڏهن؟“

”آءٌ نٿو چاهيان. تون انڪار ڪرين.“

”ليڪن آءٌ انڪار ڪريان ٿو مسٽر راشد!“ جان فيصله ڪن الفاظن ۾ چيو.

”۽ تون؟“ مون فريده کان پڇو.

”آءٌ....!“ فريده بيٺل انداز ۾ چيو. ”آءٌ هڪ عورت آهيان. ۽ توهان ٻئي پڙهيل لکيل تجربه ڪار مرد آهيو. توهان ٻنهين کي خبر هوندي ته عورت ۽ تلوار هميشه انهيءَ جو ساٿ ڏيندي آهي جنهن جي ٻازن ۾ طاقت هوندي آهي.“

”ڇا ماضيءَ ۾ تو منهنجي ٻازن جي طاقت جا ڪيترا دفعا مظاهرا ڪونه ڏٺا؟“

”ايترو هوشيار ٿيڻ جي ڪوشش نه ڪر مسٽر راشد.“ فريده جي لاءِ بلڪل نادانسته مون چار وچائي ڇڏيو هو. مگر هوءَ زد مان صاف نڪري ويئي.

”تنهنجي ماضيءَ سان منهنجو ڪوبه تعلق ڪونه رهيو آهي.“ فريده چيو.

”فريده! مونکي ايترو اڳيان وڃڻ تي مجبور نه ڪر.“ مون پنجابيءَ ۾ چيو، انهيءَ ڪري جو جان منهنجي ڳالهه نه سمجهي سگهي. آءٌ توکي گڏ وٺي ويندس. اهو منهنجو اٽل

فيصلو آهي. ڇو نہ مونکي رت جو دريا ڏيٺو پوي. ۽ اهو رت جان جو هوندو."

"مونکي رت جي رنگ سان خونزده ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪر راشد!"

فريده بہ پنجابيءَ ۾ جواب ڏنو. "آءٌ اها ڪونہ آهيان جيڪا ڪڏهن تنهنجي رت سان پرڀل قميص ڏسي بي هوش ٿي ويئي هئي. نہ راشد! جرائم پيشا ماڻهن جي وچ ۾ رهندي مون انسانن کي ذبح ٿيندي بہ ڏٺو آهي."

"زبيده....!" جان اسان کي پنجابيءَ ۾ گفتگو ڪندي ڏسي چيو. "هي ڇا ٿو چوي؟"

"تون ٻڌاءِ جان؟ ڇا هيءُ تنهنجو آخري فيصلو آهي؟"

فريده پڇيو.

ها اهو آخري ئي نہ پر اٽل فيصلو آهي." جان ٽيبل تي مُڪ هڻندي چيو.

"۽ تنهنجو مسٽر راشد؟" فريده مون کان پڇيو.

"منهنجو فيصلو تون ٻڌي چڪي آهين. اگر چاهين تہ جان کي بہ آگاه ڪر."

"يعني. توهان ٻئي مونکان دستبردار ٿيڻ لاءِ تيار ڪونہ آهيو. ۽ آءٌ ان جو ساٿ ڏيندس جيڪو مونکي حاصل ڪرڻ ۽ منهنجي حفاظت ڪرڻ جو اهل هوندو. ڇا توهان ٻئي منهنجي تجويز ۽ فيصلو قبول ڪندا."

"ها." اسان ٻنهين هڪ زبان جواب ڏنو.

"ٺيڪ آهي. هلو ڊائننگ روم ۾ ٻهرين ماني کائون. پوءِ آءٌ تجوير پيش ڪنديس."

"اڇ راشد!" جان اٿندي چيو. "اسان کي زبيده تي اعتماد ڪرڻو پوندو."

اسين ٽئي گڏجي ڊرائنگ روم مان نڪري ڊائننگ روم ۾ داخل ٿياسين.

فريده.... ميز تي ماني رکي رهي هئي ۽ ڳالهين

۽ ماحول کي خوشگوار ٺاهڻ جي به ڪوشش ڪري رهي هئي. پر آءٌ ۽ جان هڪ ٻئي کان نگاهون چورائي رهيا هئاسين. ماني کائڻ جي دوران به صرف فريده ئي ڳالهائي رهي هئي. ميز تي هوءَ هڪ سوگهڙ عورت ۽ بااخلاق ميزبان بنجي ويٺي هئي. ماني کان فارغ ٿي جڏهن فريده ٿانون کڻي ڪچن ڏانهن هلي ويٺي ته مون سامهون ويٺل جان ڏانهن حسرت ڀريل نگاهن سان ڏٺو، جيڪو اڄ کان پهرين منهنجو دوست هو. مونکي دنيا ۾ سڀ کان وڌيڪ پيارو هو. پر هڪ عورت وچ ۾ اچي اسان جي دوستيءَ جي مضبوط رسي جي هڪ سري کي ٻاهه ڏيئي ڇڏي هئي. جيڪا آهستي آهستي ٻري رهي هئي. ليڪن اسان ٻئي باه تي پير رکي هن رسيءَ کي بچائي نٿي سگهياسين.

”مسٽر راشد!“ جان اکيون ملائڻ کان سوا ڏکايل آواز ۾ پڇو، ”تون مانيءَ کان پوءِ چانهه به پيئندو آهين. اگر چاهين ته.... زريده بهترين چانهه ٺاهيندي آهي.“

”مهرباني جان.“ مون ڏک کي مشڪل سان ضبط ڪندي جواب ڏنو.

”گڊ.“ فريده اندر داخل ٿيندي ئي ڇهڪي- ”ڳالهيون ڪرڻ منع ڪونهي، جيسين تائين آءٌ واندي ٿي وڃان، توهان ڳالهيون ڪريو. خاموشي سوچ ڏيندي آهي ۽ سوچڻ وارا ماڻهو بزدل ٿيندا آهن.“

”اڄ زريده، ڪم پوءِ به ٿي ويندو.“ جان چيو. ”آءٌ هاڻ وڌيڪ انتظار نٿو ڪري سگهان. هي صبر، هي سوچ منهنجي اعصابي نظام کي متاثر ڪري رهي آهي.“

فريده گهوريندي جان کي ڏٺو ۽ ڪجهه چوڻ کان سوا جڳ ۽ گلاس کڻي ٻاهر نڪري ويئي. ۽ ٿورن منٽن کان پوءِ واپس اچي اسان جي سامهون ويهي رهي.

”مون هڪ پراڻو مگر باعزت حل سوچيو آهي.“ هن چيو. ”ڇا توهان ٻئي ڊويل وڙهڻ لاءِ تيار آهيو؟“

"ڊويل۔؟" جان چرڪ پري فريده ڏانهن ڏٺو.

"ها جان...؟" هوءَ بي حد سنجيده هئي. "اهوئي هڪ حل آهي." آءٌ هڪ آهيان ۽ توهان ٻه آهيو. توهان مان منهنجو حقدار اهوئي ٿي سگهي ٿو جيڪو ٻئي تي برتري حاصل ڪندو. اگر توهان ٻنهين مان هاڻ ٻه هڪ دستبرداريءَ جو اعلان ڪري الڳ ٿي وڃي ته مونکي ڪو به اعتراض ڪونه ٿيندو."

"پر ڊويل.... ڊويل، انهيءَ طرح ته...."

"جان" فريده چيو. "پنهنجو پاڻ کي سنڀال، مونکي بزدلن کان سخت نفرت آهي."

"مسٽر جان." سون مضبوط آواز ۾ چيو. "آءٌ هن خاتون جي تجويز قبول ڪريان ٿو. ها جيڪڏهن تون منهنجو رستو ڇڏي ڏين ته منهنجي پهرين پيش ڪش برقرار آهي. سوچي وٺ جان! هڪ زندگيءَ جو سوال آهي."

"جان،" فريده چيو. "راشد توکان هڪ قدم اڳيان وڌي چڪو آهي."

"ٺيڪ آهي. آءٌ مقابلو ڪندس." جان گهٽيل آواز ۾ چيو.

"تون مقابلي جون پيون شرطون ۽ قائدا طي ڪري مونکي ٻڌائجئين." هو اٿي بي ستي قدمن سان هلندو ٻاهر هليو ويو.

"بيوقوف ڇوڪري." سون فريده کي چيو، ڪا اهڙي تجويز تنهنجي ذهن ۾ نه آئي جنهن سان هار جيت جو فيصلو به ٿي وڃي ها ۽ رت جو هڪ ڦڙو به نه وهي ها."

"راشد" فريده چيو: "تاس جي ذريعي فيصلو ٿي سگهيو ٿي، پر آءٌ پياسي آهيان، خون جي پياسي، هڪ مرد جي ڀاڙهي ۽ گرم رت کي ڏٺي هڪ مدت گذري ويئي آهي. مان اڄا تائين توهان جهڙن ڪيترن ئي ڪتن کي جسم جو لالچ ڏيئي ماري چڪي آهيان، مونکي دنيا جي سڀني مردن

سان نفرت آهي. تمام گهڻي نفرت. ٻڌي رهيو آهين راشد."

"تون چاهين ٿي ته منهنجو نشانو کهڙو نه سچو آهي، جڏهن ته جان زندگيءَ ۾ ڪڏهن به ريوالور کي هٿ به ڪونه لڳايو آهي."

"هتي نشانو نه جذبو ڪم ڪندو." فريده چيو. "جنهن جو جذبو شديد ۽ سچو هوندو، اهوئي ڪامياب ٿيندو."

"يعني جان کي منهنجي هٿان مارائڻ چاهين ٿي."

"اهو فيصلو اڄ وارو وقت ئي ڪندو راشد. اڄ ڏسون جان ڇا ڪري رهيو آهي."

اسين ٻئي جڏهن ڊرائنگ روم ۾ داخل ٿياسين ته جان غاليچي تي پسار ڪري رهيو هو.

"جڳهه ۽ وقت جو فيصلو ٿي ويو؟" جان پڇيو.

"نه فريده چيو. اصول جي مطابق، سڀ تفصيلات ڏرين جي موجودگيءَ ۾ ٿي ٿيندا آهن."

"جان." مون جان جي ڪلهي تي هٿ رکندي چيو. "مونکي افسوس آهي پيارا. اڄ ويهي تفصيلات طئي ڪريون. هي ڪڙو ڏک اسان کي پيئڻو پوندو." جان ڪجهه اهڙي نگاهه سان مونڏانهن ڏٺو، جو اندر ۾ ٽٽي پيس. هو مونسان گڏ هلندو صوفي تائين آيو ۽ وري بلڪل مونسان گڏ جي ويهي رهيو.

"بلڪل سڌو سادو طريقو هوندو." فريده ڳالهائڻ شروع ڪيو. "توهان ٻنهين کي هڪ هڪ ريوالور ڏنو ويندو، صرف هڪ هڪ گوليءَ سان گڏ. توهان ٻنهين کي پٺ ملائي بيهڻو پوندو. آءٌ ٽن تائين انگ ڳڻيندس، توهان ٻنهين کي هڪ ئي وقت پنج قدم تڪ جي سامهون هلڻو پوندو ۽ پنجين قدم تي يڪدم ڦرن ڪري هڪ ٻي تي فائر ڪرڻو پوندو. ڪاغذ ۽ قلم مون وٽ هوندو ۽ هارڻ وارو فورن لکندو ته هو خود ڪشي ڪري رهيو آهي."

"وقت ۽ جڳهه؟" جان ڪمزور آواز ۾ چيو.

"اڄ رات ٺيڪ يارهين وڳي. هن ڪمري ۾." فريده

سفاڪ لهجي ۾ چيو. ۽ ”توهان پڻ ٻارهين وڳي تائين هڪ ٻئي کان بلڪل الڳ رهندا.“

”ٺيڪ آهي. مونکي ڪو اعتراض ڪونهي“ مون اٿندي چيو. ”مونکي منهنجو ڪمرو ڏيکاريو. اءِ هاڻ آرام ڪرڻ چاهيان ٿو.“

مون هلڪي ڪان ڦهرين جان جي وڪريل خوبصورت وارن تي جڏهن هٿ ڦيرايو. ته جان پنهنجا ڳوڙها لڪائڻ جي ڪوشش ڪندي منهن ڦيرائي ڇڏيو.

”خدا حافظ جان.“ مون ٻرندڙ جذبات سان پريل آواز ۾ چيو. ”هاڻي ٻارهين وڳي ملاقات ٿيندي.“

جان ڪو به جواب ڪونه ڏنو

”ها محترمه.“ مون ٻيهندي فريده کان پڇو. ”ريوالور جو انتظام ڪهڙو ڪندو.“

”منهنجي اٽيچيءَ ۾ هڪ ريوالور آهي. هڪ جان وٽ آهي.“

فريده مونکي هڪ ننڍڙي بيڊ روم ۾ وٺي ويئي. ڪمرو صاف سٿرو، ۽ خوشبو سان مهڪي رهيو هو. هڪ طرف پلنگ هو، ٻيو جون پريل ٻه ٻاٽليون ۽ اڌ ٻوتل وهسڪيءَ جي هئي. گلاس ۾ به چند ڊڪ شراب جا موجود هئا. ۽ ايش ٽري سگريٽ جي ٽوٽڻ سان ڀريل هئي.

”هي منهنجو بيڊ روم آهي ۽ هي منهنجو بسترو آهي.“ فريده چيو.

”تون منهنجي جسم جو مالڪ ته ٿي نٿو سگهين، پر چند ڪلاڪن لاءِ پنهنجو بسترو ڏيئي رهي آهيان.“

”مهرباني.“ مون بستري تي ڪرندي چيو. ”ماڻهو جسم جي وساطت سان بستري تائين پهچندا آهن. پر آءٌ بستري کان جسم تائين پهچڻ جي ڪوشش ڪندس.“

”منهنجو جسم توکي پڪاري رهيو آهي ۽ تنهنجو منتظر آهي.“ هوءَ مرڪندي ٻاهر نڪري ويئي.

مونکي خبر هئي تہ هوءَ سدائين جان وٽ وئي هوندي. ۽ پنهنجي جسم ۽ بستري جي جنت جي لالچ هن کي بہ ڏيندي.

ماڻهو چوندا آهن تہ ننڊ ڪنڊن تي بہ اچي ويندي آهي. خبر ناهي آهي ڪهڙا ماڻهو هوندا آهن جيڪي ڪنڊن تي گهري ننڊ ۾ سمهي پوندا آهن. مون ذهني خلفشار کان نجات حاصل ڪرڻ لاءِ جلدي سمهڻ چاهيو ٿي. پر ننڊ ڪيئن اچي. سوچن جا ڏار لڏندي لڏندي ذهن جي سجاڳ ديوارن سان ٽڪرائي رهيا هئا. جان جو عڪس منهنجي ذهن جي راهن تي گهمي ڦري رهيو هو. منهنجي شهر جي رستن تي، ڳوٺ جي گهٽين ۾، ٻنين ۾، اڱڻ ۾، هن سان گڏ ڪيترا چهرا هيا بہ هئا. زيتون جو زرد چهرو، امي جو گهنجيل چهرو، فريده جو آهو چهرو، فريده جو هي چهرو. سوچون سٿين وانگر چڙهي رهيون هيون، آهستي آهستي مونکي ننڊ اچڻ لڳي. ۽ پوءِ سوچ جي پرندي کي بند ٿيندي ڏٺم تہ آءٌ بلڪل پرسڪون ۽ مطمئن ٿي چڪو هوس ۽ پوءِ جڏهن فريده اچي مونکي جاڳايو تہ رات جا ڏهہ وڄي چڪا هئا. ڪمرو زيرو پوائنٽ جي روشنيءَ ۾ اداس اداس لڳي رهيو هو. ۽ منهنجي وات جو ذائقو ڪڙو هو.

”جان ڪيئن آهي.“ مون آرس موڙيندي پڇيو.

”فائن.“ فريده خالص انگريزن جي لهجي ۾ چيو.

”اينڊ آئي وڊ لائيڪ ٽو ٽيل يو مسٽر راشد، وِٽ اونلي ون آور از ايٽ يهر ر بہ سپوزل.“

”ٿينڪ يو ميڊم.“ مون پلنگ ڇڏيندي بلڪل رسمي لهجي ۾ چيو.

”اڄ منهنجي زندگيءَ جي عجيب رات آهي راشد.“ فريده پنجابيءَ ۾ چيو. ”منهنجي لاءِ، صرف منهنجي خاطر ٻہ مرد مقابلو ڪندا. هي منهنجي لاءِ وڏو اعزاز آهي راشد. تون يقين ڪر. آءٌ اڄ ڏاڍي خوش آهيان ۽ خوف زده بہ. ٻهرين بہ ڪيترن مردن، مونکي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ ٻي جي زندگي داءِ

تي لڳائي هئي. مگر اڄ بلڪل ٻي ڪيفيت آهي. اچ ماني تيار آهي ۽ جان تنهنجو منتظر آهي.''

مون ويندي ويندي. باٿ روم جو دروازو ڏٺو ۽ فريده کان ڪنجي باٿ روم ۾ داخل ٿي وئس. مون، وهنجي عشا جي جي نماز ادا ڪرڻ چاهي ٿي. ڪجهه به نه سگهيو ٿي. پر سيهڙي جي ٻي حس گرم گولي ڪهن جي آشنا ڪان هوندي. مون ٽب ۾ ليٽي شاور جي هيٺان غسل ڪيو ۽ پوءِ ڪپڙا بدلائي جڏهن ٻاهر نڪتس ته جان کي منتظر ڏٺم. اهو به شايد مون وانگر سوچي رهيو هو.

”هلئو جان.“ مون خوش دليءَ جو مظاهرو ڪندي چيو.

”هلئو راشد.“ جان ڪوشش جي باوجود مرڪي نه سگهيو. ”هل آءٌ غسل کان فارغ ٿي اچان ٿو. گڏجي ماني کائينداسين.“ هو شراب سان اندر داخل ٿي ويو.

مونکي يقين هو اگر هو هڪ منٽ به مونسان گڏ رهي ها ته رڙ ڪري منهنجي سيني سان چنبڙي وڃي ها. مون هن جي شفاف اکين ۾ ترندڙ ڳوڙها ڏسي ورتا هئا.

ڊائيننگ ٽيبل تي پلاءُ، قورمو، روسٽ، مرغ ۽ ٻيون گهڻيون شيون فريده ترتيب سان رکيون هيون. هن خود اسان ٻنهين کي نپ ڪن ڏني ۽ پوءِ فرض شناس ويٽر وانگر جهڪي جهڪي خدمت ڪرڻ لڳي. مون محسوس ڪيو ته جان ڏينهن کان هاڻ بهتر آهي. هن جي چهري تي اطمينان جي جهلڪ هئي، هو کلندي کلندي فريده جي پچايل ڊشن جي تعريف ڪري رهيو هو. انهيءَ وقت مونکي خود محسوس ٿيڻ لڳو ته آءٌ ڪجهه نروس ٿي رهيو آهيان. ماني کائڻ جي دوران اسان جي وچ ۾ صرف مانيءَ جون ڳالهيون ٿي رهيون هيون. مانيءَ کان پوءِ فريده پشاوري قهوو پياريو ۽ جڏهن مون ڪلائيءَ تي ٻڌل واچ ڏٺي ته يارهن ۾ يارهن منٽ هئا. مون کيسي مان ڪپڙي جي ٽوپي ڪڍي پائي ۽ ڪمري جي ڪنڊ ۾ وڃي نماز لاءِ بيٺس، نمازکان پوءِ جڏهن دعا جي لاءِ هٿ کنيم ته مونکي محسوس ٿيو ڄڻ منهنجي ويجهو ڪو بيٺو آهي.

”راشد!“ فريده جو آواز آيو. منهنجي لاءِ پنهنجي خدا
کان دعا ڪجئن جنهن کي ايندي ٿي آئي وساري آئي هيس
۽ هتي خدا کان سواءِ هميشه رستو ڀلجي آئي آهيان. ڇو جو
صراط مستقيم تي هلائڻ وارو اهو ئي آهي.“

مون خلوص دل سان فريده لاءِ دعا گهري. مون ڪي
فارغ ٿيندي ڏسي جان اڌ سڙيل سگريٽ ايش ٽري ۾ پوري
ڇڏي. هو هاڻ فريده جي اشاري جو منتظر هو.

”ڇو مسٽر راشد، تون تيار آهين؟“ فريد سپاٽ لهجي
۾ پڇو.

”يس ميڊم.“ مون ڪشا پڏندي چيو.

”اڇ. صرف ٻه منٽ باقي آهن.“ فريده رستو ڇڏي هڪ
پاسي بيهي رهي.

ٻهرين جان درواري مان نڪتو، پوءِ آءٌ، اسان جي پٺيان
فريده نڪري آئي.

ڊرائنگ روم جي ٽپائيءَ تي ٻه هڪ ئي جهڙا ريوالور
۽ ٻه راڻو نڊ پيا هئا، ۽ ڪڏ رائيٽنگ پيڊ ۽ قلم رکيو هو.

”توهان ٻئي پنهنجي پسند جو ريوالور کڻي وٺو ۽ لوڊ
ڪري هتي اچي بيهو. فريده ڪنهن ڪمانڊر وانگر حڪم ڏيڻ
لڳي هئي. جان جهڪي ٻئي ريوالور کڻي، منهنجي ويجهو
اچي چوڻ لڳو:

”راشد کڻي وٺ.“

هن جي هٿن ۾ ريوالور ڏکي رهيا هئا. مون هڪ
ريوالور کنيو ۽ لوڊ ڪري ورتو. جان به مون ڏانهن پٺ ڪري
لوڊ ڪرڻ لڳو.

”جنٽلمين!“ فريده مخاطب ڪندي چيو
”آر يو ريڊي؟“

”يس.“ اسان ٻنهين چيو. ۽ هلي ڪمري جي وچ ۾
وڃي هڪ ٻئي سان پٺ ملائي بيهي رهياسين.

”پليز چيڪ اپ يور آرمز.“ فريده حڪم ڏنو.

”زريده۔ جان جھنجلائيندي چيو. ”ڪار وائي شروع ڪر.“

”اوڪي.“ فريده جواب ڏنو. جڏهن مان ٽري چوان ته توهان هلڻ شروع ڪجو. پر منهنجي ڪاشن تي توهان جا قدم ڪچندا، نه ته ائين به ٿي سگهي ٿو ته ننڍا قدم کڻي فاصلو چند سيڪنڊ پهرين طئي ڪري سبقت وٺي سگهي ٿو.“

مون سوچيو، هن اڌوري ۽ نامڪمل عورت موت جو ڪهڙي طرح يقيني ۽ مڪمل انتظام ڪري ڇڏيو آهي.

”ريڊي.... ون.... ٽو.... ٿري.... ون ٽو ٿري ـفائير.“

مون ڦڙتيءَ سان ور ڪائي فائر ڪري ڇڏيو. ڪمري ۾ صرف هڪ ٺي فائر جو آواز گونجندي، فريده جي رڙ ٻڌم.

فريده ڏپائي سان ٽڪرائيندي غاليچي تي ڪرڙيل وحشت زده نگاهن سان اسان کي ڏسي رهي هئي. جان پٿر جو بت بڻجي چڪو هو. صرف آءٌ زنده با هوش متحرڪ هوس.

”هي.... هي.... ڪير آهي؟“ فريده ڏڪندڙ آواز ۾ چيو.

”چئو.... ڪنهن مون تي گولي هلائي آهي؟“ هن اٿڻ جي ڪوشش ڪندي رڙ ڪري پڇيو، ”جلدي ڪريو بيوقوفو. آءٌ مري رهي آهيان.“

”مر.... مون.“ جان مرده آواز ۾ چيو ۽ ٿاڻرندو فريده جي وجهو ڪٽيل وڻ وانگر اچي ڪريو.

”پر مون ائين ڪونه سوچيو هو. او منهنجا خدا مون تي رحم ڪر.“

هن فريده جي سيني مان وهندڙ رت کي ڏسي اکين تي هٿ رکي ڇڏيو.

”راشد! مون ته اهو نه سوچو هو.“

”فريده.“ مون وڏي بيئل انداز ۾ چيو. ”گولي مون هلائي هئي. جنهن ڏينهن تون سرفراز سان گڏ منهنجن اکين

جي سامهون ايئر پورٽ وٺي هئين. اگر مون وٽ پيا رائونڊ هجن ها ته يقين ڪر، آءٌ ايترا ئي رائونڊ تنهنجي سيني ۾ لاهي ڇڏيان ها. جيترن مردن تنهنجي جسم کي لتاڙيو هو."

"تون، تون." فريده پنهنجو ڏڪندڙ هٿ مون ڏانهن وڌائيندي چيو:

"تون بي حد جرئتمند ۽ وڏو ذهين مرد آهين راشد. ڪاليج ۾ به تو مون کي ڪڏهن اڳيان وڌڻ ڪونه ڏنو هو. ۽ اڄ به تو پنهنجي جرات ۽ ذهانت سان مون کي شڪست ڏيئي ڇڏي."

"فريده....!" جان روئندڙ آواز ۾ چيو. "بائي گاڊ مون توهان ٻنهين تي پنهنجو پاڻ کي قربان ڪرڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيو هو. مون کي جڏهن يقين ٿي ويو هو. ته تون زبيده نه آهين بلڪ منهنجي دوست جي فريده آهين ته مون فيصلو ڪري ڇڏيو هو، ته راشد جي گوليءَ سان آءٌ توهان ٻنهين جي رستي مان هٽي ويندس. منهنجو ريوالور خالي هو- گولي منهنجي کيسي ۾ هئي."

"مهرباني، جان." فريده ڏاڍي مشڪل سان اکيون کوليندي چيو. "پيڊ کڻي آ."

"نه جان." مون چيو. "بس هاڻي کيل ختم ٿي چڪو آهي. تون پوليس کي فون ڪر."

"اوه نه- نه." جان گهبرائيندي چيو. "فريده کي لکڻو ڏي پوندو ۽ پوءِ آءٌ هن کي فورن اسپتال وٺي ويندس. آءٌ پنهنجي سڄي دولت ڊاڪٽر جي اڳيان ڍير ڪري ڇڏيندس. فريده کي زنده رکڻ لاءِ آءٌ پنهنجي جسم جو آخري ڦڙو رت جو ڏئي ڇڏيندس."

هن پيڊ ۽ قلم کڻي فريده جو مٿو پنهنجي ران تي رکي قلم کولي هن جي آڱرين ۾ جهلي ڇڏيو. فريده پنهنجي پوري طاقت سان چند لائينون لکيون ۽ هيٺ پنهنجي صحيح ڪري

”جان. آءٌ جيئري ڪونہ رهي سگهندس. پليز مونکي چئنا. گهڙيون هت رهڻ ڏيو. آءٌ پنهنجي آغوش ۾ مرڻ چاهيان ٿي.—— راشد. جيڪا آرزو تو ڪڏهن پوري نہ ڪئي هئي. چا هن وقت زندگيءَ جي آخري گهڙيءَ ۾ بہ نہ ڪندين. تون مونکي اڄايل جهرڪي چوندو هوئين ا.؟ آءٌ سدائين اڄايل رهي آهيان راشد. ۽ هاڻ بہ اڄايل آهيان، منهنجي ويجهو اچ.“

”مونکي ياد آيو، ۽ ڪٿي پڙهيو هوم تہ مرندڙ انسان جي توبهہ قبول ڪانہ ٿيندي، پر هو جيڪو ڪجهہ سوچيندو آهي، جيڪو ڪجهہ ڳالهائيندو آهي، آهو وڃڻ واري روح جو آواز هوندو آهي ۽ روح جي آواز ۾ ڪا بناوٽ، ڪو کوٽ نہ هوندو آهي. آواز جو ذائقو بہ آواز.... جي ذائقي کان جدا هوندو آهي.“

فريده جي آواز جو ذائقو بہ بدلجي ويو هو، هوءَ هاڻ خود ڪونہ ڳالهائي رهي هئي. پر هن جو روح ڳالهائي رهيو هو. فريده جي سڄي عمر پاري وانگر ڏڪندڙ، بيقرار روح هاڻ سندس جسم جي چائنٺ تي بيٺو هو. هن ٻاهر نڪرڻ چاهيو ٿي ۽ فريده جو خوبصورت جسم آن گهر وانگر هو جيڪو زلزلي جي شديد لوڏن سان هر جڳهہ تان ڦاٽي پيو هجي ۽ هن گهر ۾ رهڻ وارو هنن ڦاٽن کان خوف زده ٿي جلدي جلدي سامان کي گڏ ڪري رهيو هو. وڃڻ وارا پين ماڻهن جي دل رکڻ جي لاءِ، پراوا ماڻهو بہ مروت ۽ اخلاق جي ڪري ڪجهہ پري تائين سات ڏيندا آهن. فريده تہ ڪڏهن منهنجي پنهنجي هئي ۽ هاڻ هوءَ ڏکهي سفر تي وڃي رهي هئي، پوءِ ڪڏهن بہ واپس نہ اچڻ جي لاءِ. آءٌ هن جو قاتل هوس. دشمن نہ هوس. قتل ڪرڻ وارو جذبو پيو هو ۽ چاهڻ وارو جذبو پيو هو. اهڙي طرح جهڙي طرح ماڻهو پنهنجي پار کي بي حد ڪڙي دوا اکيون بند ڪري پياري اطمينان محسوس ڪندو آهي.

”اوه راشد.“ فريده رت جي الٽي ڪندي چيو.

”ڇا سوچي رهيو آهين؟“

اسين ٻئي گڏجي فريده ڏانهن وڌ ياسين. منهنجون ٽنگون ڏڪي رهيون هيون ۽ جان سڏڪا ڀري رهيو هو ۽ آءٌ جڏهن فريده تي ڪرڻ وارو هوس ته جان هڪ هٿ سان سهارو ڏيندي فريده کي پنهنجين ٻنهين ٻانهن ۾ ورتو. فريده جون ٻانهون مونڊانهن وڌيل هيون ۽ رت سان ڀريل ڇپ ڏڪي رهيا هئا. پر جان هن کي کڻي ڊوڙڻ لڳو ۽ جڏهن آءٌ پٺيان سان ٽڪرائيندو ٻاهر نڪتس ته جان فريده کي ڪار ۾ ليٽائي چڪو هو.

هاڻ آءٌ فريده جي خون جو قرض، فريده جي آخري خواهش جو قرض، روح کي ٻنهين ڪلهن تي کنيو آپريشن ٿيئٽر جي ٻاهر ويٺو هوس. منهنجي ويجهو جان گوڏن تي منهن رکيو ويٺو هو ۽ آءٌ سوچي رهيو هوس ته هي انگريز نوجوان ڪيڏو نه گهڻ حوصلي وارو آهي، ڳريون ڳنڍيون ته منهنجن ڪلهن تي رکيون آهن ۽ ساڻو هي تي رهيو آهي. آپريشن ٿيئٽر جو دروازو جيئن ئي کليو جان منهن مٿي کڻي انهيءَ طرف ڏٺو ۽ پوءِ هڪ نرس ٻاهر نڪتي.

”مسٽر راشد.“ نرس سڏي مون وٽ اچي بيٺي. ”توهان ٻئي اندر وڃو.“

”ته ڇا؟“

”ها. اسان کي افسوس آهي.“ جان جي ڳالهه کي ڪٽيندي نرس چيو. ”اسان هن خوبصورت ڇوڪريءَ کي نه بچائي سگهيا آهيون.“

جان مونڊانهن ڏٺو ۽ آءٌ هن جي سرخ اکين ۾ اٿندڙ سرخ طوفان کي ڏسي ڏڪي ويس.

”تون وڃ راشد.“ جان منهن ڦيرائي ڏڪندڙ لهجي ۾ چيو. ”هن کي صرف تنهنجو انتظار هوندو.“

تڏهن مون جهڪندي جان کي مٿي ڪنيو ۽ اسين ٻئي هڪ ٻئي کي سهارو ڏيندي نرس جي رهنمائيءَ ۾ جڏهن اندر پهتاسين تہ ڊاڪٽر اڇو گائون ۽ دستانا لاهي رهيو هو.

فريده جو جسم اڇي چادر ۾ ڍڪيل هو ۽ صرف منهن کليل هوس. زرد چهري جون اکيون کليل هيون. ”راشد.“ هن رت سان ڀريل ساه کنيو. رت جا ڦڙا هن جي منهن تي پکڙجي ويا. مون جهڪي هن جو منهن ٻنهي هٿن ۾ ورتو. منهنجا ڏڪندڙ گرم چپ جڏهن هن جي چپن کي لڳا تہ فريده جي جسم ۾ هلڪي ڏڪڻي پيدا ٿي ۽ وري ساڪت ٿي وئي. جڏهن ڊاڪٽر مونکي هن جي جسم کان جدا ڪيو تہ منهنجو منهن فريده جي رت سان ڀريل هو.

ناري پبليڪيشنس جي پاران
سنڌ جي مشهور برک ڪهاڻيڪار
حميد سنڌي جي ڪهاڻين جو مجموعو

جت جر وهي ڏوجال

جلد ڇڏرو ٿين وارو آهي
پوسٽ باڪس ۱۵ حيدرآباد سنڌ

نذير ’ناز‘ جي ڪهاڻين جو ٻهريون مجموعو

هيلوڪو وري آ

جلد ڇڏرو ٿين وارو آهي
پوسٽ باڪس ۱۵ حيدرآباد سنڌ

غزل	استاد بخاري
نظم	زيب پٿي
وائي	راشد موراڻي
بيت	شمس عقيلي
وائي	ادل سومرو
غزل	هاسا رام "بيشا"
ترائيل	راهي چنا
نظم	مير محمد پيرزادو
غزل	نذير ناز
غزل	عرفان مهدي

شعر

■ استاد بخاري

غزل

وهم وڇائي ونگ وجهين ٿو؟
ڪرڻا، ڀاڇن منجهه ڪڙين ٿو؟

ڀو ياڙي جو ڀاڇو بڻجي،
پنهنجي ڀاڇي کان به ڀڄين ٿو.

ڪلهه آهي ويو، اڄ ايري پيو،
سانجهي، سنجها مسجهه وڃين ٿو!

ڪوبه ستارو تنهنجو ڪونهي،
تارا ڪنهنجي ڪاڻ ڳڻين ٿو؟

ڪرها، ڪارون ساڻ نه ڀڄندا،
توڙي تلهڙن ساڻ تڙين ٿو.

دقيانوسي دڙدون ڪائي،
چوٽين سن جي ڏوڙ ڇڻين ٿو.

وهڪ شعور جي واهه ته ناهي،
شوق، شعاع کي ٻنڌ ٻڌين ٿو.

جو ڪجهه ٿئي استاد اندر ۾،
ريڙهيڄن ۾ ونڊ ونڊين ٿو.

■ زيب ڀٽي

آپسرا!

O

ڊگهو قد—
وار ڪولي،
ڪا آپسرا—
چاڪليٽي ساڙهي—
چيلهه تي ويڙهيل،
هٿ تي پلئه پاتل،
اڇي بلائوز هيٺ،
سونهري جرڪيل پيٽ،
چيلهه جا وَر
ساڙهيءَ جا سَرَ
هلي ٿي—
ڇڙ ڊيل—
ٿلي ٿي—
وارن جي ڇڳن—
چيلهه پئي ڇمي،
آپسرا——
آزاد پئي گهمي،
تصور ۾ توکي ڏسان،
آپسرا جي ويس ۾—
هوبهو توکي ڏسان.

■ راشد موراڻي

وائي

جيڏيون ڪين جهليوم، ڏاهپ ڪانہ ڏسيوم،
  موت پليرو موت ڪان.
اکيان پــيـار پڪاريــو، پويان ڪين سڏيوم،
  موت پليرو موت ڪان.
ڪيچ ڏٺيءَ سان قرب جو، ڪوئي قول ڪيوم،
  موت پليرو موت ڪان.
ڇيهي پاسي ڇيڳريون، ڇوريون ڪين ڇڪيوم،
  موت پليرو موت ڪان.
ڇڏيم سڪ پنهور جا، تڏهن ڏکــــ گهٽيوم،
  موت پليرو موت ڪان.
”راشد“ مرندي مون موت ري، مهڻو جي نہ مليوم،
  موت پليرو موت ڪان.

■ شمس عقيلي

بيت

ڏک جنهن جي ڏيهہ ۾، سي سکن کي ساري،
پيارا پرينءَ جــــي پياس ۾ پيا پلپل پڪارين،
ڏونگر ســي ڏاريــن، همت جن جي هٿ ۾.

——

ڏکــ جنهن جـي ڏيهہ ۾، هنجون هــارين ســي،
دردن منديون دولتون جـــيءَ ۾ رکــن جي،
پرين ءَ پار پري، جـــي ڏورين ڏور ناهہ ڪو.

■ ادل سومرو

وائي

آءُ آهيان چمرُ
چانوُ تو تي ڪندس،

مُنهنجي راجڌاني ۾ آ
رِسڪُ تنهنجي سچ،
چانوُ توتي ڪندس

تُنهنجي پوتر هِئڙي
پاڪُ پوهيتُ پکهر،
چانوُ توتي ڪندس،

تُنهنجي پوڄا سندرِ
زندگيءَ جو ثمرُ،
چانوُ توتي ڪندس،

منهنجي سوُچين تي پونءِ!
تنهنجو آهي اثرُ
چانوُ توتي ڪندس،

سچي شاعر جي دل
محبتن جو شهرُ،
چانوُ توتي ڪندس،

جيڪو ڌرتيءَ سان نهو
عشق ۾ آهي امرُ،
چانوُ توتي ڪندس،
آءُ آهيان چمر.

■ هاشا رام "پيڻا"

غزل

لهر لهر تي لهرو لاءِ،
ونجهه ورائي ناوُ نچاءِ.

سچ ته بيٺو نچ مدام،
ٿيءُ منصور ڪنڌ ڪپاءِ.

پيچ سدائين پيار جو پيچ،
ڪير ۾ زهر نه، وجهاءِ.

ٿاٽ ٿڪيءَ جا ساڙي ٻار،
ڏڏڪي ڏڏڪي ڏوم مچاءِ.

آڏي مانجهي ڪاهه ڪاهه،
ناهه ويڙهه جي هٿ ڪا جاءِ.

مانجهي، موت برابر موٽ،
چرڪ نه، غيرت ڪي نه گماءِ.

لوڪ ته ڏيندو ويٺو ٻوڪ،
دل ۾ جو به اچيئي، ڳاءِ!

پيار "پيڻا" تون ونڊ ورهاءِ،
مٽڙي، مٽڙي لات لٽاءِ!

■ راهي چنا

ترائيل

اوڀر ڪان اڀري ڪرڻ شال اجالا،
وسٽي ساري وسين او چنڊ صدورا.
ننڊ نه مُوران موڪي، ٿيسين نيڻ پيارا،
اوڀر ڪان اڀري ڪرڻ شال اجالا.
ڪنجي ويندا نيٺ هي ڪوهه ڪشالا،
پورا پورا ٿي پوندا ٻنڌ مڻورا.
اوڀر ڪان اڀري ڪرڻ شال اجالا،
وسٽي ساري واسين او چنڊ صدورا.

■ مير محمد پيرزادو

نظم

تنهنجي آئت ڏيندي سان ئي،
گل تي لڪي آيا ڳوڙها.

ڪارا آهن، ڪارا آهن،
پهرين جهڙا ڳاڙها ڳوڙها.

ڪنهن جي ياد جي تصور جا هي،
منهنجي گل تي پاڇا ڳوڙها.

چپ ٿي چپ ۾، تو ٻه ڏٺو هو،
چوندا ويا ها ڇا ڇا ڳوڙها!

تون جي ايندين، سڀڪجهه ايندو،
ڪلندي ڪلندي ايندا ڳوڙها.

جذبا، آدما ڏسي ٻه نه سگهبا،
نينهن نياپا ڏيندا ڳوڙها.

تون جي ڪٿوري ڪٿوري ڏسندين،
تنهنجو عڪس ڇڏيندا ڳوڙها.

ٽمڙوءَ وانگر ٽهڪ ڏئي جي،
سارا سور سلهندا ڳوڙها.

پاڻ ۾ ڪيڏا راز سمائن،
گونگا ڳوڙها، ٻوڙا ڳوڙها.

توکان ٻيک گهرڻ لئه آيا،
گل تي ڇورا- ڇنا ڳوڙها.

ٻانڙ- ٻوڙ بنائي وجهندا،
تنهنجا ڳوڙها، منهنجا ڳوڙها.

■ نذير ناز

غزل

دل جا ديرا جي وسن پؤ مان غزل چو نہ چوان،
۽ سچ ساموهون هجن پوءِ مان غزل چو نہ چوان.

واجھہ تي دلڙيءَ وڏا جن جي ڏسن ڪائي سدا،
سي اگڻ منهنجي اچن پوءِ مان غزل چو نہ چوان.

شمع بنجي مان جلان جي ٿئي پروانو هو،
پيار جا وارا ورن پوءِ مان غزل چو نہ چوان.

اڄ سڄڻ وعده وفائي جو ڪيو آه قسم،
عهد جي سپ ٿي پرن پوءِ مان غزل چو نہ چوان.

دل تہ دلدار جو درشن تي ڪرڻ چاهي مگر،
پيار تي پهرا هجن پوءِ مان غزل چو نہ چوان.

دل جي مندر ۾ مون ٻاريو آ محبت چو نہ چوان،
گل ڪرڻ پنهنجا اچن پوءِ مان غزل چو نہ چوان.

جستجو مون ڪئي تہ منزل جيي وڃايو تي وڃي،
ساز راهون نہ ملن پوءِ مان غزل چو نہ چوان.

■ عرفان مهدي

غـــزل

وياڪل وياڪل چهرا ڇو؟
سوچ تـــي ايـڏا پهرا ڇـــو؟

تنهنجي شهر جا اڪثر ساڻهو،
آهـــن ٿيا بـــي مهرا ڇـــو؟

زخم چـڪائي پوءِ به پڇين ٿو!
گهاءَ اڇـــا هـِن ڳـهرا ڇـو؟

سسئيءَ جـــي مقدر ۾ لکيل،
آهي اڃان پـــي صحرا ڇـــو؟

الغوزي ۾ ســـر آنـــو پـــر،
مـــاڪ ۾ آهـــن لهرا ڇـــو؟

ڪنهن جون اکيون آليون آليون،
ڪنهن جي سر تي سهرا ڇـو؟

ايران جو سفر	غلام رباني
جيون سچو سارو پيڙا	حميد سنڌي
ACTUAL FEELINGS	اڪبر سومرو
ادبي خط	سحر امداد

مضمون

غلام رباني

ايران جو سفر

تاريخ ٣ مئي، ١٩٧٧ع تي، رات جو ٩ بجي، مان ۽ منهنجو بزرگ دوست نواب نور احمد خان لغاري، ڪراچيءَ جي هوائي اڏي تان، ايراني جهاز ۾ سوار ٿياسين. تڏهوڪي ايران سرڪار اسان ٻنهي ڄڻن کي پنهنجو ملڪ گهمائڻ لاءِ ٻن هفتن جي ثقافتي دوري جي دعوت ڏني هئي.

نواب صاحب ڪي سال اڳ، خانگي طرح، مقامات مقدسہ جي زيارت لاءِ ايران ويو هو ۽ ان کان سواءِ وچ اوڀر جا ڪيترائي عرب ملڪ سندس گهميل هئا، پر مان پنهنجي ڄمار ۾ پهريون دفعو ڪنهن غير ملڪي سفر تي وڃي رهيو هوس. سو، جهاز تي سوار ٿيڻ مهل منهنجي دل ڏاڍي شوق جي جذبي سان ڀرپور هئي. خاص ڪري ايران جو سفر، مون لاءِ وڏيءَ خوشي جي ڳالهہ هئي.

ايران صدين کان وٺي سنڌ جي تاريخ، تهذيب ۽ تمدن تي اثر انداز ٿيندو رهيو آهي. اڄ اسان جي زندگي جو اهڙو ڪو خانو خالي نہ هوندو، جو ايراني اثر کان مڪمل طرح آجو هجي. اڳوڻن زمانن ۾ بيشمار فوجي فاتح ۽ صوفي بزرگ ايران جي سرزمين مان نڪري، سنڌ ۾ وارد ٿيا ۽ حياتي جا دم هتي پورا ڪري، سنڌ جي خاڪ پاڪ ۾ دفن ٿيا. انهن مان ڪيترن جي حياتيءَ ۽ ڪارنامن جو احوال انهن فارسي ڪتابن ۾ قلمبند آهي، جن جي ڇپائي تي مون عمر عزيز جا ڪيئي سال، سنڌي ادبي بورڊ ۾ صرف ڪيا هئا. سنڌي ادبي بورڊ جي ملازمت ڪري ايران جي هاڻوڪن عالمن ۽ اديبن سان ٻہ ميل ملاقات جو موقعو مليو هئم. سنڌ جي بزرگ اديب محترم

پير حسام الدين راشديءَ جي ايراني عالمن ۽ اديبن سان گھڻي گھاٽي ڏيٺ ڏيٺ رهي آهي. سو جڏهن به ڪو نئون عالم يا عالمن جو وفد ايران مان پاڪستان ايندو هو، ته پير صاحب ان کي سنڌي ادبي بورڊ گھمائڻ وٺي ايندو هو.

مون کي ياد آهي ته، هڪ دفعي ڇهن ڇهن تي مشتمل ايراني عالمن جو اهڙو هڪ وفد سنڌي ادبي بورڊ ۾ اچي رهيو هو، جنهن ۾ پروفيسر فروزانفز ۽ پروفيسر زرين ڪوب شامل هئا.

انهن مان پهريون هاڻي هي جهان ڇڏي ويو آهي ۽ ٻيو نمبر دل جي دوري پوڻ سبب اٿڻ وهڻ کان عاجز آهي. تن ڏينهن ۾ حيدرآباد جي سول لائينس ۾، مخدوم صاحب جي بنگلي ۾ بورڊ جي آفيس هئي. اسان بنگلي جي باغيچي ۾ معزز مهمانن جي مرحبا جو بندوبست ڪيو ۽ حسب دستور گلن جي هارن، چانهه پاڻي، راڳ، مهمانن لاءِ تحفن ۾ اجرڪن ۽ ٿٽي جي لونگين جو انتظام ڪيو. شهر جا چاليهارو کن معزز سڏيا هئا سون، جي پهچي چڪا هئا ۽ مهمانن جو انتظار هو. تن ڏينهن ۾ جويو صاحب بورڊ جو سيڪريٽري هو ۽ مان سندس نائب. پاڻ آفيس جي ڪمري ۾ ويٺي سپاسنامو لکيائين. ايتري ۾ مهمانن جون موٽرون پهچي ويون. جويو صاحب ڪمري مان نڪتو ۽ مون کي سپاسنامو هٿ ۾ ڏيئي چيائين ته مان هيڏانهن پلين ۽ قطار ۾ ڪنڊ وٺي وهندس. تون سپاسنامو پڙهي ڇڏج.

”سو ڇو؟“ مون ڪانئس پڇيو.

جويي صاحب نرڙ ۾ گھنج وجهندي چيو.“ هي ايراني پنهنجا ڪتاب ڪونه کڻي ويا هئا. مان ٿو هنن جي اڳيان سپاسنامو پڙهان!“

”ايراني اسان جا ڪتاب کڻي ويا هئا!“ منهنجي ڄاڻ موجب ته اهو پهريون دفعو هو جو پروفيسر فروزانفز ۽ پروفيسر زرين ڪوب ادبي بورڊ ۾ آيا هئا.

”اڙي، نادرشاهه نورمحمد ڪلهوڙي جو ڪتبخانو ايران ڪونه کڻي ويو هو؟“

جوڻيي صاحب رڙ ڪئي. مان خاموش ٿي ويس.

جوڻيي صاحب جي نرڙ ۾ گهنج وجهڻ ۽ طعنن تنڪن کان تنگ اچي، آخرڪار هڪ ڏينهن مون پيرصاحب کي چٺي ڏنو: ”سائين، سڄي عمر اوهان جي ايراني يارن جي خدمت چاڪري ڪئيسون، ڇا لاءِ؟“

پير صاحب ان مهل ته ڪجهه ڪونه ڪڇيو پر ٻه چار مهينا پوءِ هڪ دفعي مان سندس گهر ويٺو هوس ته چيائين: ”انگريزي ۾ ٻه ٽي خط ته لکي ڏي.“ انهن خطن ۾ هڪ خط ايران ۾ هنرو مردم نالي هڪ فارسي رسالي جي ايڊيٽر ڊاڪٽر خدا بنده لو ڏانهن لکايائين، جنهن ۾ کيس ٽن پاڪستاني اديبن کي ايران جي دوري جي دعوت موڪلڻ لاءِ چيائين ۽ انهن ٽن ۾ منهنجو نالو سرفهرست لکايائين. مهيني ٻن کان پوءِ ڊاڪٽر خدا بندي لو جي توسط سان ايران جي وزارت هنروفرهنگ وٽان مون وٽ دعوت نامو اچي پهتو. نواب صاحب وٽ ايران جي دعوت ته ڪڏهو ڪو پهتل هئي، پر سندس سفر جو پروگرام سال بسال ڪنهن نه ڪنهن سبب ڪري ملتوي ٿيندو پئي رهيو. جڏهن کيس منهنجي دعوت نامي جي سڌ پيئي، تڏهن چيائين ته ڪوشش ڪر ته گڏ ايران هلون ۽ اتان سعودي عرب هلي عمرو ڪري اچون. مون کي به اها ڳالهه وڻي. مان اسلام آباد ويس ۽ عزيزم غلامقادر ڊڪڻ جي مدد سان پنهنجي ۽ نواب صاحب جي ويزا وٺي آيس. ان پس منظر ۾ اسان ٻنهي ڄڻن ڪراچي مان ايران جي سفر جو آغاز ڪيو.

ايراني هوائي جهاز جو انتظار پاڪستاني جهازن جي ڀيٽ ۾ چڱ هو. مسافر ٻاڪرن ڦرن وانگر هيڏانهن هوڏانهن پئي ڊوڙيا. هوائي جهاز کي ريل گاڏيءَ جو ٿرڊ ڪلاس گاڏو بنائي ڇڏيو هئائون. مون نواب صاحب جو ان ڳالهه ڏانهن ڌيان ڇڪايو. هن يار ڪلي ڳالهه لنوائي ڇڏي. ٿوري دير بعد رات جي ماني کڻي آيا. اسان ماني کاڌي ۽ پنهنجي پاسي واريءَ مسافر خاتون سان ڪچهري شروع ڪئي، جيا جهاز ۾

بمبيءِ کان سوار ٿي هئي ۽ پنجن سالن بعد واپس وطن وڃي رهي هئي، اڄهو اٿين ڳالهيون ٻولهيون ڪندا، رات اٽڪل ٻارهين بجي ڌاران اسان اچي تهران پهتاسين.

جڏهن جهاز مان هيٺ لهي، مون ايران جي سرزمين تي پير رکيو ته محسوس ڪيم ته ساري ڌرتي ته هڪ جهڙي آهي، ٻر ماڻهن جي ناهيل خيالي ليڪن ۽ نقشن ڪري، الڳ الڳ ملڪن ۽ نالن ۾ ورهائجي ويئي آهي. نه ته جاتي ڪاتي، ساڳيو سج چمڪي ٿو ۽ ساڳيو چنڊ ابري ٿو.

مان انهن ئي خيالن ۾ هوس ته ايئرپورٽ جي بس اچي ويئي ۽ اسان ان ۾ سوار ٿي، اچي ايئرپورٽ جي عمارت اڳيان لٿاسين. مون کان اڳ نواب صاحب هيٺ لٿو ۽ هڪ ڪرڙوڙ شخص سان بغلگير ٿيو.

”پڪ ئي پڪ ڊاڪٽر خدا بندهه لو اهوئي آهي.“ مون دل ۾ سوچيو. اڳتي وڌي، کيس سڪ سان هٿ ڏنم، ۽ شکوهيءَ کي پاڪر پاتم، جو سندس پاسي ۾ بيٺو هو. هنن ايراني رسم موجب اسان جي ڳچين تي چمين جو وسڪارو لائي ڏنو. سرڪاري فوٽو گرافر، جو اڳيئي ان موقعي جو منتظر هو، فوٽا وٺڻ لڳو. اهو ڏسي جهاز جا مسافر پاڻ ۾ چوڻ لڳا ”ڪي غير ملڪي معزز مهمان ٿا ڏسجن.“

ايتري ۾ شکوهي پنهنجي مخصوص انداز ۾ واکو ڪري چيو: ”اوهان ڊاڪٽر خدا بندهه لو سان گڏ هوٽل تي هلو مان سامان ڪٺئي اچان ٿو.“

اسان ڊاڪٽر خدا بندهه لو جي ڪار ۾ سوار ٿياسين ۽ ساڍس گڏ خوش خير و عافيت ڪندا اچي ’رودڪي‘ هوٽل تي لٿاسين.

رودڪي ايران جو هڪ قديم عوامي شاعر ٿي گذريو آهي. تهران ۾ سندس يادگيريءَ ۾ هوٽل سان گڏ فنون لطيفه جو هڪ وڏو هال تعمير ٿيل آهي. رودڪي هوٽل نه تمام وڏي نه ننڍي هئي. پر سينٽرلي ايئرڪنڊيشنڊ ۽ تمام صاف

۽ سٺي نموني ۾ سينگاريل هئي. اسان ٽڪل هئاسين. رات جو هڪ ٿي وڳو هو. ڊاڪٽر خدابنده لو ۽ شڪوهي موڪلائي ويا، ۽ مان ۽ نواب وجي پنهنجن پنهنجن ڪمرن ۾ آرامي ٿياسين.

صبح جو اٿياسين ته سج ڪڏهوڪو ابري چڪو هو، هڪ خوبصورت خاتون جا اسان جي ڪمري جي انچارج هئي، بنا کير جي چاهه کڻي آئي. (پوءِ خبر پئي ته سڄي ايران ۾ چاهه کير کانسواءِ پيتي ويندي آهي.) اسان چاهه پي، غسل ڪري، لباس بدلائي، ناشتو ڪيو ته ايتري ۾ شڪوهي به اچي ويو. ٻڌايائين ته ايران جي سڄي سفر ۾ مان اوهان جو سرڪاري رهبر آهيان.

قدرت جا عجب رنگ آهن شڪوهي چار سال اڳ، حيدرآباد ۾ ايران مرڪز جو سربراهه هو ۽ سدائين نواب صاحب ۽ مون کي چوندو هو ته، ”ڪاش اوهان تڏهن ايران گهمڻ اچو، جڏهن مان اتي هجان.“ سندس تمنا پوري ٿي. اسان نه فقط سندس موجودگيءَ ۾ ايران گهمڻ وياسين، پر سرڪار طرفان کيس ئي اسان جي سفر جو انچارج مقرر ڪيو ويو.

خير، اسان سائين ڪڏجي هوٽل مان ٻاهر نڪتاسين ۽ رٿيل پروگرام موجب شاهه جي والد (مرحوم) رضا شاهه ڪبير جو ٺهرايل ’ڪاخ مرمر‘ (سنگمرمر جو محلات) ۽ نگارستان (تصويرن جو عجائب گهر) ڏسڻ نڪتاسين. موٽر خوبصورت رستن تان گذرندي رهي ۽ سنت اسان اچي ڪاخ مرمر پهتاسين. محلات لاءِ ايترو چوڻ ڪافي آهي ته صحيح معنيٰ ۾ بادشاهي محل هو ۽ ايراني عمارت سازيءَ جي فن جو نهايت خوبصورت نمونو هو. اندر مرحوم بادشاهه جا نوادرات رکيل هئا، جن ۾ هر شيءِ نهايت ديده زيب هئي. خاص ڪري شيشن واري ڪمري ۾ نهايت نفيس ڪم وارو هڪ وڏو قالين پيل هو، جنهن جي قيمت ڪيترائي لک پائونڊ ٻڌايائون.

ايڏو عمدو ۽ وڏو غاليچو مون پنهنجي عمر ۾ ڪٿي ڪونه ڏٺو آهي. محلات ۾ ان وقت ايران جي تاريخ ۽ اڳوڻي تهذيب بابت فلمون هلي رهيون هيون. اسان به اهي فلمون ڏٺيون. فلمن ۾ اهو تاثر ڏنل هو ته ايران هن ڌرتيءَ تي جنت آهي، ان جي زمين زرخيز ۽ ماڻهو محبوب آهن.

فلمن ڏسڻ بعد، اسان کي محل جي انچارج، خانم خطيبيءَ وٽ چاهه پيارڻ لاءِ وٺي هليا. خانم خطيبيءَ سان ملڻ بعد نواب صاحب ۽ مون کي احساس ٿيو ته فلمن ۾ اسان کي ايران جي ماڻهن بابت جيڪي ڪجهه ٻڌايو ويو آهي، سو غلط نه هئو. خانم خطيبيءَ لاءِ مان ته ائين ڪونه چوندس ته هوءَ خوبصورت ترين عورت هئي، جا مون پنهنجي سڄي ڄمار ۾ نه ڏٺي آهي، پر ايترو ضرور چوندس ته قدرت ڪيس سونهن سوڀيا سان بي حساب نوازيو هو. پر سندس سونهن کان وڌيڪ جنهن ڳالهه نواب صاحب ۽ مون کي متاثر ڪيو سا هئي سندس پُروقار شخصيت ۽ گفتگو جو انداز. اردوءَ جو پراڻو شعر ياد آيو:

”خدا جب حسن ديتا هي، نزاڪت آهي جاتي هي.“

خانم خطيبيءَ سان، ڪافي دير رهاڻ ڪري اٿياسين، ته اسان کي محلات ۾ رکيل نوادرات جا ڪتاب آٽوگراف ڪري ڏنائين. ڪاخ مرمر مان نڪري اسان نگارستان ۾ آياسين، جو گهڻو پري ڪونه هو، پر اتي اسان کي خاص مزو ڪونه آيو. اسان واپس هوٽل تي پهتاسين، جتي آغا خدابنده لو منجهند جي مانيءَ لاءِ اسان جو انتظار ڪري رهيو هو. هو اسان کي هڪ ننڍڙيءَ هوٽل تي وٺي هليو، جنهن ۾ ايران جو مشهور کاڌو ”چلو ڪباب“ (چانور ڪباب) گهرايائين. گوشت جي وڏن ٽڪرن کي ڪباب پٽي سڏيائون. اسان وٽ ڪباب جو مطلب عام طرح شيخ ڪباب هوندو آهي. مانيءَ مٿان لسي پيتيسون، جا اسان واريءَ لسي کان وڌيڪ ڪٽي هئي ۽ نه نواب صاحب وڻي نه مون کي. انهيءَ ريسٽورينٽ جي سامهون

رستي جي پٺي ڪپ تي وڏو هڪ خوبصورت پارڪ آهي. منجهند جي مهل هئي، پر جهڙالي هئي ۽ هوا اهڙي ته ٿڌي ۽ وڻندڙ ٿي لڳي، جو اسان چڱي دير ان پارڪ ۾ ٿهلندا رهياسين. جڏهن واپس هوٽل تي پهتاسين ته شڪوهي چيو ته هاڻي "ڪاخ گلستان" ڏسڻ جو پروگرام آهي. ڇجهه ڪٿي لسيءَ ڪيرو ڪيو هو ۽ ڪجهه پنڌ ساٿو ڪيو هو. پيٽ ۾ گهڻي جي گوشت جا ٽڪر ۽ پٽ جي پريل ٿالهي پيل هئي، سو هلڻ تي دل نه نواب صاحب جي هئي نه مان آماده هئس. پر معزز ميزبانن جي تيار ڪيل پروگرام جي پيروري پنهنجو فرض اولين سمجهي، اچي موٽر ۾ ويٺاسين. جڏهن ڪاخ گلستان پهتاسين، ته خبر پئي ته محلات ڇئين ڏجي بند ٿيندو آهي. چار ٿيڻ وارا هئا، سو موٽي هوٽل تي آياسين. شڪوهي موڪلائي گهر ويو ۽ ٻڌائي ويو ته صبح جو سوير اٺين، جو هوائي جهاز ۾ ڊاڪٽر خدابنده لو سان گڏ اصفهان هلڻو آهي. اصفهان کي ايراني فخر سان "اصفهان" "نصف جهان" ڪوٺيندا آهن، ڇو ته اصفهان ايران ڪان وٺي تهذيب ۽ تمدن جو روشن نشان آهي.

صبح جو وقت هو سج ايري سنئون ٿيو هو، جو هوائي جهاز اچي اصفهان جي هوائي اڏي تي لٿو. مقامي ميزبان استقبال لاءِ هوائي اڏي تي موجود هئا. ڊاڪٽر خدابنده لو ساڻن اسان جو تعارف ڪرايو، اسان موٽر ۾ چڙهياسين ۽ گهٽيون پولهيون ڪندا سنت ڏي اچي هڪ عظيم الشان هوٽل جي عمارت جي اڳيان لٿاسين. هوٽل ۾ ان مهل ڪمرا خالي ڪونه هئا، سو ڊاڪٽر خدابنده لو چيو ته جيسين ڪمرا ملن تيسين هلي ناشتو ڪريون. اسان اچي ناشتي جي ميز تي ويٺاسين ته ڊاڪٽر هنرفر اچي ڀاڪر پاتو. هو ڪجهه عرصو اڳ پير صاحب سان گڏ حيدرآباد آيو هو، جتي نواب صاحب جي جاءِ تي ساڻس مختصر ملاقات ٿي هئي. هنرفر ايران جو ممتاز عالم آهي ۽ اصفهان شهر جي قديم تاريخ تهذيب ۽

تمدن ۾ سنڌ جي حيثيت رکي ٿو. ڳالهين ٻولهين دوران پڌايائين ته ايران ۾ صفوي گهراڻي جي دور حڪومت ۾ شاهه عباس صفوري نالي هاڪارو بادشاهه ٿي گذريو آهي جنهن ڪيترين ئي شاندار جاين ٺهرايون هيون. هن اصفهان ۾ هڪ وڏي مهمان سراءِ به ٺهرائي هئي. هاڻوڪي حڪومت انهيءَ قديم مهمان سراءِ جي جاءِ تي انهي پراڻي تاريخي نقشي موجب موجوده هوٽل تعمير ڪرائي آهي ۽ ان جي اڏاوت، فرنيچر جي آرائش، ويندي نوڪرن جي لباس تائين اڳوڻي دور جو فيشن قائم رکيو آهي. مون ڪاڏي جي ڪمري ۾ نظر ڪئي هر طرف قديمي نموني جا نقش و نگار نظر آيا. ديوارن تي صفوري دور جون تمام خوبصورت رنگين تصويرون هيون ۽ درن ۽ درين تي جهڪي خوبصورت ريشمي پردا لٽڪي رهيا هئا، سي پڻ هڪ خاص نموني جا نظر ٿي آيا.

اسان ناشتو ڪري فارغ ٿياسين ته اطلاع مليو ته ڪمرا خالي ٿيا آهن. هوٽل جي ٽئين ماڙيءَ تي ڊاڪٽر خدابنده لو، شڪوهي، نواب صاحب ۽ مون کي ساڳيءَ قطار ۾ چار ڪمرا مليا. ڪمري ۾ اندر گهڙڻ شرط منهنجون ته اکيون ئي ٺري پيون ۽ ارادو ڪيم ته شهر جو خيال لاهي، في الحال ته ڪي ڪلاڪ اتي آرام ڪجي. هوٽل ڇا هئي، ڄڻ بهشت هو. ساڳي ڪيفيت نواب صاحب جي هئي، بي انتها آرامده ڪمرا، فرنيچر نفيس، ايئرڪنڊيشننگ موافق، بسترا اهڙا جو ليٽڻ سان گل بڪاولي ياد اچي. ايراني موسيقي پئي هلي، ڪمري جي چئن ديوارن مان هڪ شيشي جي هئي، جنهن تي به خوبصورت پردا هڪ ٿلهو ۽ ريشمي ۽ ٻيو باريڪ چاريدار لٽڪي رهيا هئا. مون پردا هٽايا ته سامهون اصفهان جي ٻهاڙين تي گلن ۽ گهاٽن وڻن جو هڪ دلڪش مناظر نظر آيو. مون اهڙو سهڻو نظارو پنهنجي عمر ۾ اڳي ڪٿي ڪونه ڏٺو هو. مشهور فارسي شعر چپن تي آيو:

اگــــر فردوس برروئـــي زمين است،
همين است همين است همين است،

(جيڪڏهن هن ڌرتيءَ تي بهشت آهي ته هيءُ آهي،
هيءُ آهي، هيءُ آهي).

(هلندڙ)

■ نذير ناز

جيون سچو سارو پيڙا

[سنڌ جي مشهور بزرگ ڪهاڻيڪار حميد سنڌي سان ڳالهه ٻولهه]

▲ زندگي جا ڪهڙي ڀاڱي لمحا دل جي نظر ڪيا اٿو يا دماغ جي صلاح سان گذاريا اٿوَ؟

— ”دل جي ماهرن دل کي اهم قرار ڏنو آهي. دماغ جي ماهرن دماغ جي اهميت تي ٻي زور ڏنو آهي اها چڪتاڻ اڃان جاري ۽ ساري آهي. شايد تاقيامت رهي. جيئن توهان کي خبر آهي ته چڪتاڻ کان مان پري ڀڄندو رهيو آهيان، تنهن ڪري مان ٻنهي جي صلاح تي هلندو آهيان ۽ ٻنهي ڪڏهن به اختلافي مسئلا پيدا نه ڪيو آهي، ٿي سگهي ٿو ته محترم ٻنهنجي سونهن سونهاءِ نخرن ڪري محترم دماغ تي حاوي هجي يا محترم دماغ ڏندي باز مڙد ثابت ٿي محترم دل کي نهائي ڇڏيندو هجي. بهرحال مان انهي معاملي ۾ اجا تائين اڻڄاڻ آهيان.

▲ جديد دور جي محبتن ۾ ويساهه اٿوَ؟

— محبت نه ڪڏهن جديد رهي آهي نه وري قديم ۽ جنهنجو به محبت ۾ ايمان هوندو آهو زمان و مڪان جي فرق کان آجو هوندو. منهنجو به محبت ۾ ايمان آهي پوءِ آها محبت هڪ ابهم ٻار سان ڇو نه هجي.

▲ ڪهڙا ماڻهو وڻندا اٿوَ؟

— ماڻهو سڀ نه مهڻا ٻکي سڀ نه هنج،
ڪنهن ڪنهن ماڻهو منجهه اچي بوءِ بهار جي

▲ جيون توهان جي نظر ۾؟

— مون ڪڏهن مٿس نظر ئي نہ وڌي آ، پر جي ڪڏهن ڏکيو پيو بہ هوندو تہ اسان هن تي پي گذاريو آهي.

جبل ساري جڳ جو آڌو آريچن کي
ڏونئي لڪن ڪَڪ، سپ لنگهنديس سڪ سين

▲ جيون ۾ ڪي پيڙا جا پل آيا تہ اهي پل ڪيئن گذريا؟

— ڪڏهن ڪونہ گذريا ۽ نہ گذرندا جيون سڄو سارو پيڙا سان پربل آهي پيڙا جي پل.

▲ ڪي اهڙيون سهڻيون سارونڻيون جيڪي من جي اونڌاهين ۾ جرڪنديون هجن؟

— منهنجي مَن ۾ اول تہ ڪڏهن بہ اونده نہ رهي هميشہ روشني ئي روشني رهي آهي ۽ آها روشني گهڻو ڪري دکداڻڪ گهڙين جي يادگيرين ڪارڻ ئي آهي.

▲ هڪ اديب جي زندگي جو مقصد؟

— ڪوبہ نہ چاڪاڻ تہ هن ڪي جيڻو ئي پين لاءِ آهي تنهنڪري پين جو مقصد سندس زندگي سان ئي ئي سگهي ٿو باقي سندس لاءِ هن زندگي ۾ ڪي بہ ڪينهي.

▲ ڪهاڻي لکڻ کان اڳ ۽ پوءِ جي ڪيفيت؟

— اهڙي ئي حالت جهڙي ڪا ڳورهاريءَ (پيٽ سان) عورت سان ٿيندي آهي.

▲ ڪڏهن سيني جي وچ ۾ پاڻ کي اڪيلو محسوس ڪيو.

— مون تہ هميشہ ائين محسوس ڪيو آهي هر پل هر گهڙيءَ اڪيلو.

ميلي ۾ تنها تنها ڪنهن کي ڳولين ٿو
اک ۾ ڳوڙها هٿ ۾ ڳجرا ڪنهن کي ڳولين ٿو.
(اياز)

▲ توهانجي نظر ۾ سچو رشتو؟

— ماءُ پيءُ جو.

▲ پنهنجيون ڪهاڻيون پڙهي توهان ڇا محسوس ڪيو آ؟
— نڪ ڪو.
▲ عورت توهان جي نظر ۾؟
— پاڻ جهڙي جنهن جو ڏئي سائين ڪو به ڪونهي.
▲ سنڌي شاعري ۾ ڪنهن ڪنهن موهيو آهي توهان کي؟
— بيتائي، سچل، بيدل — اياز، تنوير، نياز، فتاح ۽ امداد.
▲ ڪنهن شيءِ سان نفرت؟
— منافقت سان ۽ شايد منافق سان گهٽ.
▲ ادب ۾ جنس ڪيتري قدر مناسب آ؟
— ايتري جيترو ماڻهو سان گڏ ماڻهپو.
▲ سنڌي ادب ۾ تنقيد جي رفتار گهٽ آ انهيءَ جو سبب؟
— حسد.
▲ سنڌي ڪتابن جي مقابلي ۾ اردو ڊائجسٽ ڇو نا وڪيندا آهن.
— اردو ڊائجسٽ ته اردو رسالن ۽ ڪتابن جي ڀيٽ ۾ به گهٽ وڪامن ٿا. سو رسالن جو تاثر ڪو هڪ ئي ڊائجسٽ ۾ ملي وڃي ته پڙهندڙ کي ٻيو ڇا کپي.
صحيح معنيٰ ۾ ڪو سنڌي ڊائجسٽ نڪري ته پوءِ ڀيٽ ڪجي باقي سنڌي ڪتاب، اردو ڪتابن جي مقابلي ۾ ڪنهن به صورت ۾ گهٽ نه ٿا وڪامن تفصيل لاءِ ڪاڏي ڪاتي ۾ پاءُ حميد بک اسٽال ۽ پاءُ سليم ادبيات وارن سان ڳالهه ورائي ۾ اڇو ته بهتر ٿيندو.
▲ توهان سنڌي ڪهاڻي جي ڪهڙي دور کي اهم ٿا سمجهو؟
— انهيءَ دور کي جنهن ۾ هر ماڻهو جي ڳالهه ڪئي

وچي ۾ سندس مسئلن کي ڪهاڻيڪارن پنهنجا مسئلا سمجهي پرکيو ۽ لکيو.

▲ توهان جي نظر ۾ منفرد ڪهاڻيڪار ڪير آهي؟

ڪوبہ نہ چاڪاڻ تہ هر ڪهاڻيڪار انفرادي حيثيت رکندي بہ اجتماعي مسئلن جو پرچاري آهي.

▲ اوهان ناز و آمريڪا گهمي آيا آهيو مغرب جي ڪهڙين ڳالهين کان متاثر ٿيا؟

— انسان جي بنيادي حقن جي حفاظت.

▲ وڇوڙي جي رات ۽ وصل جي شام ڪنهن کي سندر ٿا ڀانيون.

— مون کي تہ ٻئي نصيب ڪونہ ٿيون آهن جڏهن انهن مان ڪا رات يا شام ملي تہ پوءِ ڪجهہ ٻڌائي سگهندس.

▲ توهان اديب نہ هجو ها تہ ڇا هجو ها؟

— پيو نہ تہ ماڻهو ضرور هجان ها.

▲ هيل تائين توهان جا ڪيترا مجموعا ڇپجي چڪا آهن.

— ٽي ڇپجي پڌرا ٿي چڪا آهن "سيمي" "آداس واديون" "ويريون" چوٿون ڪتاب ڇپائي هيٺ آهي "جت جروهي ٿو جال."

▲ ڪنهن مهل جيئڻ فضول لڳو؟

— جن جو جيئڻ ٻين لاءِ آهي انهن لاءِ جيئڻ جنجال ڪڏهن بہ نہ ٿيندو.

▲ ڪو اهڙو ڪتاب جنهن جي پڙهڻ کان پوءِ عجيب ڪيفيت محسوس ڪئي هجي؟

— شاهہ جو رسالو.

▲ "ناري" پبليڪيشنس جي باري ۾ راءِ؟

— "ناري" سنڌي ادب جي جديد لاڙن ۽ قدرن جي حفاظت ڪئي آهي تنهن لاءِ اسين اديب اوهان جا ٿورائتا آهيون صرف وقت جي پابندي ڪريو باقي ناري هر طرح

سان هر وک ۾ اڪيري آهي. آن لاءِ اوهان کي جس آهي.

▲ عورت نہ هجي ها تہ پوءِ؟

— مرد بہ ڪونہ هجن ها. عورت مرد جي بنياد ي طرح ماءُ آهي.

▲ ڪا اڻپوري خواهش.

— واجهائي وطن کي، آهٔ جي هت مياس
گور منهنجي سومرا! ڪج پنهوارن پاس
ڏج ڏاڏائين ڏيهہ جي منجها ولڙن واس
مٽيائي جياس، جي وڃي مڙهہ ملير ڏي.
(شاهہ)

سنڌي ادب

ليکڪ: سيد حسام الدين راشدي

سنڌيڪار: غلام محمد لاکو

اهڙو ڪتاب جنهنجو روس ۾ ترجمو ڇپيو ۽ جنهنجي معرفت يورپ ۾ سنڌي ادب جو اڀياس ڪيو ويو. ان سان گڏ ١٩٨١ع تائين ادبي اوسر تي جامع مقدمو پڻ شامل.

ڪرائون سائيز، صہ ١٥٠ قيمت ٩ رپيہ

پاران: گرامي پبليڪيشن

■ اڪبر سومرو

نوٽ بڪ

ACTUAL FEELINGS

۲- جنوري ۱۹۸۱ع

ويساهه اٿم ته هو ايندو ڏينهن پر پوءِ به اکيون ان جي اچڻ جون آرزائون ڪٿيو ويٺيون آهن.

ڪڏهن ڪنهن رُت ۾ انهن رنگن کان پڇيو آهي ته اهي ڇو ايندا آهن پابنديءَ سان؟؟ اکيون ته ويچاريون موسم ۽ ان پيارين ۽ وعدي جون پڪيون آهن سو ڀلي ڪو اچي يا نه اچي جنهن تائين راهه تڪينديون رهنديون آهن، پنهنجو وڃائي رکنديون آهن.... ڪيڏو نه درد آهي، ڪرب آهي ظالم اوسيئڙي ۾!

۳- جنوري ۱۹۸۱ع

ڪي ڪي لمحا ايندا آهن ته من ٿي چاقوءَ سان ڪو چتر، ڪو خوبصورت راڳ يا ڪا ڪَوِتا اُڪيري وٺندا آهن، سو مون وٽ به اهي لمحا آيا هئا.... اڄ جڏهن پام جي وڻ جي پاڙ ۾ ويٺو آهيان گل خوشبوئن جا جهول پيا ورائين ۽ هوائون پنن سان پيون کيڏن ته من جي ڪنهن پار کان ڪو چتر ڳالهائڻ لڳو آهي ۽ ڪا ڪوِتا آلاپڻ لڳي آهي:

"الا، هي چنبيلي، هي اڇي چنبيلي!

مون کي اهو پهريون ڏينهن ياد آهي جڏهن مون چنبيليءَ جي اڇن گلن سان پنهنجا پُڪ ڀَريا هئا. مون وڻندڙ آس، امبر ۽ ساوڪ سان محبت ڪئي آهي.

مون اڌ رات جي ڪاراڻ ۾ درياوَ جا سُرَ ۽ ساز ٻڌا آهين، تنها ويرانين ۾ سرءُ جي سڄ ٻڏڻ جو منظر ڪنهن

رستي جي موڙ وٽان مون کي ائين لڳو جيئن ڪا ڪنوار پنهنجي چاهڻ واري کي قبول ڪرڻ ويل پنهنجو گهونگهٽ لاهيندي آهي پر ان جي باوجود مون کي چنبيليءَ جي انهن اڇن گلن جي بدن جو مِٺاڻ اجايو محسوس ٿي پيو، جيڪي مون ننڍي هوندي پنهنجن ٻڪن ۾ ڀريا هئا.

”منهنجي زندگيءَ ۾ ڪيئين خوشگوار ڏينهن آيا هِن ۽ آءٌ تهوار جي راتين ۾ جشن ملهائڻ وارن سان گڏ ٿهڪ ڏيندو رهيو آهيان.“

(ٽيگور)

٢٠- اپريل ١٩٨١ع.

اڄ بهارن مون کي چيو، پنهنجيون اداس اکيون کڻي ته ”اسين ويندڙون نسيون هليون پنهنجا وار ڪولي ٻڪ ڏوڙ جا وڄهي مٽي ۾ چوو ته تو اسانجو قدر نه ڪيو.“ مون سوچيو ته: مون کي بهارن جو ڏاڍو اونو آهي ۽ مون ته سدائين سندن عزت ڪئي آهي ۽ پوءِ به کين مونکان شڪايت؟

پوءِ هنن پنهنجا وار ڪنهن بيواه جوانڙ جيان ڪولي مٽي ۾ چائيءَ جا ٻڪ وجهي پنهنجن چٽيل پنن جي چپن سان چيو، ”اسين هاڻ وڃون ٿيون، چو جو تو اسانجو قدر ڪين ڪيو.“

ٻاهر وڻن گڏجي ڪو آخري دردڀلو نوحو ڳايو، بهارن جا سوين پيلا پن سُڏڪا ڀري ڪري پيا، آءٌ انب جي جهوني وڻ هيٺان پنهنجن چپن ۾ گولڊليف جو سگريٽ جهليو ويٺو آهيان. بهارون ويون هليون هِن ۽ سرءُ اچي ويو آهي.

هينئر سوچيان پيو ته واقعي مون بهارن جو قدر ڪونه ڪيو، چو ته مون سرءُ جي اجگر کي ڪين ماريو. سرءُ جي اجگر کي مارڻ ضروري آهي.

سحر امداد

ادبي خط

تو ريءِ ساجن!

(سحر امداد جو نورالهديٰ شاهه ڏانهن لکيل ذاتي خط)

هديٰ — هائي ڇا لکان توکي؟ — دل ته چوي ٿي ٻڌايانءِ سُتت سڙيون، ار... ر... رَ — تو ته هينئر سان ٿي ڪنن ۾ آڱريون وجهي ڇڏيون. اڙي ٻڌ ته سڙيلي! اهڙي مهانگائيءَ جي دور ۾ پنو ۽ لفافو موڪلي آڳ لهرائي ڇڏيئي. ابا ڪا پين بين موڪلين ها ته شايد شرم ٻه اچيم ها. پلا پني ۽ لفافي جو ڪهڙو شرم-! (اڄڪلهه شرم نه صرف مهانگو ٿي ويو آهي پر شرم ڪرڻ واري ڪي مهانگو ٻه پيو ٿو.)

اڄڪلهه منهنجي ۽ نوڪرين جي وچ ۾ اک ٻوٽ راند لڳي پئي آهي. اڃا ته "چور" مان ٿي آهيان. ڏسون ڪڏهين ٿي آڳ لهي. باقي عيد کان پوءِ سو هر حالت ۾ ڪراچيءَ هونديس (آڳ لهئي توڙي نه لهئي.) سچي! ساٿول ڪي ٽي وي ٿي پروگرام پروڊيوسر جي حيثيت ۾ اپائنٽمنٽ آرڊر ملي ويو آهي. مان ايڏي خوش آهيان جو بس ٻڌاءِ نٿي سگهان. هاڻ ته سچي پل ٻه ڪائنس پري رهيو نٿو ٿيئي. گهڻو سٺوسين گهڻو پوکيوسين، هاڻ ساڻ هونداسين ته سمورا دک ڏوپچي وينداء. مون ته پنهنجي ننڍڙي پرسڪون گهر جا صرف سپنا لڌا هئا. هاڻ انهن سپنن کي ساپيا ٿيڻ کان دنيا جي ڪابه طاقت نه روڪي سگهندي.

نسرين جو ٻه خط آيو هو. ڪالهه ٿي ڪيس جواب لکيو اٿم، ڪڏهين ڪڏهين اهي ڏينهن ڏاڍا ياد ايندا اٿم — جڏهين

ڦون تي توسان ڪلاڪن جا ڪلاڪ ڪچهريون ٿينديون هيون. پنهنجا سمورا ڏک، روئي ڇڏيندي هئس. هتي اچي ته سان صفا گڏجي ويٺي هئس. روئي به ڪانه سگهندي هيس. پر هاڻ مان روئڻ نٿي چاهيان. مون من جي گهرائين سان مُرڪڻ جي (سدا مُرڪڻ جي) ڪلپنا ڪئي آهي. هڪ پٺي ڪان پري رهئي اسين (من ئي من ۾) ڪيترو به روئندا هجون. پر اسين جڏهين گڏ هوندا آهيون ته ايڏو کلندا آهيون ـــ ايڏو کلندا آهيون جو نهن پرجي ايندا آهن.

سنڌيا سچي ڏاڍي شرير ٿي وئي آهي (شرارتن جي ڪري اڪثر ڏک به اهڙا کائيندي آهي) اهڙا ته نخرا ٿي ڪري جو بس ۾ ڊانس جو سکي آهي. سموري گهر لاءِ هڪ جيئرو جاڳندو رانديڪو آهي. انهيءَ رانديڪي لاءِ سڀ هڪ ٻئي سان پيا وڙهندا آهن. هرڪو چاهيندو مان کڻان، مان راند ڪرايان. مان گهٽي ۾ گهمڻو پيار ڪريان. هاڻي ٻڃي ٻڃي چار پنج قدم به کڻي وٺي. 'امان امان' ته اڳ ۾ ئي چوندي هئي هاڻ ته 'بابا' چوڻ به سکي وئي آهي. سڄو ڏينهن پٺي تنواريندي آهي. ها سچي پاڪر پائي چمي به ڏيندي آ. پر صرف پنهنجي اٻل کي. ٻين کي چڪ هڻندي آهي.

ڪراچي آئي هيس. توهين تن ڏينهن ۾ خير سان حيدرآباد ويل هئا. تون ڏي خبر تنهنجون ادبي مصروفيتون رسالن کي خط لکڻ تائين محدود ٿي ويون آهن. يا وڌيڪ ڪجهه.

ڪيچ ڏينهن ٿيا هڪ نظم سرجيو هئم ـــ پڙهندينءَ؟

پر سال گذاريو هئم ساونڻ

تو ريءَ ساجن

هيل به ساونڻ گذري ويو

پر هيءَ سيارو

تو ريءَ ساجن

ڪوڻ گذاريو ٿيندو مون کان!

پوئين ڪجهه عرصي ۾ ڪافي سٺون لکيون اٿم. ڇپڻ لاءِ سو ڪجهه ڪونه ڏنو اٿم. جي ڏجي به ته ڏجي ڪٿي؟! (هر ڪنهن جو ڏيڊ چانور ڏار پيو رڌجي) ها سچي منهنجي سرتيي سلطانه ڪيئن آهي. انهيءَ پياري پياري ڇوڪريءَ کي منهنجي پاران 'جئي سنڌ' چئجان.

تنهنجي ياپي
سحر
نواب شاهه
٩-٠١-١٩٧٤ع

پڙهندڙ ڊائجسٽ

پبليڪيشنس

ڀهريون پرچو جنوري ١٩٨٢ع ۾ شايع ٿي ويندو، هڪ اهڙو ڊائجسٽ، جنهن جي سنڌي زبان، ۽ سنڌي پڙهندڙن کي شروع کان ٿي ضرورت رهي آهي.
آهو سڀ ڪجهه هن ڊائجسٽ ۾ هوندو، جيڪو دنيا جي ڪنهن به بهترين ڊائجسٽ ۾ هوندو آهي.
آفسيٽ تي ڇپيل ـــ سهڻو ڊائجسٽ

گهرائڻ لاءِ:
سهڻي پرنٽرز
الهندو ڪچو،
حيدرآباد، سنڌ

پڙهندڙ نسُل . پ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪَ ”لُڙهندَڙ نَسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندَڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندَڙُ، ياڙي، ڪاٺُو، ياڄوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪٽي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنيٰ e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاريِ تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جَهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پَڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. بين لفظن ۾پَنَ کا خُصوصيِ ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَبِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَن پاران ڪتابن کي ڊِجيِٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيِٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَن سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران کَنهن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻَ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڏي تي ڄَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛

ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم - گولو،

جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،

جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اٽڪاٽائي ڪي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاٽي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اٽڪاٽن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پَڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چوءِ چالاءِ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽل گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)